

Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2008 i institutioner for de 0-6 årige (førskolen)

af

Sven Erik Nordenbo
Katrin Hjort
Bente Jensen
Inge Johansson
Michael Søgaard Larsen
Thomas Moser
Niels Ploug
Mette Thornval

**Dansk Clearinghouse
for Uddannelsesforskning**

**Danmarks
Pædagogiske
Universitetsskole**
*School of Education
University of Aarhus*

København 2010

**Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2008
i institutioner for de 0-6 årige (førskolen)**

Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning
er en enhed ved DPU, Aarhus Universitet

Titel	<i>Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2008 i institutioner for de 0-6 årige (førskolen)</i>
Copyright	© 2010 by Danish Clearinghouse for Educational Research
ISBN	978-87-7684-321-2
Reviewgruppe	Professor Katrin Hjort, Syddansk Universitet Lektor Bente Jensen, DPU, Aarhus Universitet Professor Inge Johansson, Stockholms Universitet Professor Thomas Moser, Høgskolen I Vestfold, Oslo Direktør Niels Ploug, Danmarks Statistik
Rådgivende gruppe hos Clearinghouse	Professor Sven Erik Nordenbo Souschef Michael Søgaard Larsen Kommunikationskonsulent Mette Thornval Studentermedhjælp Kasper Pihl Kornbeck
Sektion	Teknisk rapport
Forfattere	Katrin Hjort Bente Jensen Inge Johansson Michael Søgaard Larsen Thomas Moser Sven Erik Nordenbo Niels Ploug Mette Thornval
Dansk Clearinghouses referencenummer	Projekt nr. 435184
Publikationsmåned og -år	Marts, 2010
Denne rapport citeres som	Nordenbo, S.E., Hjort, K., Jensen, B., Johansson, I., Larsen, M.S., Moser, T., Ploug, N. & M. Thornval (2009) <i>Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2008 i institutioner for de 0-6 årige (førskolen)</i> . I: Evidensbasen. København: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, DPU, Aarhus Universitet
Kontaktadresse (adresse, telefon, e-mail)	Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning DPU, Aarhus Universitet Tuborgvej 164 2400 København NV Telefon: 8888 9980 sen@dpu.dk www.dpu.dk/clearinghouse

Forord

Hermed udsendes den tredje forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i institutioner for de 0-6 årige (førskolen). Arbejdet hermed er gennemført ved *Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning*. Den første kortlægning blev offentliggjort i marts 2008 og vedrører skandinavisk forskning i året 2006. Den anden kortlægning vedrører skandinavisk forskning i året 2007 og udkom i marts 2009. Projektet har *Danmarks Evalueringsinstitut* som opdragsgiver og er udført i perioden 5.5.2009-16.11.2009.

Clearinghouse er taknemmelige for, at reviewgruppen, trods medlemmernes store arbejdsmæssige forpligtelser til anden side, i lighed med de tidligere år, har ydet en ekstraordinær stor arbejdsindsats.

Clearinghouse skylder også *Danmarks Pædagogisk Bibliotek* stor tak for en forbilledlig hjælp og betjening med fremskaffelse af de mange dokumenter, som undersøgelsen bygger på.

Endelig ønsker Clearinghouse at takke *Enheden for Dagtilbud for Børn, Danmarks Evalueringsinstitut*, for den tildelte opgave og specielt samarbejdet med områdechef Camilla Wang og evalueringskonsulent Persille Schwartz.

Redaktionen er afsluttet november 2009 med revisioner i marts 2010.

Sven Erik Nordenbo

København, 5. marts 2010

Resultaterne af denne forskningskortlægning fås i fem formater

Sammenfatning Forklarer formålet med kortlægningen og hovedbudskaberne

Faktaark Beskriver delelementer fra den tekniske rapport

Rapport Beskriver resultaterne uden at gå i tekniske detaljer

Teknisk rapport Beskriver detaljeret baggrund, metoder, undersøgelser og resultater

Database Adgang til den database, hvor de enkelte studier er beskrevet og kategoriseret

Man kan få adgang til alle formater på www.dpu.dk/clearinghouse

Sammenfatning

Hvad ønsker vi at få at vide?

Arten og kvaliteten af skandinavisk forskning i året 2008 i institutioner for de 0-6 årige (førskolen) gennem en forskningskortlægning og forskervurdering.

Hvem ønsker at vide det og hvorfor?

Opgaven er bestilt af Danmarks Evalueringsinstitut (EVA). EVA skal på basis af den gennemførte forskningskortlægning og -vurdering anvende resultatet til udarbejdelse af en årsrapport om dagtilbudsområdet i Danmark, hvor især nye forskningsmæssige udviklingslinjer og fund betones. Samtidig ønsker EVA på længere sigt at opbygge en database om forskning i institutioner for de 0-6 årige (førskolen). Data fra det her gennemførte projekt vil efter nærmere aftale indgå i denne base.

Hvad fandt vi frem til?

At der i år 2007 blev publiceret 52 undersøgelser om institutionsforskning for de 0-6 årige, nemlig i Danmark 16, Norge 13, Sverige 22 og én undersøgelse, som kan henføres til "Skandinavien" - deraf 49 som værende af god videnskabelig kvalitet.

Kun få studier fokuserer på, hvad man traditionelt har set som kerneopgaverne for institutioner for de 0-6 årige, såsom leg og omsorg. Interessen for forskning i institutionernes personalegruppe er på et højt niveau, idet over 70 % af undersøgelserne drejer sig herom, mens børn kun behandles i under halvdelen af undersøgelserne.

I ca. en tredjedel af undersøgelserne anvendes et etnografisk design, efterfulgt af dokumentstudier, viewstudier og casestudier, der anvendes i ca. en femtedel af undersøgelserne. Der findes stadig ikke skandinaviske undersøgelser, som benytter et klassisk eksperimentelt design. I syv tilfælde ses elementer af interventionsundersøgelse.

Hvad er implikationerne?

Forskning: Der er der plads til forbedringer i design og metoder og temamæssigt stadig brug for kvalificeret forskning i trivsel, læring og medborgerskab blandt børn. Det kan også anbefales at sammenholde den lokale skandinaviske velfærdssammenhæng med forskning i børns liv i andre sociale og kulturelle kontekster globalt set.

Forskningspolitik: Den diversitet, der i øjeblikket præger forskningsfinansieringen, er frugtbar ved at muliggøre mange forskellige former for forskningsprojekter. Men det er desuden nødvendigt med større forskningspolitiske satsninger inden for området, hvis vi vil realisere ambitionen om "de store", "mixed" designs, komparative og longitudinelle studier.

Forskningsformidling: Det er spændende, om de nye satsninger på *open access* til resultaterne fra al offentlig finansieret forskning vil bidrage til, at den pædagogiske forskning får større betydning for den pædagogiske praksis. Men en sådan formel adgang er ikke tilstrækkeligt. Den skal suppleres med uddannelsesmæssige tiltag.

Forskningskortlægning: Nu træder fordelene ved et standardiseret registrerings- og vurderingssystem stadig tydelige frem, i og med at der kan sammenlignes over en treårig

periode, beskrives stabilitet og forandringstendenser. Det er dog centralt, at sådanne systemer gøres så fleksible og dynamiske, at de kan rumme diversitet og - som det helt central - opfange radikale forandringer og forskningsmæssige nybrud.

Hvordan kom vi frem til disse resultater?

Projektet har haft tre hovedfaser: Først søgte vi i alle relevante kilder efter forskning, som er udkommet i året 2008. Derpå sorterede vi de fundne undersøgelser for at sikre, at kun relevante undersøgelser blev medtaget. Så trak vi de relevante data ud af undersøgelserne bl.a. ved hjælp af et it-software udviklet ved London Universitet. Endelig blev de relevante undersøgelser sorteret og sammenlignet og på den måde kortlagt og vurderet.

Hvor kan man finde mere information?

Undersøgelsen indgår i *Evidensbasen*, som Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning har etableret, se <http://www.dpu.dk/clearinghouse>. Her kan man også finde et link til det forskningsgrundlag, *Konceptnotatet*, som styrer forskningsprocessen i Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning.

Indhold

1	<i>Baggrund</i>	13
1.1	Baggrund og problemfelt	13
1.2	Formål	13
1.3	Reviewgruppe	14
1.4	Rapportens opbygning	14
2	<i>Metoder anvendt i forskningskortlægningen</i>	15
2.1	Design og metode	15
2.2	Begrebsmæssige afgrænsninger	15
2.3	Søgning	16
2.3.1	Anvendte søgeprofiler	17
2.4	Screening	18
2.4.1	Fase 1: Reference-screening	18
2.4.2	Fase 2: Fuldttekst-screening	18
2.5	Genbeskrivelse af studier	19
2.6	Samlet oversigt over reviewprocessen	20
3	<i>Almen karakteristik af forskningen i 2008</i>	23
3.1	Undersøgelsernes oplysninger om overordnede hensigt, teoritilknytning, finansiering og gennemførelsestidspunkt	24
3.2	Hvad drejer undersøgelserne sig om?	25
3.3	Forskningsgenstand eller undersøgelsesgrupper og institutioner	31
3.4	Forskningsdesign	32
3.5	Forskningsmetoder og kvalitetsvurdering	33
3.5.1	Kvalitet	34
3.5.2	Kvantitative metoder	35
4	<i>Udvalgte resultater af forskningen i 2008</i>	37
4.1	Leg, læring og omsorg: læreplaner	37
4.1.1	Læreplaner	37
4.1.2	Literacy	38

4.1.3	Æstetiske læreprocesser	39
4.2	Forskning om udsathed, sociale forskelle, in/eksklusion og daginstitution	40
4.2.1	Udsatte børn i et samfundsperspektiv.....	40
4.2.2	Udsatte børn set i et individorienteret og psykologisk perspektiv.....	42
4.2.3	Udsatte børn set i lyset af eksklusionsprocesser	43
4.2.4	Opsummering.....	44
4.3	Forskning om pædagoger, faglighed og udfordringer	45
4.3.1	Pædagoger - faglighed og identitet.....	46
4.3.2	Pædagogers faglige udvikling gennem udviklingsarbejder	47
4.3.3	Det daglige arbejde med nye udfordringer til pædagogfaget	48
4.3.4	Sammenfatning.....	50
4.4	Planer for førskolen: Stat og kommune	51
4.4.1	Statslige og kommunale mål for indsatsen i daginstitutionerne	51
4.4.2	Øget satsning på daginstitutionen ved bedring af det økonomiske grundlag	52
4.4.3	Organisatoriske ændringsforsøg i daginstitutionerne	52
4.4.4	Udvikling af kvalitet i daginstitutioner	52
4.4.5	Sammenfatning.....	53
4.5	Studier om børns praksis i førskolen (barn-barn-relationer)	53
4.5.1	Minoritetsbørn.....	53
4.5.2	Køn.....	54
4.5.3	Aspekter af børns praksis i førskolen	54
5	<i>Perspektiver og implikationer</i>	57
5.1	Design	57
5.2	Barndoms- og barnesyn	59
5.3	Professionaliseringsprojektet.....	59
5.4	Implikationerne	60
6	<i>Appendiks 1: Et eksempel på en genbeskrivelse</i>	63
6.1	EPPI-Centre data extraction and coding tool for education studies Version 2.0	63
6.2	SR6 Review specific keyword guideline	80
7	<i>Appendiks 2: Abstract af 49 undersøgelser omtalt i kapitel 4</i>	81

8	<i>Samlet oversigt over kortlagte undersøgelser</i>	107
---	---	-----

Tabeller

Tabel 2.1: Foretagne søgninger	16
Tabel 2.2: Oversigt over den samlede screening	19
Tabel 3.1: Inkluderede undersøgelser fordelt på de tre skandinaviske lande	23
Tabel 3.2: Formål med undersøgelsen	27
Tabel 3.3: Overordnede emner eller fokusområder.....	28
Tabel 3.4: Træk ved den pædagogiske virksomhed som blev belyst gennem undersøgelserne	29
Tabel 3.5: Aspekter ved børnehaven som social institution/organisation som indgår i undersøgelsen	30
Tabel 3.6: Børnehaven i et samfundsperspektiv.....	30
Tabel 3.7: Undersøgelsesgruppe eller hovedaktører som undersøgelserne er rettet mod	31
Tabel 3.8: Forskningsdesign.....	32
Tabel 3.9: Metoder for dataindsamling	34

Figur

Figur 2.1: Processen fra søgning til kortlægning	21
--	----

1 Baggrund

1.1 Baggrund og problemfelt

Det er nu tredje gang Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning gennemfører en forskningskortlægning af relevant og kvalificeret skandinavisk forskning i institutioner for de 0-6 årige (førskolen). Denne forskningskortlægning drejer sig om forskning, der er udkommet i 2008.

Tidligere er analysen af den tilsvarende forskning fra 2006 udgivet: Nordenbo, S.E. et al. (2008): *Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2006 i institutioner for de 0-6 årige*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag, ISBN 978-87-7684-249-9. I denne rapport bliver den omtalt som Nordenbo et al., 2008.

I marts 2009 udkom analysen af forskningen fra 2007: Nordenbo, S.E. et al. (2009): *Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2007 i institutioner for de 0-6 årige*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag, ISBN 978-87-7684-291-8. I det følgende omtales den som Nordenbo et al., 2009.

Den forskningsmæssige ramme, der blev udviklet og anvendt i arbejdet med 2006 og 2007 forskningskortlægningerne er i alle væsentlige dele uforandret i arbejdet med denne rapport, der kortlægger forskningen publiceret i 2008.

Forskningskortlægningerne er gennemført på foranledning af *Danmarks Evalueringsinstitut* (EVA), der henvendte sig til *Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning* med ønsket om at få skabt bedre indsigt og overblik over den eksisterende forskning i institutioner for de 0-6 årige (førskolen). Denne bedre indsigt kunne opnås gennem løbende forskningsoversigter (forskningsmappings) over relevant og kvalificeret forskning i området.

1.2 Formål

Opgaven har været at skabe en forskningskortlægning og forskervurdering af al relevant og kvalificeret forskning på førskoleområdet fra året 2008 i Danmark, Norge og Sverige for på denne baggrund at realisere to primære formål:

- (1) EVA's udarbejdelse af en årsrapport om dagtilbudsområdet i Danmark, hvor især nye forskningsmæssige udviklingslinjer og fund betones. Heri vil den gennemførte forskningskortlægning og -vurdering finde anvendelse.
- (2) EVA's intension om - på længere sigt - at opbygge en database om forskning i institutioner for de 0-6 årige (førskolen). Data fra det her gennemførte projekt vil efter nærmere aftale kunne indgå i en sådan base.

1.3 *Reviewgruppe*

Til løsning af opgaven har Clearinghouse nedsat en *reviewgruppe* med følgende medlemmer:

Professor Katrin Hjort, Syddansk Universitet
Lektor Bente Jensen, DPU, Aarhus Universitet
Professor Inge Johansson, Stockholms Universitet
Professor Thomas Moser, Høgskolen i Vestfold, Oslo
Direktør Niels Ploug, Danmarks Statistik

I forbindelse med udarbejdelsen af denne rapport kan følgende bemærkes. Rapporten er for det første blevet til i et samarbejde mellem reviewgruppen og Clearinghouse. For det andet har der ikke været interessekonflikter for noget reviewmedlems vedkommende i forbindelse med udarbejdelsen af denne forskningskortlægning. Har et reviewmedlem deltaget i udarbejdelsen af en undersøgelse, som er med i denne kortlægning, er genbeskrivelse og kvalitetsvurdering af dette arbejde gennemført af andre fra reviewgruppen.

1.4 *Rapportens opbygning*

I kapitel 2 beskrives indledningsvist de databaser og profiler, som er anvendt til at finde de relevante undersøgelser fra de tre skandinaviske lande: Danmark, Norge og Sverige i året 2008. Derpå behandles den fremgangsmåde, der er anvendt til at uddrage data af relevante undersøgelser.

Kapitel 3 giver en almen karakteristisk af alle indgåede undersøgelser, som er fundet ved hjælp af fremgangsmåderne, som er anvendt i kapitel 2. Her gives en karakteristisk af hele materialet uden at inddrage overvejelser om forskningskvalitet. Her vil der også blive sammenlignet med de tidligere års kortlægninger.

I kapitel 4 behandles kun de undersøgelser, som forskergruppen har vurderet som pålidelige, i.e. de er blevet tillagt en middel eller høj evidensvægt. Der redegøres for sådanne undersøgelser i en række af temaer, der sætter forskningens resultater og indholdsmæssige aspekter i spil. Temaerne er valgt, så de tilsammen rammer hele forskningen og centrale, aktuelle problemstillinger i førskolen i Skandinavien.

Kapitel 5 giver et rids af forskningsmæssige perspektiver, inspireret af analysen i de to tidligere kapitler. Der peges her på visse implikationer af relevans for den pædagogiske forskning, for forskningspolitikken på området, for formidlingen af denne forskning og for fremtidige forskningskortlægninger.

Der er to appendikser i rapporten. I kapitel 6 gives et eksempel på, hvordan en genbeskrivelse af en undersøgelse er gennemført, og kapitel 7 giver kortfattede beskrivelser af indholdet af alle de undersøgelser, som er omtalt i kapitel 4.

Kapitel 8 giver en samlet oversigt over alle de undersøgelser, der indgår i denne forskningskortlægning. Da alle referencer i de øvrige kapitler er til disse undersøgelser, udgivet i året 2008, anføres de i denne rapport alene med forfatternavn.

2 Metoder anvendt i forskningskortlægningen

2.1 Design og metode

Forskningskortlægningen er gennemført efter en procedure, der er beskrevet i et såkaldt konceptnotat, der er udarbejdet af *Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning*: <http://www.dpu.dk/clearinghouse>.

Arbejdsprocessen er beskrevet i en protokol, oprettet ved projektets start. Processen kan karakteriseres ved, at vi anvender transparente og eksplicitte metoder i en række trin, som nærmere og konkret er beskrevet i denne rapport. I konceptnotatet findes en almen beskrivelse af arbejdsprocessen.

Vi har anvendt to typer af software. Vi har dels anvendt et software udviklet specielt til at håndtere forskningskortlægninger og forskningssyntheser, EPPI-Reviewer. Denne software er omtalt på producentens hjemmeside: <http://eppi.ioe.ac.uk> (se også omtalen på s. 19). Vi har desuden anvendt et kommunikationssoftware til at håndtere og dokumentere kommunikation, beslutningsproces og rapportskrivning, Groupcare. Groupcare er beskrevet nærmere af producenten her: <http://portal.groupcare.dk/Guide.aspx>.

Forskningskortlægningen er skabt på grundlag af reviewgruppens genbeskrivelse og kvalitetsvurdering af undersøgelser. Undersøgelserne er både indholdsmæssigt og designmæssigt blevet genbeskrevet, ligesom tematiske sammenhænge er betonet.

Uddragning af data fra relevante, kvalificerede undersøgelser er gennemført i overensstemmelse med EPPI-reviewerens systematik, jf. (<http://eppi.ioe.ac.uk/cms/Default.aspx?tabid=1913>).

Systematikken er udarbejdet af *EPPI-Centre* ved *Institute of Education, University of London* til brug for arbejde med pædagogik og uddannelsesforskning. I forbindelse med arbejdet med den skandinaviske førskoleforskning er systematikken tilføjet enkelte momenter, forbundet med dennes særlige indholdsmæssige karakter.

2.2 Begrebsmæssige afgrænsninger

Der er foretaget begrebsmæssige afgrænsninger af den stillede opgave "at foretage en *forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2008 i institutioner for de 0-6 årige (førskolen)*" på følgende måde:

Ved "skandinavisk" forstår vi undersøgelser udført i ét eller flere af de tre skandinaviske lande: Danmark, Norge og/eller Sverige.

Ved "forskning" forstår vi primær forskning, der er afrapporteret i overensstemmelse med sædvanlige forskningsmæssige fremgangsmåder med det formål at afdække eksplíciterede forhold. Undersøgelser, der er udført som led i et uddannelsesforløb i form af en eksamensopgave, for eksempel opgaver på seminarie-, BA-, Master- og kandidatniveau, er ikke inkluderet - PhD-afhandlinger og afhandlinger på tilsvarende niveau erhvervet i ét af de skandinaviske lande er dog inkluderet.

"Året 2008" skal være anført som publiceringsår for afrapporteringen af undersøgelsen. Tidspunktet for den faktiske gennemførelse af den afrapporterede undersøgelse lægges ikke til grund.

Ved "daginstitutioner" mener vi i denne rapport altid "institutioner for de 0-6 årige børn". Desuden forstår vi ved "institutioner" og "førskoler" i Danmark: "dagpleje, vuggestue og børnehave", i Norge: "daghjem, barnehage og familiebarnehage", og i Sverige: "daghem, familjedaghem, lekskola og förskola".

I forskningskortlægningen er dog benyttet dansk terminologi.

2.3 Søgning

Med udgangspunkt i den begrebsmæssige bestemmelse af denne forskningskortlægnings emne er der foretaget valg med hensyn til, hvilke ressourcer og databaser der skal afsøges, og med hvilke profiler.

Alle søgninger er gennemført af Clearinghouse. Reviewgruppen har haft lejlighed til at drøfte og korrigere både søgesteder og søgeprofiler. Reviewgruppen har ligeledes haft mulighed for at foreslå yderligere referencer. Sådanne er ikke indkommet.

Søgekilder og hits fremgår af Tabel 2.1. Alle søgeprofiler og hits er lagt op i softwaren EPPI-Reviewer.

Ressource	Søgedato	Hits
Bibsys Forskdok publikasjoner (Norge)	6/5 2009	234
Norbok (Norge)	6/5 2009	38
Libris (Sverige)	6/5 2009	141
www.skolporten.com (Sverige)	6/5 2009	7
Dansk pædagogisk base (Danmark)	8/5 2009	197
Forskningsdatabasen (Danmark)	6/5 2009	3
Håndøgning af Scandinavian Journal of Educational Research, Nordisk Pedagogik og Nordisk Barnehageforskning	7/5 2009	5
Referencer fra fundne Referencer	13/5 2009	7
ERIC (CSA)	6/5 2009	11
Forskning.se (Sverige)	6/5 2009	6

Tabel 2.1: Foretagne søgninger

De valgte ressourcer er den norske og svenske nationalbibliografi, samt dansk pædagogisk base. Disse tre baser burde, når der kun søges på 2008 litteratur, indeholde alle bogudgivelser på emnefeltet. Dette er imidlertid ikke tilfældet. Derfor er der suppleret med de nationale forskningsdokumentationssystemer: Bibsys Forskdok (Norge), Forskning.se (Sverige) og Forskningsdatabasen (Danmark).

Da det svenske system, Forskning.se, kun delvis dækker den svenske forskning, er der for Sveriges vedkommende også søgt i www.skolporten.com, der indeholder beskrivelser af svenske doktorafhandlinger i pædagogik.

Ud over de faktisk anførte søgesteder, er det overvejet at søge i den danske (Artikelbasen), norske (Norart) og svenske (Artikelsök) artikeldatabase. Men vi har fravalgt disse, da vi skønner, at forskning i dagtilbud for 0-6 årige ikke primært publiceres i skandinaviske tidsskrifter. Det forholder sig snarere sådan, at der i de skandinaviske lande primært publiceres i rapport eller bogform, og der derefter eventuelt formidles sekundært i de skandinaviske tidsskrifter. Undtagelser herfra er *Scandinavian Journal of Educational Research* og *Nordisk Pedagogik*, samt det nye tidsskrift, *Nordisk Barnehageforskning*, der er håndsøgt særskilt for året 2008.

Endelig er ERIC (CSA) ligesom sidste år blevet afsøgt for internationale eller udenlandske bidrag på feltet fra Skandinaviske forfattere.

2.3.1 Anvendte søgeprofiler

Dansk Pædagogisk base:

ul=dk og år=2008 og (dk=37.21 eller dk=37.22 eller dk=37.24 eller dk=37.28 eller daginstitution? eller børnehave? Eller dagpleje? eller vuggestue? eller førskole? eller småbørnspædagogik? eller dagtilbud?)

Forskningsdatabasen:

Med filtret år=2008 for alle dokumenttyper og alle leverandører: daginstitution*\$=børnehave*\$=dagpleje*\$=vuggestue*\$=førskole*\$=småbørnspædagogik*\$=dagtilbud*

Norbok:

((Daginstitution? OR barnehage? OR familiebarnehage? OR daghjem? OR førskole?) OR D=(372.2? OR 372.11? OR 643.5? OR 362.712?)) AND år=2008

Bibsys Forskdok:

sprak = "norsk" AND aar = 2008 AND (tittel-ord = daginstitution? OR tittel-ord = barnehage? OR tittel-ord = familiebarnehage? OR tittel-ord = daghjem? OR tittel-ord = førskole? OR tittel-ord = dagt?)

Libris:

Kun böcker

ÅR:2008 AND land:sw AND (kl:Em-c.01 OR kl:Eab.01 OR förskolan OR daghem OR lekskola OR förskolepedagogik OR dagis OR familjedaghem)

Skolporten.com:

Under: Forskning & Utveckling

Under: Avhandlingar

Under: 2008

Håndsøgning af alle nævnte titler efter afhandlinger om førskolen.

Forskning.se:

(förskol OR daghem OR leksskola OR förskolepedagogik OR familjedaghem OR dagis) AND 2008 AND Rapport

Handsøgning af tre tidsskrifter 2008 årgangen:

Scandinavian Journal of Educational Research, Nordisk Pedagogik samt Nordisk Barneha-geforskning er hånd søgt efter artikler om førskole.

ERIC (CSA)

py=2008 and (PT=(142 reports: evaluative) or PT=(143 reports: research)) and (norway* or norwegian or denmark* or danish or sweden? Or swedish or scandinavia* or nordic) Limited to: Education Level is Early Childhood Education

2.4 Screening

Der er, som det fremgår, søgt på en måde, der sikrer, at litteraturen om dagtilbud for 0-6 årige i Skandinavien faktisk findes, men ikke al den fundne litteratur kan være relevant. Alle hits er derfor screenet, det vil sige, at de er sorteret efter relevans.

Genstandsfeltet har været i fokus for overvejelser om eksklusion/inklusion, ikke studier-nes forskningsmæssige kvalitet. Vi søger viden om, hvordan daginstitutioner virker - ikke om børn eller pædagoger generelt. Kravet er derfor at barne- eller pædagogperspektivet skal være eksplicit diskuteret i forhold til førskolen.

Ved screeningen har der ligeledes været fokus på, om der er tale om rapportering af primær forskning. Populære fremstillinger, ren forskningsformidling, videnskabelige meto- dediskussioner etc. er derfor ikke blevet inkluderet.

Forud for screening er der fjernet dubletter. Der er et vist overlap mellem referencer i de afsøgte databaser, derfor må der forventes dubletter. Antallet af dubletter blev 39.

Screeningen er sket i to faser:

2.4.1 Fase 1: Reference-screening

Efter frasortering af dubletter blev alle uploadede referencer i EPPI-Reviewer sorteret i de 4 kategorier, der fremgår af Tabel 2.2. De referencer, der undervejs blev vurderet at have utilstrækkelige informationer, blev løbende søgt suppleret med *abstract* eller anden information via ekstra søgning. På grund af den relativt beskedne datamængde i de referencer, der er til rådighed om skandinavisk litteratur, var dette et betydeligt arbejde. Alt hvad der *med sikkerhed kunne inkluderes* er inkluderet, men også alt, hvad der derefter kunne være tvivl om, er inkluderet i denne fase.

2.4.2 Fase 2: Fuldtekst-screening

Den bog, rapport eller artikel, som en reference viser hen til, er derefter skaffet. Derpå er gennemført en ny screening med de samme kriterier - nu på baggrund af hele tekster.

I forbindelse med screeningen er det vigtigt at understrege, at rapporter fra evaluering eller fra forsøg ikke er blevet ekskluderet.

Den forskningsmæssige kvalitet eller rapporteringskvaliteten er ikke med i overvejelser om inklusion/eksklusion.

Begrundelse for eksklusion/inklusion	Begrundelsen ekspliciteret	Antal
Eksklusion: Forkert institution	Ikke om aktiviteter i dagtilbud for 0-6 årige	42
Eksklusion: forkert dokumenttype	Ikke primær forskning: fx debatliteratur, lærebøger, policy dokumenter, undersøgelses- metodisk litteratur, eksamensopgaver på niveau under PhD-afhandlinger	516
Inkluderet	Undersøgelser, evalueringer, rapporter fra forsøgs- og udviklingsarbejder	52
Markering: utilstrækkelig information nu	Referencen giver en beskrivelse der ikke er tilstrækkelig til at retfærdiggøre inklusion/eksklusion	0

Tabel 2.2: Oversigt over den samlede screening

2.5 Genbeskrivelse af studier

EPPI-Centre ved *Institute of Education, London University*, har udviklet et alment genbeskrivelsessystem for pædagogisk forskning. Det hedder: *EPPI-Centre data extraction and coding tool for education studies Version 2.0*. Dette system er uden redigering anvendt til alle genbeskrivelser og indgår som en del af den såkaldte EPPI-reviewer (jf. også afsnit 6.1).

I EPPI-reviewer er foretaget en genbeskrivelse eller dataekstraktion af de inkluderede undersøgelser. Blandt de 52 inkluderede studier er vor forskningskortlægning af 2006 årets Skandinaviske forskning, der udkom i 2008 (Nordenbo et al., 2008). Denne er ikke genbeskrevet. Der er derfor kun genbeskrevet 51 studier.

Alle genbeskrivelser er udført af reviewgruppens medlemmer på en måde, hvor en enkelt person har været ansvarlig for specifikke studier. Peer review princippet er, især systematisk i forbindelse med de første genbeskrivelser, anvendt så flere af reviewgruppens medlemmer har haft lejlighed til at se og kommentere allerede foreliggende genbeskrivelser, jf. dog bemærkningen om mulige interessekonflikter i afsnit 1.3.

Overblik på tværs af alle studier forudsætter, at alle studier er genbeskrevet med samme system. Princippet om *tertio comparationis* bringes her i anvendelse. Det vil sige, at sammenligning mellem to forhold gøres mulig ved at indføre og anvende et tredje (fælles) element.

Ved genbeskrivelse besvares der spørgsmål om studierne på en måde, så relevante data med henblik på sammenligning uddrages. Systemet er opbygget strukturelt i sektioner, der er underdelt i spørgsmål, der igen er underdelt i multiple choice svarmuligheder. Der er overalt mulighed for at koble noter og uddybende kommentarer sammen med givne afkrydsnings svar. Indholdsmæssigt dækker systemet en undersøgelses formål, kontekst, design, metode, resultater, forsknings- og rapporteringskvalitet. Hovedparten af spørgsmålene er rettet mod forskning af mere kvantitativ art, men der er også spørgsmål rettet specifikt mod kvalitativ forskning. Det er væsentligt at understrege, at genbeskri-

velsen både omfatter et beskrivende og et vurderende moment. Som tidligere nævnt er al rapportering af primærforskning, uanset kvalitet, inkluderet og genbeskrevet, men for at et studie kan indgå i de tematiske analyser og konklusioner, skal det være rapporteret med kvalitet. Det vil sige: Som minimum skal der foreligge ekspliciterede forsknings-spørgsmål, eksplicit teoretisk forankring og eksplicit metodefremstilling.

I god overensstemmelse med traditionen inden for systematiske review vedrører en hel del spørgsmål intervention. Sammenholdes dette med, at reviewets indholdsmæssige side ikke rammes tilstrækkelig præcist med EPPI-reviewerens almene system, er der til denne forskningskortlægning udviklet og anvendt et ekstra review-specifikt genbeskrivelsessystem. Det er strukturelt opbygget på samme måde som EPPI-reviewerens system og dækker følgende: Aktører, pædagogiske aktiviteter, institution, institution i samfundet, alder (jf. afsnit 6.2).

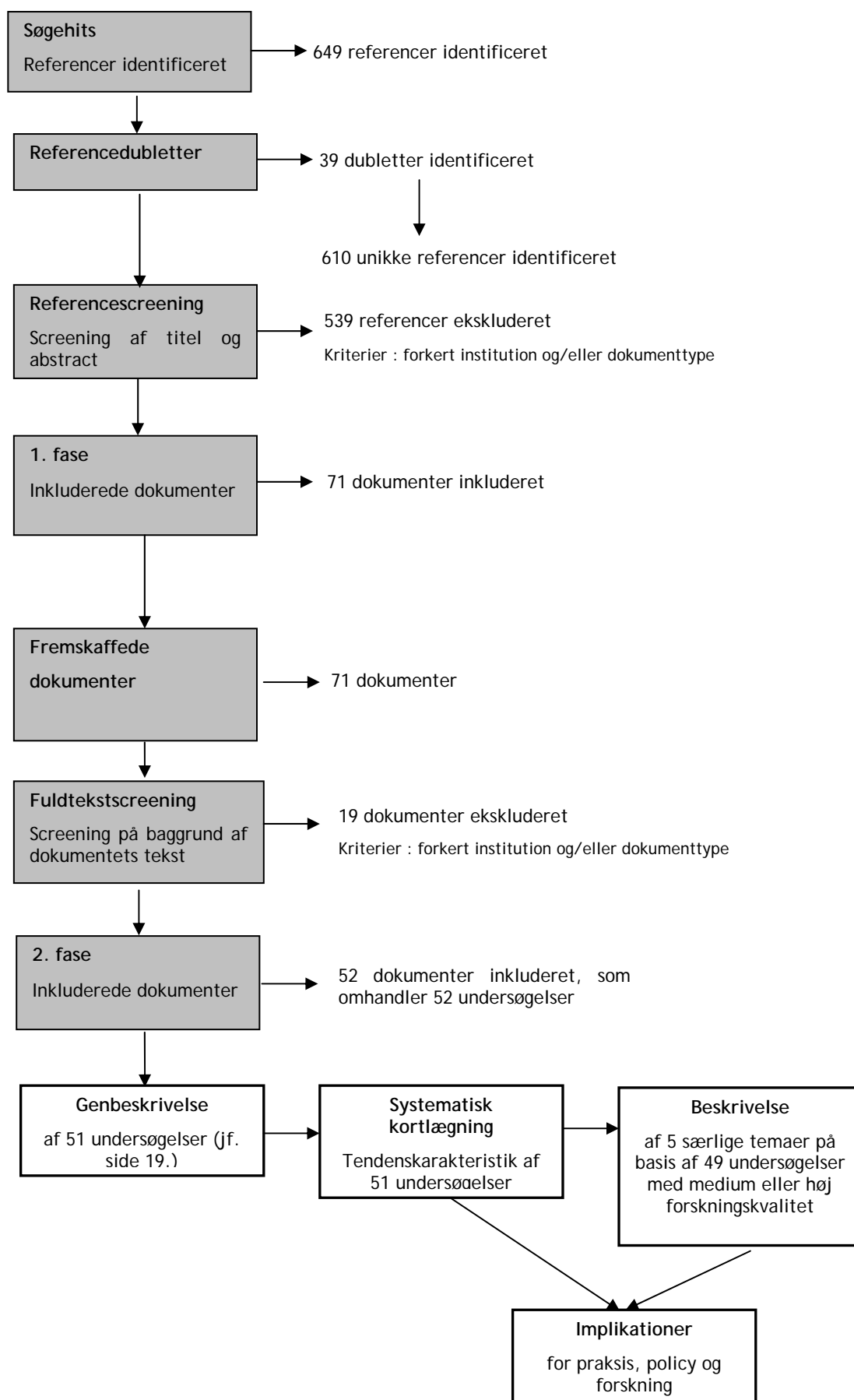
Reviewgruppen har nøjere undersøgt og drøftet genbeskrivelsessystemet og har valgt at bruge samme system, som det der blev anvendt i analysen af forskningen fra 2006 og 2007. For dette talte ikke mindst, at denne fremgangsmåde muliggør sammenholdning af analyserne af forskningen fra 2006, 2007 og 2008.

Genbeskrivelserne er meget omfattende (de fylder i alt ca. 700 sider). Et eksempel på en genbeskrivelse findes i kapitel 6: Appendiks 1.

Reviewgruppen har foretaget en *forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2008 i institutioner for de 0-6 årige (førskolen)* på baggrund af genbeskrivelserne foretaget i EPPI-reviewerens almene og review-specifikke system og under anvendelse af systemets søge-, rapport- og analysefaciliteter.

2.6 Samlet oversigt over reviewprocessen

Figur 2.1 på næste side viser vejen *fra søgning til forskningskortlægning og forskervurdering*. I figuren er markeret, hvilke delprocesser Clearinghouse primært har varetaget - bokse gengivet med grå baggrund - og hvilke delprocesser reviewgruppen primært har ansvaret for - bokse gengivet med hvid baggrund.

Figur 2.1: Processen fra søgning til kortlægning

3 Almen karakteristik af forskningen i 2008

Dette kapitel giver en almen karakteristik af skandinavisk forskning i året 2008 i institutioner for de 0-6-årige (førskolen). Kapitlet omtaler alle relevante undersøgelser, der er publiceret i året 2008 i de skandinaviske lande: Danmark, Norge og Sverige. Kapitlet gengiver således resultatet af reviewgruppens arbejde med genbeskrivelsen af de undersøgelser, der er fundet inden for forskningskortlægningens område, som omtalt i kapitel 2. Som led i karakteriseringen af denne forskning foretages der undervejs, hvor det er muligt, en løbende sammenligning med resultaterne fra de tilsvarende kortlægninger om skandinavisk forskning i årene 2006 og 2007, jf. Nordenbo et al., 2008; 2009.

Af de 52 indholdsmæssige relevante studier skrevet af skandinaviske forskere som i 2008 opfyldte inklusionskriterierne (klar målsætning, redegørelse for design og metode, teoretisk kontekstualisering) blev 49 vurderet med "high or medium over all weight of evidence". Det vil sige, at 49 publikationer indgår i forskningskortlægningen. Dette antal svarer nogenlunde til de to tidligere forskningskortlægninger fra årene 2006 og 2007, som havde henholdsvis 52 studier og 54 studier med tilfredsstillende kvalitet. Efter tre år med et relativt konstant antal undersøgelser, som blev inkluderet i forskningskortlægningen, vil vi påstå, at der tilsyneladende produceres omkring 50 videnskabelige undersøgelser af tilstrækkelig kvalitet om året i de tre skandinaviske land. Vi antager, at en større efterspørgsel efter forskning om børnehaver og øgede krav til publicering indenfor højskoler og universiteter i de skandinaviske land vil bidrage til højere forsknings- og undervisningsaktivitet i fremtiden. I den forbindelse vil der også opstå nye publiceringskanaler som det for eksempel var tilfældet i 2008 for det nordiske open access tidskrift Nordisk Barnehageforskning. Tabel 3.1 giver en oversigt over undersøgelsesernes antal samt en første kvalitetsvurdering.

	Studier totalt ¹⁾	Studier som ekskluderes pga. af "over all weight of evidence" ²⁾	Studier som inkluderes i de videre analyser
Danmark	16	0	15 ³⁾
Norge	13	1	12
Sverige	22	1	21
Scandinavia	1	0	1
Totalt	52	2	49

Tabel 3.1: Inkluderede undersøgelser fordelt på de tre skandinaviske lande (N=52)

1) Disse studier omtales i kapitel 3

2) Disse studier indgår ikke i omtalen i kapitel 4

3) Clearinghouse-undersøgelsen fra 2008 omtales ikke i kapitel 4, jf. s. 19.

Af de 52 studier som indgår i denne kortlægning er 22 svenske, 13 norske, 16 danske og en som karakteriseres som skandinavisk. Dette betyder en noget højere publiceringsrate

i Danmark og en noget lavere i Sverige, der i 2007 havde henholdsvis 10 og 30 studier (Norge havde 14), mens fordelingen i 2006 var 20 svenske, 13 norske og 17 danske. Det kan altså fastslås, at Sverige som det befolkningsmæssig største skandinaviske land også producerer mest forskning på området, at Danmark som det næststørste land også har den næststørste produktion, og at Norge er på tredje pladsen.

Alle 52 undersøgelser er vurderet med hensyn til forskningsmæssig kvalitet ud fra forskellige, mest metodisk orienterede, kriterier. Disse kriterier er gengivet i Kapitel 6. Begrundelsen for kriterierne er, at kun undersøgelser, hvor den forskningsmæssige kvalitet kan anses for at være på et tilstrækkeligt niveau, kan have pålidelige forskningsresultater, mens dette ikke er tilfældet med undersøgelser med lav forskningskvalitet.

Når vi i det følgende taler om kvalitet i resultater og rapportering, er det imidlertid væsentligt at understrege, at kvaliteten alene angår indholdet af de dokumenter, som er undersøgt, det vil sige forskningsrapporteringen. Vi kan ikke udtale os om kvaliteten af selve forskningsindsatsen eller forskningsprocessen, som ligger bag denne rapportering.

I 2008 var der kun to studier, en fra Sverige og en fra Norge, som ikke levede op til et fuldt tilstrækkeligt kvalitetsniveau, og som derfor blev ekskluderet fra den videre analyse mod otte i 2007. Det tredje studie som ikke bliver taget med i analyserne i kapitel 4 er, som vist i tabel 3.1, vores egen forskningskortlægning fra 2008 (Nordenbo m.fl., 2008).

Hvis ikke andet bliver angivet vil den almene karakteristik i kapitel 3 bygge på alle 52 studier, mens vi i det efterfølgende kapitel 4 kun vil tage hensyn til resultaterne fra 49 studier eller 94 %. Det drejer sig om de undersøgelser som enten havde høj (22 studier eller 42 %) eller middelkvalitet (27 studier eller 52 %).

I de følgende tre afsnit i dette kapitel omtales forskellige almene karakteristiske træk med udgangspunkt i alle 54 *relevante* undersøgelser. Kapitel 4 omtaler herefter udvalgte resultater af forskningen i 2008, men alene baseret på de 49 undersøgelser. Endelig omtaler vi i kapitel 5 nogle perspektiver og implikationer, som gennemgangen i dette kapitel og kapitel 4 inspirerer til.

3.1 Undersøgelsesernes oplysninger om overordnede hensigt, teoritilknytning, finansiering og gennemførelsetidspunkt

I dette afsnit omtales forhold, der er af betydning for undersøgelsesernes tilrettelæggelse og gennemførelse: Målformulering, teoritilknytning, finansiering og tidspunktet for deres gennemførelse.

En klar målformulering er et af inklusionskriterierne for at et studie indgår i den foreliggende forskningskortlægning. 51 af undersøgelserne (98 %) har efter reviewgruppens opfattelse en eksplicit målformulering, et tal som er højere end i 2006 og 2007, hvor det samme blev fastslået for henholdsvis 80 % og 91 % af studierne. Her må det påpeges, at reviewgruppen muligvis ikke fortolker helt i tråd med inklusionskriterierne: Det synes noget forunderligt, især når man ser, at 20 % af studierne blev inkluderet i forskningsanalysen i 2006 uden at have en eksplicit målformulering. Antagelig blev den implicite formulering vurderet som tilstrækkelig. For 2008 drejer det sig kun om en undersøgelse, hvor målangivelsen kun blev vurderet som implicit (Helgesen). Med hensyn til forsknings spørgsmål eller hypoteser er de i 49 studier (94 %) eksplicit opgivet, mens der for to (4

%) af studierne (Holst; Hellman) kun foreligger implicitte forskningsspørgsmål eller hypoteser. Et studie savner helt oplysninger herom.

Spørger vi i denne sammenhæng om, hvem der bliver konsulteret i forbindelse med udformningen af målet eller af undersøgelsesernes indhold, viser det sig, at forskerne med 65 % fortsat repræsenterer den største gruppe (2007: 72 %; 2006: 47 %), fulgt af opdragsgiverne med 19 % (2007: 22 %; 2006: 13 %) og det pædagogiske personale med 10 % (2007: 17 %; 2006: 17 %). For 19 % af undersøgelsesernes vedkommende foreligger der ingen oplysninger herom (2007: 17 %; 2006: 28 %). Videre er det tilfældet, at i to (ca. 4 %) af studierne er forældre, institutionsledere og embedsmænd blev konsulteret i forbindelse med udformning af mål. Tallene for årene 2006-2008 viser visse forskelle i fordelingerne mellem årene, men disse forskelle er ikke særligt store.

Forankring i aktuel teori og tilknytning til relevant forskning er et inklusionskriterium for studier, og det er dermed ikke overraskende at 45 (89 %) publikationer opfylder dette eksplicit mod 91 % og 80 % i 2007 og 2006. To studier (4 %) oplyser kun på en implicit måde om tilknytning til foreliggende teori og empiri, mens det er bemærkelsesværdigt, at fire studier (8 %) ikke kunne vurderes i forhold til dette kriterium.

For i alt 33 studier (65 %) oplyses det, hvordan de er blevet finansieret (30 eksplicit og 3 implicit), mens der for 18 undersøgelser (35 %) ikke fremkommer relevante informationer. Nationale forskningsråd, lokale og regionale myndigheder, statslige institutioner, universiteter og højere læreanstalter, samt lærerforeninger var de vigtigste kilder til forskningsfinansiering.

I 39 studier (75 %) finder man konkrete informationer om, hvornår de er blevet gennemført. I 29 tilfælde drejer det sig om eksplicite angivelser og i 10 tilfælde om implicite. Fra 25 % af studierne gives ingen information om dette aspekt. Af de kortlagte undersøgelser opgiver 24 (46 %) eksplicit og yderligere 10 (19 %) implicit, hvorfor de er blevet gennemført på dette tidspunkt, i den specifikke kontekst og med de valgte personer og/eller institutioner. I 17 studier (33 %) finder man ingen information om dette tema. Disse tal er af samme størrelsesorden som resultaterne fra 2007 kortlægningen.

3.2 Hvad drejer undersøgelserne sig om?

Vi konstaterede allerede i kortlægningerne for 2006 og 2007, at det er vanskeligt at karakterisere de indholdsmæssige foci. Det gælder også de 52 undersøgelser, som indgår i 2008 kortlægningen. Den følgende karakterisering baserer sig overvejende alene på publikationernes titel og de abstracts, som er blevet formuleret i forbindelse med genbeskrivelsen. I kapitel 4 vil indholdsbestemmelsen også bygge på andre kategorier. Vi tager her udgangspunkt i de kategorier, som vi brugte i sidste års rapportering (Nordenbo et al., 2008, afsnit 3.2) og vil samtidig understrege, at den første karakteristik giver en relativt overfladisk tematisk oversigt, idet flere af de refererede studier uden problemer kunne fordeles i andre kategorier.

Igen er det den professionelle identitet og udvikling (15 studier) og læringstematik (14 studier), der er de hyppigst forekommende. I 2007 var tallene henholdsvis 12 og 11 studier for disse to områders vedkommende.

Når det gælder professionel identitet og udvikling drjer det sig om studierne af Carlsson, Pramling & Pramling Samuelsson som retter sig mod læringsaspektet og undersøgelsen af

Eikseth, som behandler etiske aspekter. Tre studier fokuserer på specialpædagogiske aspekter (Drugli, Clifford & Larsson: home conduct problems; Holst: challenging behavior, DAMP/ADHD; Kamstrup Knusdsen, Kampmann & Lindberg: mobning). De resterende ti bidrag behandler forskellige sider af det professionelle personale og kompetenceudvikling af studenter, nyuddannede førskolelærere og førskolelærere generelt (Grimstath, Nordvik & Bergsvik; Gustafsson & Mellgren; Holtedahl; Kuisma & Sandberg; Kvistad; Obitz Mathiesen; Petersen a; Rønnerman; Schanke (inkl. sundhed); Tellgren).

Flertallet af studiene (7), som først og fremmest berører læringstematikken, retter sig mod sprog og *literacy* (Bjørklund; Ekebæk; Evalueringsinstituttet a; Gjems; Karebæk; Lyngseth; Samuelsson, Byrne, Olson, Hulslander, Wadsworth, Corley, Willcutt & DeFries). Læringstematikken tages helt alment op i tre undersøgelser (Nordenbo b; Persson; Sheridan; Pramling Samuelsson & Johansson), mens tre andre studier fokuserer på nogle mere afgrænsede områder (Frisch: tegning; Olsson: krop og bevægelse; Roth & Månsson: individuelle udviklingsplaner), mens et bidrag sigter til forholdet mellem leg og læring (Pramling Samuelsson & Carlsson).

Der er i alt fem bidrag, som kan forstås som reviewer eller vidensoversigter over forskellige tematiske områder (NIRAS Konsulenterne, EVA, Udviklingsforum & Amternes og Kommunernes forskningsinstitut: Evaluering af loven om pædagogiske læreplaner; Nordenbo et al. a,b: Skandinavisk barnehageforskning og lærerkompetanser og barns læring; Persson: læring; Petersen b om betydning af dagtilbuddet for udsatte barn).

Som i 2007 kan også otte undersøgelser i 2008 tilordnes kategorien "Børns meningsdannelse og -skabelse" med en særlig affinitet til etiske problemstillinger (Rasmusson: om barnahus; Storjord om samiske barnehager; Tagucchi om "Ethics of Resistance"; Østrem om børns subjektivitet og ligeværd).

Der er også i 2008 tre bidrag om køn i børnehaven (Hellman a,b; Kofoed, Olesen & Aggerholm).

Igen synes det noget overraskende, at kun tre undersøgelser primært fokuserer på helt fundamentale emner i børnehavepædagogikken, så som leg og deltagelse (Emilsen; Jensen; Pramling Samuelsson & Carlsson) mens ingen af studierne har omsorg som det mest fremtrædende emne.

Sammenlignet med 2007 er der heller ingen undersøgelser, som går specielt på det fysiske rum, i 2007 var der tre studier, og kun én undersøgelse (Schanke & Andersen) tager sundhedsaspektet op (i 2007 var der tre studier).

Ser man på undersøgelserne fra 2008 fremkommer et aspekt som ikke blev registreret (eller blev vurderet anderledes) i 2007: Ni studier som i videste forstand tematiserer forskellige elementer ved børnehaven som organisation/institution. Her kan der nævnes seks studier som generelt drejer sig om kvalitets-/implementeringsproblematikken (Evalueringsinstituttet b; Højer Mathiasen, Bjørn Madsen & Helsop; Pettersvold & Aagre; Skolverket a,b), én som sigter på dokumentation og evaluering mellem forvaltning og pædagogik (Østergaard Andersen, Hjort & Skytthe Kaarsberg Schmidt), to studier med en historisk orientering (Folke-Fichtelius; Westberg) og én som analyserer omkostninger for børnehaver (Håkonsen & Lunder).

Ellers kan der nævnes en undersøgelse om forældresamarbejde (TMC & Udviklingsforum) og en undersøgelse som omhandler minoritetsbørns situation i dagtilbuddene (Bundgaard & Gulløv).

Ser man på studierne formål, så tilbyder det anvendte EPPI-system fem kategorier: "Beskrivelse", "Undersøgelse af sammenhænge", "Spørgsmål om hvad der virker", "Metodeudvikling" og "Forskningsoversigter/syntetiserende forskning". Tabel 3.2 giver en oversigt over, hvordan undersøgelserne fordeler sig på disse kategorier både i 2008, 2007 og 2006:

Svarkategori	Antal publikationer totalt ¹⁾		
	2008	2007	2006
Beskrivelse	27	25	32
Udforskning af relationer	24	31	23
Hvad virker?	10	7	14
Metodeudvikling	5	3	5
Forskningsversigt/syntetiserende forskning	6	4	2

Tabel 3.2: Formål med undersøgelsen
(2008: N=51; 2007: N=54; 2006: N= 52; flere koder pr. undersøgelse er mulig)

1) Det totale antal publikationer som falder ind under den respektive kategori enten udelukkende kodet i denne kategori eller kodet flere gange, altså i kombination med andre kategorier

Undersøgelser af beskrivende karakter og "Udforskning af relationer" er i 2008 fortsat de hyppigst forekommende kategorier. 27 studier, som har "Beskrivelse" som et formål ligger fortsat noget lavere end i 2006 og omtrent på niveau med 2007 vurderingen, mens "Udforskning af relationer", der i 2008 lå på 24, er gået tilbage fra niveauet fra 2006 fra en tydelig højere frekvens (31) i 2007.

Der er ti studier, der har fokus på *Hvad virker?* Hvilket er omtrent midt mellem 2006 og 2007 tallene. Metodeudvikling (5 studier) ligger omtrent på niveau med de foregående år, mens der findes en lille og kontinuerlig forøgelse i antal forskningsoversigter og syntetiserende forskning.

Sammenfattende kan vi konstatere, at der ikke er store variationer mellem de tre undersøgte år. Rangeringen - på grundlag af hvor mange studier som falder indenfor de fem formelle formålskategorier i EPPI systemet - er stabil. Hovedindtrykket er fortsat, at der er et betydeligt større antal studier, som er deskriptive og undersøger relationer, end studier der arbejder med undersøgelse af effekter eller virkninger.

Vender man derefter opmærksomheden på emner eller fokusområder (What is/are the topic focus/foci of the study?) i de analyserede forskningsprojekter, fremkommer der følgende billede, jf. Tabel 3.3:

Svarkategori	Antal studier (Frekvens)		
	2008	2007	2006
Vurdering (assessment)	11	8	8
Undervisning og læring	11	12	11
Læreplan (curriculum)	8	5	6
Politik (Policy)	7	3	7
Ligeværdige muligheder (Equal opportunities)	6	5	8
Organisation og ledelse	6	5	5
Klasseledelse (classroom management)	4	1	4
Metodologi	4	1	3
Lærerkarrierer	1	1	3
Andre	10	25	16

Tabel 3.3: Overordnede emner eller fokusområder
(2008: N=51; 2007: N=54; 2006: N=52; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig)

Også i forhold til overordnede emner eller fokusområder, som de er defineret i EPPI-analyseskemaet, findes der ingen graverende ændringer i fordelingen af studierne. Kategorierne "Vurdering" (assessment) og "Undervisning og læring" har hvert år toppet listen. Mest i øjenfaldende er at hyppigheden til kategorien "andre" er blevet tydelig reduceret sammenlignet med 2007. Enten har indholdet i studierne ændret sig, så de i højere grad svarer til EPPI-kategorierne eller reviewernes vurdering har ændret sig. En kombination af disse to forhold kan også tænkes.

Forøgelsen i forhold til kategorierne "Vurdering", "Læreplan", "Metodologi" og "Politik" må derfor ses i sammenhæng med den betydelig reducerede anvendelse af kategorien "Andre". "Lærerkarriere", "Undervisning og læring", "Organisation og ledelse" og tilsvarende muligheder holder sig relativt forandret i et treårsperspektiv.

I den reviewspecifikke del af kortlægningen har vi blandt andet defineret seks didaktisk orienterede kategorier, som skal belyse forskellige aspekter ved den pædagogiske virksomhed i institutionerne, og undersøgelserne fordeler sig på disse didaktiske kategorier som følge, jf. Tabel 3.4:

Svarkategori	Antal studier (frekvens)		
	2008	2007	2006
Hensigt og mål	10	13	4
Vurdering, evaluering, kvalitetssikring og -udvikling	20	8	23
Grundlæggende værdier og etik	15	16	16
Indhold	15	22	13
Metoder og arbejdsmåder	15	7	10
Arbejde med/baseret på styringsdokumenter (børnehavelov; læreplan; etc.)	5	5	5

Tabel 3.4: Træk ved den pædagogiske virksomhed som blev belyst gennem undersøgelserne (2008: N=51; 2007: N=54; 2006: N=52; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig)

Et betydeligt højere antal studier end i de foregående år orienterer sig i 2008 mod "Metoder og arbejdsmåder", mens omtrent det samme antal studier som i 2006 - men betydelig færre end i 2007 - beskæftiger sig med indholdsorienterede temaer. På den anden side har 20 studier i 2008 fokus på "Vurdering, evaluering, kvalitetssikring og -udvikling." Et forhold, som modsvarer de høje tal fra 2006, og dermed ligger betydeligt over 2007-niveauet. "Hensigt og mål" tages op i 10 af de 51 studier i 2008, noget mindre end i 2007 men det er fortsat mange flere end i 2006. Antallet af studier, som tager "Grundlæggende værdier og etik", samt "Arbejder som retter sig mod styringsdokumenter", har været rimelig stabilt over de tre år.

Det er vanskeligt at tolke disse forholdsvis kortsigtede ændringer som udtryk for en underliggende tendens. Vælger man alligevel at fortolke disse ændringer, kan den øgede forekomst af "Vurdering, evaluering, kvalitetssikring" og "Metoder og arbejdsmåder" måske forstås som udtryk for en udvikling, som bevæger sig i retning af virknings- og effektkontrol, altså mod former for resultatsevaluering. Dette kan igen ses i sammenhæng med aktuelle politiske udviklinger (New Public Management), hvor man i højere grad lægger vægt på kontrol af målopnåelse i virksomheder som børnehaver og skoler, et forhold som man ellers i Skandinavien traditionelt har været mindre optaget af.

Et andet aspekt i forbindelse med de review specifikke kategorier gælder børnehaven som en social organisation. Her vurderes det, om de inkluderede undersøgelser berører institutionelle sider ved børnehaven som et socialt system. Tabel 3.5 giver en oversigt over, hvilke aspekter 2008-undersøgelsen behandler sammenholdt med resultaterne fra 2006 og 2007-kortlægningen:

Svarkategori	Antal studier totalt set (frekvens)		
	2008	2007	2006
Relationer og kommunikation	18	18	23
Lærende organisation	15	11	18
Inklusion/eksklusion	8	5	10
Socialt system	13	16	9
Ledelse og organisation	9	3	9
Fysisk miljø	2	3	6
Kategorien kan ikke anvendes	11	10	6

Tabel 3.5: Aspekter ved børnehaven som social institution/organisation som indgår i undersøgelsen
(2008: N=51; 2007: N=54; 2006: N=52; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig)

Også her kan der generelt set konstateres en relativ stor grad af stabilitet. Ændringer i "Ledelse og organisation" genspejler en forøgelse fra det lave niveau i 2007 (3) til samme niveau som vi fandt i 2006 kortlægningen. Flere andre kategorier viser en frekvens som ligger nogenlunde midt mellem 2006 og 2007 kortlægningerne ("Lærende organisation", "Inklusion/eksklusion", "Socialt system").

Kategorierne "Fysisk miljø" og "Kategorien kan ikke anvendes" befæster sig på 2007-niveauet, som er henholdsvis lavere og højere end tallene fra 2006. Man kan altså fastslå nogle ændringer i fordelingen af studier på de seks indholdskategorier som gælder Børnehaven som social institution. Ændringerne virker imidlertid noget tilfældige og det synes vanskelig at identificere en trend som forklaring på variationerne.

I den reviewspecifikke kortlægning udvider vi også perspektivet ud over selve institutionen som et socialt system ved at se nærmere på, om undersøgelserne er optaget af forhold, som ligger uden for selve institutionen. Kort sagt drejer det sig her om spørgsmålet, om undersøgelserne sætter institutionen i et bredere samfundsmæssigt perspektiv. Tabel 3.6 giver en sammenlignende oversigt over resultaterne for 2008, 2007 og 2006.

Svarkategori	Antal studier (frekvens)		
	2008	2007	2006
Institutionens position i samfundet	14	16	15
Politisk og økonomisk baggrund og kontekst	6	2	12
Historiske og kulturelle betingelser og kontekster	6	6	3
Kategorien kan ikke anvendes	29	32	25

Tabel 3.6: Børnehaven i et samfundsperspektiv
(2008: N=51; 2007: N=54; 2006: N=52; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig)

I 2008 er det som i 2007 omtrent halvdelen af undersøgelserne som tematiserer "Børnehaven i et samfundsperspektiv", mens det i 2006 var noget over halvdelen. Mens "Institutionernes position i samfundet" fortsat er den hyppigst forekommende kategori, bliver "Historiske og kulturelle betingelser og kontekster" så vel som "Politisk og økonomisk baggrund og kontekst" undersøgt i seks studier hver. Børnehavernes "Politiske og økonomiske baggrund og kontekst" er dermed kommet på et noget højere niveau end i 2007, men har alligevel kun halvt så mange forekomster som i 2006. Også her kan der altså konstateres en vis stabilitet blandt de inkluderede studier over et treårsperspektiv.

3.3 Forskningsgenstand eller undersøgelsesgrupper og institutioner

Tabel 3.7 giver en oversigt over, hvilke aktører eller grupper af personer, der behandles i undersøgelserne.

Svarkategori	Antal studier (frekvens)		
	2008	2007	2006
Personal 1: i institutionerne	37	40	39
Børn	21*)	36*)	21*)
Forældre/foresatte	10	8	11
Personal 2: "rundt om" institutionerne (administration og forvaltning, kommunale, regionale og statslige myndigheder, fagforeningsrepræsentanter, politikere; konsulenter, etc.)	13	5	9
Ikke nærmere specificeret eller andre aktører	7	2	3

Tabel 3.7: Undersøgelsesgruppe eller hovedaktører som undersøgelserne er rettet mod (2008: N=51; 2007: N=54; 2006: N=52; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig)

*) Syv af studierne i 2008, ni af studierne i 2007 og tre af studierne i 2006 havde alene børn som undersøgelsesgruppe, dvs. ingen af de andre grupper var genstand for forskningsinteresse I disse undersøgelser

Interessen for forskning i personalegruppen holder sig i 2008 på et højt niveau, 37 af undersøgelserne retter sig (også) mod denne gruppe. Børn indgår derimod kun i under halvdelen af studierne (21) som målgruppe for undersøgelserne, noget som er en tydelig reduktion fra 2007, men på samme niveau som i 2006. Det er i den forbindelse interessant at bemærke, at det kun i syv af de 52 studier fra 2008 udelukkende er børn, som er målgruppe for undersøgelsen, et tal som ligger mellem 2007 (9) og 2006 (3) tallene. Ser man på den anden side på, hvor mange studier som retter sig kun mod "Personal 1" så gælder dette for et betydeligt større antal studier: Det er i alt 18 undersøgelser, der retter sig mod "Personal 1", uden at børn forekommer som undersøgelsesgruppe. I en del af disse 18 studier indgår "Personal 1" i kombination med forældre eller "Personal II". Dette åbner for den noget overraskende konklusion, at hovedinteressen i skandinavisk børnehaveforskning i højere grad er rettet mod personalegruppen, end mod børn. Der drives altså noget mere personaleforskning i institutionerne, altså forskning om de voksne i institutionerne, end der drives forskning om børn i institutionerne.

Antallet af studier, der også trækker "Forældre" ind, holder sig relativt konstant (10 undersøgelser i 2008), mens "Personal II", altså undersøgelser af personer, som ikke arbejder direkte i institutionerne, er blevet hyppigere. Man finder også en forøgelse i 2008 af undersøgelser i kategorien "Ikke nærmere specificeret eller andre aktører" (7 studier).

3.4 Forskningsdesign

Kategoriserer man ved hjælp af EPPI-reviewers system de forskningsdesigns, som anvendes i de 52 undersøgelser, fremkommer følgende fordeling, jf. Tabel 3.8:

Svarkategori	Antal studier		
	2008	2007	2006
Action research*	4	4	5
Case study	11	10	11
Case-control study*	1	2	1
Cohort study*	3	1	1
Cross-sectional study	4	7	11
Document study	14	9	9
Ethnography*	16	22	20
Experiment with non-random allocation to groups*	2	1	0
One group post-test only*	0	3	2
One group pre-post test*	0	4	1
Other review (non systematic)	2	0	2
Random experiment with random allocation to groups*	0	0	0
Secondary data analysis	1	1	2
Systematic review	2	2	2
Views study	14	11	5

Tabel 3.8: Forskningsdesign

(2008: N=51; 2007: N=54; 2006: N=52; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig). Designs markeret med * kan principielt indeholde en interventionskomponent

Med hensyn til forskningsdesign kan man observere visse større ændringer i løbet af den undersøgte treårsperiode. I 2008 er det fortsat sådan, at etnografiske designs bliver nævnt oftest (16 gange), hyppigheden er imidlertid blevet reduceret sammenlignet med de to foregående år. Den næst hyppigste forekomst har dokumentstudier og viewstudier, sidstnævnte betegner studier, hvor man ved hjælp af spørgeskema eller interview registrerer meningen af en bestemt persongruppe. Begge designs anvendes i 14 studier og både dokumentstudier og viewstudier har en øget frekvens sammenlignet med de tidligere år. 11 casestudier repræsenterer det femte og sidste design, som blev anvendt i

over 20 % af studierne og antallet af casestudier holder dermed et stabilt niveau. Der er ingen ændringer i hyppigheden i designs som aktionsforskning, case-control-studies, sekundære dataanalyser, samt systematiske og til dels også ikke systematiske reviews.

Udelukkende post- eller pre-test undersøgelser uden kontrolgruppe forekommer ikke længere. Som allerede fastslået i 2006 og 2007 kortlægningerne findes der fortsat ingen skandinaviske undersøgelser, som benytter sig af et klassisk eksperimentelt design med tilfældig fordeling af undersøgelsespersoner på forsøgs- og kontrolgrupper. Derimod finder man i 2008 to eksperimentelle studier (uden tilfældig fordeling på forsøgs- og kontrolgruppe).

"View studies" og "document studies" kan dermed udråbes til de designmæssige vindere, mens det i de første to år dominerende etnografiske design forekommer betydeligt mere sjældent, men fortsat repræsenterer det mest brugte design.

For 26 studiers vedkommende er det muligt, at de indeholder en interventionsdel. I det anvendte kortlægningsværktøj findes der imidlertid ingen spørgsmål, som fokuserer direkte på dette aspekt. For at opnå en oversigt over hvor stor andel af undersøgelserne, som kan kategoriseres som interventionsstudier, blev der taget udgangspunkt i et spørgsmål i EPPI revieweren, som vedrører navnet på det eventuelt anvendte interventionsprogram (E.1: If a programme or intervention is being studied, does it have a formal name?). Det viser sig, at kun ni studier (17 %) har et element af intervention (EVA-Danmarks Evalueringsinstitut (a,b); Kampstrup et al.; Lyngseth; NIRAS konsulentene et al.; Olsson; Rasmusson; Schanke & Andersen; Skolverket).

Sammenlignet med 2007, hvor der kun var syv studier med en interventionsprofil betyder dette en lille forøgelse. Alligevel kan man undre sig over, at der på et så stort pædagogisk handlingsområde, som "Børnehaven" repræsenterer i de skandinaviske lande, ikke findes flere interventionsorienterede studier af tilstrækkelig kvalitet til at indgå i denne forskningskortlægning. Dette fund kan nok ses i sammenhæng med det tidligere præsenterede høje antal studier, som er optaget af "Beskrivelser" og "Udforskning af relationer" og det ringe antal undersøgelser, der arbejder eksperimentelt.

Generelt kan det siges, at der i 2008 blandt de 51 undersøgelser var otte prospektive, 23 retrospektive og 14 tværnsnitsorienterede studier, mens seks studier (det er betydeligt færre end i 2007) ikke kunne tilordnes en af de tre kategorier.

3.5 Forskningsmetoder og kvalitetsvurdering

Da spørgsmålet om en undersøgelses forskningskvalitet ikke kan diskuteres uden sammenhæng med de anvendte forskningsmetoder, behandles disse to temaer sammen i dette afsnit. En klar og hensigtsmæssig fremstilling af forskningsmetoden er ellers et af inklusionskriterierne for denne kortlægning.

Kun to tredjedele af studierne (32) giver eksplicite informationer om det instrument, der er anvendt ved dataindsamlingen, mens 9 studier gør dette implicit, og resten (8) fremstår som uklare på dette punkt. De forskningsmetoder, som de 52 undersøgelser har anvendt til dataindsamling, fremgår af Tabel 3.9:

Svarkategori	Antal studier (frekvens)	
	2008	2007
Curriculum-based assessment	1	0
Clinical test	0	2
Focus group interview	13	6
Observation	20	28
One-to-one interview (face to face or by phone)	23	18
Other documentation	10	18
Psychological test (e.g I.Q test)	0	2
School/ college records (e.g attendance records etc)	2	1
Secondary data such as publicly available statistics	1	3
Self-completion questionnaire	12	9
Self-completion report or diary	1	1
Not stated/ unclear (please specify)	0	2

Tabel 3.9: Metoder for dataindsamling
(2008: N=51; 2007: N=54; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig)

I 2008 er det fortsat kvalitative dataindsamlingsmetoder, som dominerer. Individuelle interview er mest brugt (23 studier) med observation (20 studier) på andenpladsen. I forhold til 2008 er anvendelsen af interview blevet forøget, og observation er blevet brugt i mindre grad. Også fokusgruppe interview har mere end fordoblet sin frekvens sammenlignet med 2007 og ligger på en tredje plads, tæt fulgt af spørgeskema (12), som har øget sin forekomst, og andre former for dokumentation (10), som der er blevet betydeligt færre af.

Dataindsamlingen blev i 2008 i 49 af undersøgelseerne foretaget af forskerne selv, mens den er gennemført af kommuner og embedsmænd i to, af pædagogisk personale i én, og af andre også i én af studierne.

3.5.1 Kvalitet

I forhold til graden af egnethed af forskningsdesign og de valgte analyser vurderes i 2008 29 studier som værende af god forskningskvalitet og 20 vurderes i kategorien som middel. Det er dette kvalitetskriterium som bedst afspejler en god eller middel vurdering af "over all weight of evidence". Dermed er det tydeligvis det forskningsmetodiske aspekt, som er det mest fremtrædende element i grundlaget for inkludering af de 49 studier, som indholdsmæssigt indgår i forskningskortlægningen.

Undersøgelseernes kontekst vurderes som adækvat beskrevet for 47 af de 49 undersøgelses vedkommende, som vurderes at have høj eller middel kvalitet. Målene for undersøgelsen anses som klart fremstillet for 48 af studierne vedkommende. Men kun 37 ud af

de 49 undersøgelser har på en tilstrækkelig måde beskrevet undersøgelsesgruppen og måden den bliver identificeret og rekrutteret på, mens det for hele 12 studier ikke er tilfældet.

For fem af studierne anses metoderne for dataindsamling ikke fremstillet på en adækvat måde, mens det for 45 undersøgelser vedkommende er tilfældet. Tilsvarende tal for dataanalysen er, at 36 studier er adækvat beskrevet, mens 16 ikke er det.

Kun 22 af studierne bliver vurderet som replicerbare af reviewerne, mens dette ikke er tilfældet for 28 af undersøgelserne. Dvs. at 43 % af studierne ikke giver tilstrækkelige informationer til at muliggøre en mulig replikation af undersøgelserne.

3.5.2 Kvantitative metoder

Brugen af kvantitative metoder er også i studierne for 2008 relativt begrænset. 12 af studierne anvender spørgeskemaer, som er hele eller i mange tilfælde en del af dataindsamlingen. Det betyder dog ikke, at der i alle disse studier er en traditionel afrapportering af resultaterne af spørgeskemaundersøgelserne i form af tabeller, figurer og andre former for analyser baseret på de data, der indsamles via spørgeskemaerne. Det er ret udbredt, at resultaterne fra spørgeskemaerne indgår som et blandt flere grundlag for en afrapportering, som i mange tilfælde er verbal, også selv om der er indsamlet kvantitative data. Der gøres i flere tilfælde mere ud af at gøre rede for de temaer, der er dækket af spørgeskemaet end der gøres ud af en kvantitativ afrapportering af resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen.

Til gengæld er der som noget delvist nyt en række studier, der gennemfører kvantitative analyser af systemdata om daginstitutionerne (registerforskning). Det gælder fx enkelte analyser i budgetanalysetraditionen, hvor der ses på udvikling i og fordeling af ressourcer til daginstitutionerne. Disse analyser, der fuldt ud lever op til de krav, der stilles til en god undersøgelse, er dog typisk gennemført af administrative analyseteam i kommuner eller i statslige organer eller af konsulentfirmaer.

4 Udvalgte resultater af forskningen i 2008

I dette afsnit behandles tematisk en række af de vigtigste sider ved den kortlagte forskning, idet der alene tages hensyn til studier, hvis forskningsrapporteringskvalitet er blevet vurderet som høj eller medium. Hvor der i det forrige kapitel 3 er givet en kortlægning og vurdering af samtlige studier, behandles i dette kapitel 1 alene 49 af de 51 studier, idet undersøgelser, der vurderes at have en lav forskningskvalitet ikke kan siges at bidrage med pålidelige resultater. Som i forrige kapitel sammenholdes denne undersøgelses resultater, hvor det er muligt, med 2006- og 2007-kortlægningerne.

I alt omtales fem temaer. Første tema om "Leg, læring og omsorg: læreplaner" omfatter 17 undersøgelser. Det andet tema om "Udsathed, sociale forskelle, in/eksklusion og daginstitutionen" berøres i otte undersøgelser. I tredje tema om "Pædagoger" indgår 14 undersøgelser. Fjerde tema omhandler "Planer for førskolen: Stat og Kommuner". I årets kortlægning er dette tema udvidet, idet det i tidligere blev betegnet "Implementering af lovgivning og læreplan". Der indgår 11 undersøgelser i dette tema i år. Tema fem er nyt i forhold til tidligere år. Det behandler 11 undersøgelser om "Studier om børns praksis i førskolen (barn-barn-relationer)". To temaer fra sidste års kortlægning er udgået på grund af et utilstrækkeligt antal undersøgelser. Det er temaerne "Sundhed" og "Forældre og institution".

Da undersøgelserne undertiden kan belyses ud fra forskellige perspektiver, medfører det, at de kan omtales flere gange, nemlig under de respektive relevante temaer.

4.1 *Leg, læring og omsorg: læreplaner*

I alle tre skandinaviske lande findes der læreplaner for børnehavesektoren. Læreplanerne er noget forskellige både med hensyn til indhold og principper. Fælles for de tre centrale dokumenter er, at leg, læring og omsorg udgør centrale begreber for institutionernes udformning og indhold. I 2008 er der 17 studier på dette felt: 8 svenske, 5 danske og 4 norske. Det er omtrent samme antal som sidste år. Designmæssigt fordeler studierne sig med 7 etnografiske, 4 case-studier, 3 kildestudier/dokumentstudier, 2 aktionsforskningsstudier, samt et systematisk review. Dette viser, at temaet "leg, læring og omsorg" i en læreplanskontekst undersøges med varierende typer af forskningsdesign.

4.1.1 *Læreplaner*

6 studier behandler feltet curriculum (læreplaner).

I en norsk undersøgelse (Gjems) studeredes børns sproglige udvikling, når de i førskolen støttes af voksne. Undersøgelsen viser, at det er forbundet med vanskeligheder for førskolelærerne at få egentlige samtaler i stand med børnene. Man stillede helt enkelt for få spørgsmål til børnene og børnene selv stillede endnu færre spørgsmål til førskolelærerne. Gjems peger på, at der er behov for, at førskolens personale ved mere om, hvordan man i dagligdagen stimulerer børns sproglige formåen gennem samtale.

I en anden norsk undersøgelse (Lyngseth) så man på, hvordan en test anvendes til registrering af børns tidlige sprogudvikling. Resultaterne herfra viser, at anvendelse af denne type test giver godt indblik i førskolebarnets sprogudvikling.

Endnu en norsk undersøgelse (Holtedahll) omhandler de principper, som førskolepædagogerne forstår sit arbejde ud fra i en given pædagogisk situation. Pædagogernes oplevelse og forståelse af arbejdsindholdet afhænger af, hvor ensartet eller forskelligt de tolker situationen og dens rammer. Når rammerne ændres, som det fx sker ved en ny læreplan, skabes der også øgede forudsætninger for udvikling af ny viden. Dette finder sted igennem mødet med andres viden, hvorved der skabes bedre forudsætninger for egen refleksion.

En dansk national evaluering af loven om pædagogiske læreplaner (NIRAS konsulenterne A/S et al.) når frem til den konklusion, at daginstitutionernes arbejde med læreplanen er en faglig succes set fra de professionelle vinkel. Næsten alle fra det personale, som indgik i undersøgelsen, udtalte, at læreplanen og arbejdet med den havde styrket deres faglige bevidsthed, bl.a. fordi det indebar, at de udformede en skriftlig plan for implementeringen. Arbejdet med læreplanen havde også haft en positiv virkning på børnenes læring og trivsel, sådan som de professionelle vurderede det.

De individuelle udviklingsplaner i den svenske førskole er undersøgt af to forskere ud fra et kritisk og fagdidaktisk perspektiv (Roth & Månsson). En markant konklusion fra studiet er, at de individuelle udviklingsplaner hovedsageligt formuleres på basis af lokalt udformede almene modeller. En følge heraf er, at forældre og børn får få muligheder for at påvirke disse planer.

Dette fund står i kontrast til de officielle intentioner med individuelle udviklingsplaner, idet det her betones, at børn og forældre bør have indflydelse herpå.

Endelig eksisterer der to svenske undersøgelser af læreplanens principper for integrering af leg, omsorg og læring i førskolens pædagogik. (Pramling Samuelsson & Carlsson; Sheridan, Pramling Samuelsson & Johansson). Samtlige studier i læreplaner drejer sig om implementering af centrale principper i og mål for den lokale pædagogiske praksis. Fire af studierne beskæftiger sig med en uddybning af princippernes betydning for daginstitutionernes interne pædagogiske arbejde og dets udformning. To studier, den danske evaluering af loven om nationale læreplaner, samt den svenske om individuelle udviklingsplaner, har et nationalt perspektiv og fokuserer på selve indholdet i læreplanerne eller dele af dem.

4.1.2 Literacy

I 2008 er der 9 studier om 'literacy' og førstesprog. Det er væsentligt flere end de 2, der var sidste år. Den øgede forskningsmæssige interesse for feltet kan ses som en afspejling af, at børns sproglige kompetence har fået større vægt i førskolens pædagogiske arbejde. Som tidligere nævnt findes denne interesse også i undersøgelserne om læreplanen og dens implementering.

I en svensk doktorafhandling undersøger forskeren (Olsson) bevægelse og eksperimenteren i førskolepædagogikken ud fra de franske filosoffer, Gilles Deleuze og Felix Guattari. Sigtet er at undersøge nye måder at integrere forskning og undervisning med henblik på at fremme børnenes læring i førskolen. Ved at forene forskning og pædagogisk arbejde i

form af børnenes egen dokumentation og ved at give børnene plads til at agere med, bliver børnenes bevidsthed og læring påvirket. Dette indvirker blandt andet positivt på sprogområdet.

Den genetiske og miljømæssige indflydelse på børns tidlige læse- og skrivekompetence er i USA, Australien og Skandinavien studeret af en international forskergruppe (Samuelsson, Byrne, Olson, Hulslander, Wadsworth, Corley, Willecutt & DeFries). Studiet har survey-karakter med store samples fra de undersøgte lande. Resultaterne tyder på at genetisk påvirkning i høj grad kan forklare individuelle forskelle. Forskerne konkluderer, at selvom den nationale policy, at inkludere alle børn i læse- og skriveprogrammer lykkes, så er den genetiske forskel i børnegruppen fortsat af betydning for, hvor fremgangsrig børns læse- og skriveudvikling er.

Børns tidlige læseudvikling er undersøgt af en svensk forsker (Björklund) ud fra en antagelse om, at deltagelse i læsestimulerende aktiviteter kan have betydning for førskolens sociale og kulturelle indhold. Det drejer sig om små børns møde med fortællinger, billeder, tekst og tegn i førskolen. Resultaterne peger på to forskellige måder, som børn nærmer sig læsning af skriftsproget på. Den ene måde er at skabe fortællinger og så at sige lege, at man læser. Den anden tilnærmelse til læsning sker ved, at der samtidig tegnes. Læsningen integreres således i andre udtryksformer, herunder i legen.

Sprogstimuleringsindsatsen for tosprogede småbørn er undersøgt i en evaluering, der er gennemført af det danske Evalueringsinstitut (EVA). Evalueringen tager sit udgangspunkt i den ændrede nationale lovgivning fra århundredes begyndelse, samt tidligere forskningsresultater, som viser, at tosprogede danske børn gennemgående har dårlige resultater i læsning. Evalueringen anbefaler bl.a. at man øger informationen til forældrene, og at personalets viden om børns sprogudvikling og arbejde med sprogstimulering udbygges. Desuden peger man på behovet for en øget støtteindsats til afhjælpning af problemerne i forbindelse ved overgangen fra førskole til skole.

I en mere snævert defineret, dansk evaluering af et projekt, som drejer sig om at stimulere ved at anvende litteratur i førskole og hjem, fandt evaluatorerne, (Eskebæk, Basse & Sehested), at børnehavepædagogernes bevidsthed om værdien af at anvende litteratur i børnehaven var øget.

4.1.3 Æstetiske læreprocesser

De æstetiske læreprocesser diskuteres i flere studier.

I alle lande er de æstetiske læreprocesser en integreret del af det praktiske arbejde i daginstitutionerne. Det betyder, at denne type indlæring findes repræsenteret i et flertal af de studier, der handler om leg, læring og omsorg. Ved udvælgelsen af disse studier er der fokuseret på, om de primært har æstetiske læreprocesser som genstand og på deres indhold og virkninger.

I en national dansk evaluering blev det påvist, at arbejdet med implementering af den nationale læreplan havde positiv virkning på de æstetiske indslag i børnehavens pædagogiske arbejde (NIRAS konsulenterne A/S et al.).

Det tidligere nævnte svenske studie (Olsson) fremhæver vigtigheden af at medtage æstetiske læreprocesser i førskolens dokumentation, og at den æstetiske tilgang gennemsyrer meget af førskolens pædagogiske arbejde.

En dansk undersøgelse (Frisch) vedrører børns tegning og pædagogernes arbejde med at stimulere tegneprocessen. Studiet konkluderer, at der er behov for, at børn stimuleres til at tegne mere som et led i deres æstetiske læring.

4.2 Forskning om udsathed, sociale forskelle, in/eksklusion og daginstitution

I alt 8 studier omhandler emnet "Udsathed, sociale forskelle og in/eksklusion i daginstitutioner" i årets forskning. Dette svarer atter til 2006- og 2007-undersøgelserne. Der er først og fremmest tale om danske undersøgelser, idet 6 ud af de 8 studier er danske. Der er et norsk og et svensk studie. Som de andre år er interventionsstudier nærmest fraværende. I år finder vi imidlertid en evaluering af danske kommuners sprogstimuleringsprogrammer, og som sådan må dette ses som en analyse af en samfundsmæssig indsats, en intervention.

Metodisk finder vi, at flere af studierne har en teoretisk og/eller empirisk baggrund, men ingen af studierne bygger på en bagvedliggende teori om forandringer. Endvidere er der det fællestræk, som vi også har set tidligere, at de fleste undersøgelser er kvalitative i form af interviewbaserede studier, etnografiske studier og dokumentanalyse. En enkelt undersøgelse anvender såvel survey som kvalitative data i analysen, og to studier er baseret på reviews/forskningskortlægning.

Udsathed belyses overordnet set ud fra de samme tre forskellige kategorier, som vi har set det i undersøgelserne de to forrige år, nemlig:

- Udsatte børn set i samfundsperspektiv
- Udsatte børn set i et individorienteret og psykologisk perspektiv
- Udsatte børn set i lyset af eksklusionsprocesser konkret i daginstitutioners hverdag

De tre kategorier omtales nedenfor gennem eksempler, der tjener til at uddybe og nuancere studierne fund. Otte studier, der falder inden for kategorien middel og høj forskningskvalitet (EVA, Petersen a, Petersen b, Drugli et al., Holst, Karrebæk, Bundgaard & Gulløv og Storjord) indgår i den samlende analyse.

4.2.1 Udsatte børn i et samfundsperspektiv

I denne kategori finder vi for det første en dansk evaluering af sprogstimuleringsindsatsen og effekten af denne. Målet er på baggrund af evalueringen at udbrede viden om god praksis på området (EVA).

Evalueringen er baseret på en spørgeskemaundersøgelse og casestudier i udvalgte kommuner, der som informanter inddrager dagtilbudsschefer, tosprogs konsulenter og pædagogiske konsulenter. Ifølge lovgivningen skal kommunerne tilbyde sprogstimulering til børn af anden etnisk baggrund end dansk, og evalueringen viser, at ca. halvdelen af de deltagende informanter mener, at børns og deres forældres motivation for at deltage i

sådanne indsatser er øget siden 2002. Det gælder også samarbejdet mellem forældre og medarbejdere. Endvidere siger tre fjerdedele af informanterne, at materialer og metoder er klart forbedret siden 2002. Alt i alt viser undersøgelsen at ca. halvdelen af de deltagende kommuner mener, at sprogstimuleringsindsatsen er blevet bedre og går i den ønskede retning, nemlig at alle børn af anden etnisk baggrund end dansk opnår den sprogstimulering, som lovgivningen foreskriver.

Omvendt antyder undersøgelsen, at selv om situationen er forbedret siden 2002, er den samlede indsats for alle tosprogede børn i Danmark ikke optimal. Undersøgelsen viser, at en række faktorer spiller ind, blandt andet varierer organiseringen af sprogstimuleringsindsatsen meget fra kommune til kommune. Antallet af børn, som modtager sprogstimulering, er vokset siden 2002, men omfanget af indsatsen er ikke fulgt med det foreskrevne. Ifølge lovgivningen skal børn have 15 timer om ugen, men oftest opnår børnene kun halvdelen af det anbefalede eller derunder. I flere kommuner opfanger man slet ikke børn, der har behov for sprogstimulering, fx fordi de er uden for det offentlige dagtilbudssystem.

Endvidere påpeges det, at der i flere kommuner er en mangelfuld kobling mellem sprogstimulering og arbejdet med pædagogiske læreplaner. Dette forhold burde ellers naturligt være varetaget som følge af den lovbestemte samfundsmæssige indsats for den del af gruppen af udsatte børn, som undersøgelsen fokuserer på, nemlig de tosprogede børn.

Et positivt samarbejde med forældrene anses normalt for at være en væsentlig forudsætning for en effektiv sprogstimuleringsindsats og deraf følgende integration. Men det ser ud til, at dette samarbejde er vanskeligt at gennemføre for det pædagogiske personale.

Overordnet viser undersøgelsen at det er vanskeligt at gennemføre sprogstimuleringsindsatsen i en stor andel af kommunerne med et så optimalt udbytte, som lovgivningen lægger op til. Forfatterne konkluderer, at der er behov for at gå videre og målrette sprogstimuleringsindsatsen endnu mere. Endvidere at man skal se mere på kommuners samlede indsatser, på organisation og ledelse, og på kommuners egne analyser af procedurer og metoder. Endelig konkluderer forfatterne, at der er behov for at videreudvikle informationskanalerne til forældrene, sikre de pædagogiske medarbejders opkvalificering, se på overgange mellem dagtilbud og skolen for de tosprogede børn, samt udvide indsatsen til dette "melleмомråde".

To andre undersøgelser falder inden for den samme kategori om socialt udsathed set i samfundsmæssigt perspektiv. Det drejer som om Petersen (a) og Petersen (b).

I den første undersøgelse "HPA-Projektet - Daginstitutioners betydning for udsatte børn" er der tale om en systematisk forskningskortlægning af forskning om daginstitutioners betydning for socialt udsatte børn (Petersen, a). Kortlægningens resultater understøtter andre studiers og tidligere kortlægningers fund med hensyn til risikoen for, at daginstitutioner bidrager til at forstærke eller fastholde socialt udsatte børn i deres udsathed. Det er det, der blandt andet sker, når man i institutionerne opfatter socialt udsatte børn som præget af begrænsninger eller "mangler" i social, emotionel og læringsmæssig henseende sammenlignet med andre børn. Forskningskortlægningen viser også, at der kan opnås positive effekter ved at gribe problematikken anderledes an. For eksempel viser analysen, at kvalitetsinstitutioner har bedre held med at styrke udsatte børns kompetenceudvikling og muligheder i et lidt bredere perspektiv. Kvalitet vurderet på paramet-

re som god normering, personalets uddannelse, tilrettelagte og systematiske læringsprogrammer og samspillet mellem barn og voksne er vigtige forudsætninger, hvis daginstitutioner skal give et positivt bidrag til udsatte børns udvikling.

Den anden undersøgelse (Petersen, b) viser, at pædagogstuderendes viden om problematikken om udsatte børn er mangelfuld. Det vil sige, at den viden, pædagogstuderende præsenteres for gennem uddannelsen, ikke er adækvat med hensyn til at ruste kommende pædagoger til at arbejde pædagogisk kvalificeret med problematikken senere hen. Undersøgelsen er med til at understøtte synspunktet om, at - hvis der skal gøres noget kvalitativt andet ved problemet med socialt udsatte børn gennem det pædagogiske arbejde i daginstitutioner - fordres det, at man på samfundsplan, dvs. politisk, i uddannelser og kommuner med ansvar for institutioners og pædagogers opkvalificering, må arbejde med at finde nye løsninger på gamle problemstillinger.

4.2.2 Udsatte børn set i et individorienteret og psykologisk perspektiv

Der er identificeret tre undersøgelser inden for denne kategori (Drugli et al., Holst, Karrebæk).

Et svensk studie, som indgik i 2007-undersøgelsen, fortsætter analyserne i 2008, og forfatterne går nu i dybden med en analyse af de børn, der indgik i en pædagogisk intervention ved at belyse, hvordan børnenes adfærdsproblemer manifesterer sig i hverdagen (Drugli et al.) Undersøgelsen tager udgangspunkt i interviews med lærere og pædagoger. Der fokuseres på de professionelle opfattelser og beskrivelser af såvel manifestationer af adfærdsproblemer som egen håndtering af problematikken.

Forfatterne peger på fire problemfelter. For det første, at de adfærdsforstyrrede børn er bærere af komplekse problemstillinger om: 1) Barnet selv, 2) forældrene og en problematisk familiesituation og 3) både barnet og samspillet mellem barn og familie.

For det andet, at de professionelle selv opfatter, at de godt kunne håndtere opgaven i institution eller klassen.

For det tredje, at der er begrænset forældreinvolvering og for det fjerde, at der er begrænsede muligheder for at etablere tværfagligt samarbejde om opgaven.

Forfatterne konkluderer, at der på trods af en overordnet tilfredshed hos de professionelle vedrørende deres egen håndtering af opgaven fremhæves det, at man savner viden. Oftest baseres arbejdet med de udsatte børn på professionelle subjektive vurderinger og opfattelser, men kun sjældent på forskningsbaseret viden eller metoder om mere effektive måder at gribe opgaven an. Endelig konkluderer forfatterne, at børn med adfærdsproblemer både i institution og hjem har større risiko for at udvikle vedvarende problemer gennem barndom og ungdom sammenlignet med andre børn, som har adfærdsproblemer, der kun er knyttet til en *setting*.

En væsentlig pointe er, at der ifølge forfatterne savnes samarbejde med andre faggrupper, såsom læger og psykologer, med henblik på at kunne kvalificere arbejdet med børnene. Videre i forlængelse heraf konkluderes det, at de professionelle, der har med de svært udsatte børn at gøre, baserer håndtering af problematikken på deres egne subjektive følelser og fornemmelser i højere grad end på faglig og forskningsbaseret viden.

En tilsvarende pointe argumenterer Holst for i en dansk undersøgelse af pædagogers, børnehaveklasselæreres og 1. klasses lærere som arbejder med 5-7 årige børn med generelle adfærdsvanskeligheder. Holst finder, at de pædagogiske medarbejdere holder sig tilbage med at sætte præcise diagnoser på børnene og derved sikre dem relevant (medicinsk) behandling. Forfatteren konkluderer, at dette formentlig skal ses som udtryk for mangel på information, viden og/eller begrebslig forvirring. Denne begrebsforvirring opfatter forfatteren igen som en følge af den historiske turbulens på området, som er identificeret i en forskningssyntese. Igennem det samlede studie søges diskrepansen mellem danske børn, der reelt er diagnosticeret, og andre børn, som ville blive diagnosticeret og medicinsk behandlet af Lægemedelstyrelsen og The Danish ASDHD-association, forklaret.

Et tredje eksempel på forskning, der belyser problematikken om "udsathed" ud fra et individuelt perspektiv, er studiet af en minoritetsdrengs sprogudvikling ved starten af optagelsen i en børnehave (Karrebæk). Studiet undersøger forholdet mellem den tosprogede drengs sprogudvikling og hans sociale relationer, samt integration i børnefællesskabet. Forfatteren konkluderer, at der ikke, som forventet, er en direkte sammenhæng mellem drengens sproglige udvikling og en positiv integrationsproces. Snarere ser det ud til, at drengen med alderen isoleres mere og mere fra børnefællesskabet på trods af fremgang i sprogbeherskelsen af dansk som andetsprog.

Resultatet lægger op til at gå videre forskningsmæssigt og udpege andre faktorer, som kan antages at have betydning for børns socialisering i børnehaven og for mulighederne for, at drengen får chancen for at blive en del af fællesskabet frem for fortsat at være "en minoritetsdreng". Problemstillingen minder meget om de problemer som belyses under den kategori, der analyseres i det følgende afsnit 4.2.3. Det omtales dog i dette afsnit som eksempel på en forskningsmæssig tilgang til undersøgelser af enkeltindivider.

4.2.3 Udsatte børn set i lyset af eksklusionsprocesser

Der er identificeret to studier inden for denne kategori (Bundgaard & Gulløv, Storjord).

På baggrund af en etnografisk undersøgelse, der blev foretaget i to daginstitutioner i Danmark, finder forfatterne (Bundgaard & Gulløv), at der er en række eksklusionsmekanismer på færde i hverdagen, som hindrer minoritetsbørn (børn af anden etnisk baggrund end dansk) i at blive inkluderet i børnefællesskabet. Der er tale om mekanismer som børnehavens sprog, fælles referencer, legerelationer, materielle og fysiske rammer, sociale kategorier, osv., der alle understøtter nogle adfærdsmønstre, men afviser andre. Dette får til konsekvens, at minoritetsbørn i højere grad søger hinandens selskab på trods af forskelle mht. sprog, etnicitet eller religiøs baggrund. Dette sker i højere grad for drengenes end for pigernes vedkommende.

Forskerne konkluderer, at det at gå i dagtilbud fra tidligste alder ikke automatisk forbereder minoritetsbørn til at kunne læse eller skrive, når de kommer i skole. Snarere oplever de tosprogede børn ikke automatisk nogen mening med at læse bøger og udvikler i det hele taget ikke en disciplin, der gør det muligt at lære at læse. Endvidere viser studiet, at på trods af at de professionelle søger at eliminere eller undgå det at "gøre forskel", sker der det paradoksale, at der skabes nye markører for minoritetsbørn (og deres forældre) fx i form af ikke at være informeret om, hvad der er "passende adfærd". Endelig viser undersøgelsen, at de professionelle oplever en magtesløshed mht. at gå pro-

professionelt ind i interaktionen med børnene og deres forældre. Det, der kan ske i den sammenhæng er, som studiet viser, at professionelle i stedet udøver magt på en mere demonstrativ måde. Dette sker, fordi de oplever, at det er den eneste måde overhovedet at klare situationen på.

Et andet eksempel på denne type forskning er en norsk undersøgelse af samiske børnehavers betydning for børns socialisering og identitetsdannelse (Storjord). Studiet som anvender en etnografisk metode i to børnehaver, viser at den samiske børnehave, som den komplekse og multifacetterede arena den er, er en vigtig arena for socialisering og spiller en central rolle for de samiske børns identitetsudvikling. Studiet viser, at børn som behersker to eller flere sprog, er bedre rustede til at klare sig i den samiske børnehave, mens børn med kun ét sprog falder mere ud af fællesskabet, fordi de ikke kan deltage i den variation af sproglige interaktioner i hverdagens aktiviteter og leg, der er fremherskende mellem børnene. Sidstnævnte børn modtager overraskende lidt support fra de professionelle i tilknytning til deres sprogsvækkigheder, og der optræder desuden ikke eksempler på modeller for træning til tosprogethed. Det viser sig endvidere, at der er forskelle i de to institutioner på måden sprog og kommunikation udfolder sig på, og på den måde den samiske kultur præsenteres og repræsenteres i institutionen. De professionelle håndtering af opgaven har stor betydning for, i hvilken udstrækning den samiske kultur er synlig.

Samlet set konstaterer forfatteren, at børnehavernes samiske profil ikke er til stede i det omfang, som loven kræver. De samiske børnehaver har nogle signifikante karakteristika såsom samisk sprog og overførsel af traditionel viden, men det er grundlæggende den norske kultur, ikke den samiske, som dominerer. Dette sker på trods af hensigt og lovgivning.

4.2.4 Opsummering

Undersøgelserne i analysens første kategori viser, at forskningen, der har fokus på udsatte børn i et samfundsperspektiv, når til tilsvarende resultater som vi så i 2006- og 2007-forskningskortlægningerne, nemlig at indsatsen ikke fungerer godt nok på trods af nye tiltag. De store forskningsmæssige udfordringer består i at udvikle forskningsdesign, som kan bidrage til mere viden om de faktorer, der griber hindrende ind med baggrund i tesen om, at der er tale om komplekse forhold. Det er også tankevækkende, at der savnes en teori om forandringer i et felt, der i den grad kalder på fornyelse i såvel praksis som på det forskningsmæssige område. Endvidere konstaterer vi, at temaet om etnicitet, som findes i 2006-studierne, genfindes i årets behandling af udsathed set i samfundsperspektiv.

Vi så i evalueringstudiet, at problemet med udsatte børn og udsathed må ses i forhold til kommuners meget varierede indsatser overfor socialt udsatte børn. Dette kan på et samfundsniveau være med til at forstærke eller fastholde socialt udsatte børns problemer. Som sådan bidrager kortlægningen til at sætte yderligere fokus på det kæmpebehov, der er for fornyelse i sektoren, og pege på vigtigheden af tidlig indsats. Endvidere bidrager undersøgelserne med en understregning af den samlede problematik, som faktisk går på tværs af kategorierne, nemlig at de professionelle, via deres forventninger og begreber om social udsathed, risikerer at bidrage til at forstærke eller fastholde børn i deres udsathed. Dette fund understreger vigtigheden af at se på de professionelle vi-

densbaserede kvalifikationer i tilknytning til det mere målrettede arbejde med udsatte børn.

Studierne i de tre kategorier anlægger i udgangspunktet forskellige syn på og anvender forskellige tilgange til opgaven og forskningen i udsatte børn i daginstitutioner. Den anden kategori ser det udsatte barns problem som "problemet", mens de to andre kategorier opfatter problemet som "udsathed". Samlet set bidrager de analyserede studier til at rette forskningsmæssig opmærksomhed på forholdet mellem "problemet" om de udsatte børn individuelt og/eller socialt, kontekstuel betragtet og de professionelles opgaver.

Tilsammen kan det som i forskningskortlægningerne fra 2006 og 2007 konstateres, at forskningen på området er under udvikling, og temaet om børn med diagnoser, som vi så i 2007 som noget nyt, ser vi flere forskningseksempler på i 2008-kortlægningen. Dette kan antyde, at forskningen bevæger imod et individorienteret eller mere terapeutisk paradigme, som står i dyb modsætning til det sociologiske og sociokulturelle paradigme, som de fleste andre undersøgelser stadig placerer sig indenfor.

Sammenfattende konkluderes det på baggrund af gennemgangen, at der er behov for at gå videre med at igangsætte

- Interventions- og effektstudier
- Studier om eksklusionsmekanismer relateret til sproglige og kulturelle forskelle, samt betydningen af magtforhold, normalitetsbegreber, institutioner for alle, osv.
- Studier om forholdet mellem forskellige paradigmer og de dertil knyttede indsatser, samt deres effekter.

4.3 Forskning om pædagoger, faglighed og udfordringer

I alt indgår pædagoger, karakteriseret som "Personale 1" i 14 af studierne. Studierne fordeler sig mellem samtlige tre nordiske lande, fem studier fra Danmark, seks studier fra Sverige og tre studier fra Norge.

Karakteren af studierne er, som i de tidligere kortlægninger, meget forskellige, og vi har derfor inddelt studierne i følgende tre grupper, så analysen så vidt muligt er sammenlignelig med de andre års kortlægninger

- Pædagoger - faglighed og identitet
- Pædagogers faglige udvikling gennem udviklingsarbejder
- Det daglige arbejde med nye udfordringer til pædagogfaget

Udover de tre udvalgte temaer, er der i denne gruppe af studier også undersøgelser, der sætter fokus på samspillet mellem pædagoger og børn, forældre og andre aktører. Se fx Carlsson et al. (om æstetik, sammenhæng mellem pædagogers opfattelse og viden og børns læring), Eikseth (om etiske perspektiver på pædagogers erfaringer med afsæt i Dewey, Kofoed et al. (om at "gøre køn") samt Taguchi (om magt og emancipering i relationen mellem børn og pædagoger).

I denne analyse er hovedvægten lagt på at opsamle resultater og konklusioner fra studier, der falder inden for de tre kategorier: Pædagogers faglighed og identitet, udvikling

og udviklingsarbejder, samt forandringsbehov, -potentialer, og -barrierer som følge af udfordringer til faget og til pædagogerne i hverdagen.

4.3.1 Pædagoger - faglighed og identitet

Der er identificeret fire studier inden for denne kategori, tre danske studier og et norsk studie (Grimsath, Petersen b, Nordenbo et al., Obitz Mathiesen).

Vi har ikke som i 2008-undersøgelsen fundet studier om pædagogers faglighed og identitet set i kønsperspektiv, men derimod studier, der sætter fokus på, hvordan pædagoger som faggruppe oplever sig rustet til nye opgaver i forbindelse med bl.a. lovgivningen om børns læring og arbejdet med udsatte børn.

En norsk undersøgelse (Grimsath et al.) drejer sig om nyuddannede pædagogers faglighed ud fra spørgsmål om, hvordan nyuddannede selv betragter deres egne kompetencer i hverdagen i førskolen, og hvordan ledere betragter de nyuddannedes kompetencer. Forfatterne finder, at begge de adspurgte grupper vurderer, at nyuddannedes faglige identitet er svag. Endvidere, at deres professionelle autoritet er vanskeliggjort på grund af pædagogernes alder (de er unge). Den teoretiske uddannelse kan ikke umiddelbart omsættes i praksis.

Studiet peger på, at der er behov for støtte til de nyuddannede pædagoger, og ledernes opgave bliver derfor at skabe muligheder for sparring og samarbejde mellem nyuddannede og erfarne pædagoger.

Endelig påpeges i studiet, at det er et problem, at alle, uanset uddannelse, udfører det samme arbejde i førskolen. Sammenfattende konkluderer forskerne, at der i fremtiden må fokuseres mere på pædagogers ledelsesevner, og gennem kurser skal pædagogers praksis- og teorianvendelse fremmes. Studiet bidrager til forskningen ved at sætte fokus på et professionssociologisk perspektiv. Studiets resultater fremkommer på basis af kvalitative interview med syv nyuddannede pædagoger og tekster fra 30 logbøger fra den samme gruppe. Man skal derfor nok passe på med at generalisere resultaterne, men se studiet som et vigtigt bidrag til at rejse nye spørgsmål til tematikken om pædagogers faglighed og pædagogisk faglighed, som den udfoldes i førskolens hverdagsliv.

Et andet (dansk) studie (Petersen) undersøger den pædagogiske faglighed set i lyset af, hvad pædagogstuderende siger om de kvalifikationer, de opnår gennem uddannelsen. Studiet bidrager med øget indsigt i pædagogstuderendes viden og faglighed med særligt henblik på den del af fagligheden, der drejer sig om at varetage opgaven om udsatte børn. Denne undersøgelse, som bygger på en spørgeskemaundersøgelse og fokusgruppe-interview, peger på, at der er behov for at forbedre uddannelsen, så kommende pædagoger har bedre viden om udsatte børn. Forfatteren konkluderer, at der både er behov for øget viden på grunduddannelsen og for viden om den senere praksis. Som sådan bidrager studiet til at understrege, at der er behov for opkvalificering af pædagoger gennem uddannelse og mere specifik at opkvalificere til at løse den specifikke opgave, der drejer sig om udsatte børn (se også afsnit 4.2).

Et tredje studie, det danske Clearinghouse review, undersøger hvilke kompetencer hos pædagogers/lærere der bedst fremmer børns læring (Nordenbo et al.). Studiet er et metastudie og der indgår 70 studier, hvoraf de 15 studier blev inkluderet i forskningskortlægningen, men ikke i den narrative syntese på grund af manglende forskningskvalitet.

Primærundersøgelserne, der er inkluderede, indeholder forskning udkommet i perioden 1998-2007. Resultaterne sammenfattes i, at tre typer kompetencer fremmer børns læring bedst. Det drejer sig om: 1) Relationskompetence, førskolelæreren/læreren skal besidde kompetencen at indgå i en social relation; 2) regelledelseskompetence. Førskolelæreren/læreren skal kunne lede klassens eller børnegruppens undervisnings/læringsarbejde, og 3) didaktikkompetence. Førskolelæreren/læreren skal besidde kompetence på det didaktiske niveau i almindelighed og på det specifikke indhold i det enkelte emne/fag. Forfatterne konkluderer, at med denne viden lægges der op til at prioritere disse kompetencer i den fremtidige uddannelse af det pædagogiske personale. Det bør noteres, at det overvejende antal primærstudier, som det systematiske review omfatter, drejer sig om undersøgelser om forholdet mellem lærerkompetencer og elevlæring i folkeskolen. Kun to undersøgelser behandler førskolelærere.

Endelig sætter et fjerde studie fokus på potentialer og barrierer for læring og forandring (Obitz Mathiesen). Projektets erkendelsesinteresse retter sig mod, hvordan nogle konkrete institutioner agerer i det landskab, som den diskursive analyse stiller op. Projektet ser på, hvordan pædagogers forudforståelse, faglige og ideologiske udgangspunkt spiller sammen med det krav, der ligger i at arbejde med læringsaspektet og hvordan den pædagogiske identitet formes i relation til dette. Resultaterne viser, at det er vanskeligt for pædagoger at håndtere deres egen fagidentitet i relation til kravet om børns læring. Forskningsprojektet understreger, at udvikling af en professionel identitet er en kompliceret proces, og at der er yderligere behov for udforskning af problemstillingen.

4.3.2 Pædagogers faglige udvikling gennem udviklingsarbejder

To svenske studier er identificeret. De belyser pædagogers faglige udvikling og udviklingsarbejder med henblik på kvalificering af de professionelle kompetencer (Gustavsson & Mellgren, Rönnermann).

Den ene undersøgelse belyser implementeringen af den svenske regerings dekret om nye måder at organisere førskoleaktiviteterne på (Gustavsson & Mellgren). Forskerne rapporterer, hvordan kommuner, pædagoger og ledere på en workshop reagerer på arbejdet med og implementeringen af dette dekret. Forskerne finder, at det er en vanskelig sag, og at lederne ikke var klar til at tage diskussionen om, hvordan dekretet i praksis skal gennemføres i institutionernes hverdag. Konklusionen er, at for at komme videre med denne problemstilling er yderligere forskning nødvendig, og man foreslår et aktionsforskningskoncept.

Det andet svenske studie har som overordnet formål at evaluere de mulige positive effekter af deltagelse i et kursus med titlen "Kvalitetsarbejde gennem aktionsforskning i førskolen" (Rönnermann). Ved hjælp af denne undersøgelse søger man svar på, hvilke faktorer der er specielt vigtige for udvikling af kvalitet i førskolen. Resultaterne bygger på et web-baseret spørgeskema, der viser, at kursusedtagerne oplever kursets relevans som høj. Forskerne konkluderer, at effekten af kurset har været positiv, idet deltagerne viden og kompetenceudvikling er øget, og at der kan påvises vedvarende interesse for at føre erfaringerne videre. Forfatterne konkluderer gennem en række anbefalinger at: 1) Lederne skal have større ansvar for at sikre forudsætningerne for god vejledning af udvikling i førskolen, 2) lederne må tage ansvar for at skabe muligheder for udveksling mellem førskolelærere, 3) lederne skal deltage i netværk om udvikling af kvalitet,

4) forskellige typer aktiviteter bør testes med henblik på at udvikle aktionsforskning i kommunerne, 5) førskolelærere har behov for mere uddannelse/efteruddannelse i relation til at kunne skabe og sprede viden og metoder til andre, 6) samarbejde mellem praksis og (universitets)forskning i form af vejledning af førskolelærere bør fortsættes og 7) der bør udvikles kurser/seminarer for ledere.

Interessant er det, at studiet ikke inddrager en teori om forandringsperspektivet - idet det netop er forandringer og udvikling af kvalitet, som kurset er bygget på. Desuden skal det understreges, at studiet bidrager til at gå videre og undersøge mulige barrierer for udvikling af og i førskolesektoren, samt undersøge såvel ledere som kommuners rolle heri. Sammen med studiet af implementering af lovgivningen viser det sig, at det kan være vanskeligt at skabe mere gennemgående forandringer i denne sektor. Det viser sig også, at forudsætningerne for, at egentlige forandringer kommer i gang, er, at lederen får en større rolle med ansvar for forandringsprocessen, og at lederne trænes heri. Endvidere peges der på betydningen af netværk, som anses for at være noget helt afgørende for, at varige forandringer og kvalitetsudvikling kan opnås. Endelig peges der på spillet mellem forskning og praksis som et vigtigt aspekt, der er væsentligt at fastholde - ikke bare gennem et kortvarigt udviklingsprojekt, men over længere tid og med tilbagevendende aktiviteter.

4.3.3 Det daglige arbejde med nye udfordringer til pædagogfaget

Fem studier er identificeret inden for denne kategori (Tellgren, Obitz Mathiesen, Drugli, Holst, Gjems).

Institutionerne står over for helt nye kerneopgaver og behovet for forandringer er kommet tydeligt frem i forskningen. Samtidig er der en række barrierer for forandringer, som belyses i studierne, der falder inden for denne kategori. En historisk undersøgelse sætter problemerne i perspektiv ved at se på de udfordringer til pædagoger og pædagoguddannelsen, der forandrer sig over tid, og de faktorer, der knytter sig til forandringer belyst ud fra et teoretisk grundlag (Tellgren). En anden undersøgelse belyser professionelles håndtering af deres professionelle identitet set i lyset af de nye udfordringer (Obitz Mathiesen).

Det første studie belyser kontinuitet og forandring gennem en historisk analyse af den svenske pædagoguddannelse (Tellgren) og baserer sin analyse på en kombination af teorier om forandring ud fra et situeret læringsperspektiv og et perspektiv, hvor det anvendte arkivmateriale tolkes ud fra en kollektiv hukommelse. Det historiske studie kaster lys over forandringer i førskoleuddannelsen ud fra forestillingen om, at forandringer opstår gennem tid, og at institutioner lukkes eller ændres. Studiet har til formål at belyse de bærende forestillinger i en lokal førskoleuddannelse fra 1900-tallets begyndelse til nogle år ind i det 2000 århundrede. Studiet fokuserer på, hvordan disse forestillinger er blevet henholdsvis forandret og fastholdt i mødet med andre læreruddannelsestraditioner og i mødet med den traditionelle akademiske verden. Det viser blandt andet, at der er sket store forandringer i den kollektive hukommelse om den lokale førskolelæreruddannelse i løbet af 1900-tallet og ind i det 2000 århundrede.

På baggrund af interviewdata, samt arkivmateriale identificerer forfatteren i alt syv epoker, som beskriver denne udvikling: Fra 1) at førskolelæreren (1902-1942) blev opfattet som "samfundets moder" ud fra Frøbels idealer og med omsorg som kerneopgave til,

at se 2) førskolelærerens opgave (1942-1963) som knyttet til førskoleuddannelse som "led i regeringens kontrol", hvor en række emner og fag indgik i uddannelsen. Og videre til 3) at se førskolelærerens opgave knyttet til "personlighedsudvikling og observation af børn", der indebar, at uddannelsen satte mere og mere fokus på psykologiske teorier og "fri" og "antiautoritær" pædagogik (1963-1970). Dernæst 4) i fjerde epoke (1970-1977) hvor Frøbels idealer helt udgik til fordel for udviklingspsykologi og dialogpædagogik, og hvor Piagets udviklingspsykologi vedrørende barnets kognitive udvikling, samt Erikssons social-psykologiske stadie-teori udgjorde teorigrundlaget. 5) Femte epoke betegnes "Educated in university" perioden (fra 1977). Pædagoguddannelsen skulle nu lægges ind under universiteterne. Dette medførte store forandringer for uddannelsen og betød, at mindre institutioner må lukke. Pædagogerne skulle nu have en videnskabelig uddannelse. 6) I en sjette epoke (fra 1990'erne) blev udfordringen til pædagogerne, at han/hun skulle uddannes til at være den reflekterende børnepædagog og termen "den metodiske pædagog", som havde været fremherskende i tidligere epoker, var nu ikke længere relevant. Sidste periode 7) benævnes "småbørnspædagogen" og sætter ind fra år 2001, hvor staten beslutter at udvikle en ny pædagoguddannelse. Her lægges der mere og mere vægt på, at pædagogerne uddannes til at formulere sig i videnskabelige termer og deltage i forskning som del af den pædagogiske opgave.

Forskerne konkluderer, at der i dette historiske forløb er sket en overordnet ændring fra en vægtning af kvindelige værdier til en vægtning af mandlige værdier, og at der er lagt større vægt på videnskabelige tolkningsrammer. Den svenske førskoleuddannelse er som vist i undersøgelsen gennem århundredet både videreudviklet og har fastholdt nogle af traditionerne: nogle værdier og grundlag udgår helt, samtidig med at nye inkluderes.

Der er identificeret yderligere tre undersøgelser, som ud fra hver deres forskningsmæssige fokusområder behandler den samme problemstilling, nemlig at det daglige arbejde i den pædagogiske hverdag stiller pædagoger over for så store udfordringer, at de ikke altid oplever, at de kan honorere opgaven. Det skyldes dels en oplevelse af, at egne kompetencer ikke er adækvate i forhold til opgaven, dels at der identificeres barrierer mod forandring og kompetenceudvikling.

Vi mødte allerede dette forhold antydnet i afsnit 4.2 om "udsatte børn". Der er tale om forskning, der påpeger, at pædagoger ikke altid opfatter egne evner til at håndtere de pædagogiske situationer som tilstrækkelige i forhold til opgavens karakter og omfang (Drugli). Pædagogernes behov for viden, som øger deres håndteringsevner, bliver ikke imødekommet i tilstrækkelig grad, og der er et større behov for samarbejde med andre faggrupper, andre typer fagprofessionelle, som psykologer o.l., end der gives muligheder for. Der er tale om en udfordring, som griber ind som en barriere, der forhindrer pædagoger i at udøve en optimal indsats over for udsatte børn (ibid).

Det samme fænomen er belyst i den danske undersøgelse af pædagogers arbejde med børn, hvor der muligvis er baggrund for at stille en medicinsk diagnose (Holst). Her finder forskeren, at pædagogerne ofte er mere tilbageholdende end godt er med at søge faglig ekspertise til belysning af de pågældende børns behov. Forskerne konkluderer, at dette ofte skyldes, at pædagogerne tilskriver sig selv manglende viden. Udfordringen består da i at sikre, at pædagogerne fremover bliver rustet til at identificere børns behov endnu mere præcist, end det gøres nu (ibid.).

Endelig ser vi i det norske studie om "Voksnes samtalestøtte og interaktioner med børn" (Gjems), at pædagoger har vanskeligt ved at fremme børns sprogindlæring og

-kompetencer. Det falder pædagogerne svært at ændre samtalevaner, så de åbner sig for børns læring. Studiet viser, at pædagogerne styrer samtalerne og det til trods for, at den opgave, som de var i gang med at udvikle, retter sig imod stimulering af børns sproglige kompetencer. Forfatterne konstaterer, at pædagogerne selv vurderer, at der er behov for øget viden om, hvordan børns kompetencer og læring stimuleres og om pædagogernes opgave og rolle i den sammenhæng.

4.3.4 *Sammenfatning*

I vor moderne tid er der tale om, at udfordringen til førskolepædagogers arbejde manifesterer sig i kravet om, at de kan agere og håndtere nye udfordringer med udgangspunkt i en mere og mere videnskabelig tilgang. Den forskning, der er gennemgået under denne tematik, bekræfter, at det allerede fra pædagoguddannelsen kan være et problem at sikre, at kommende pædagoger er rustet til at håndtere nye udfordringer og opgaver. Der er noget, der tyder på, at uddannelse og efteruddannelse i nutiden må være mere mangfoldig end i en tidsalder, hvor synet på pædagogens opgave formuleres ud fra forestillingen om, at pædagogen er "samfundets moder", dvs. at opgaven konciperedes ud fra et paradigme om omsorg.

Forandringsbehovene er tydelige. Vi ved ikke, om helt samme fund vil kunne identificeres i de andre nordiske lande med hensyn til pædagogfagets historiske udvikling. Vi ser dog, at vore dages danske pædagogstuderende oplever, at uddannelsen ikke ruster dem til at håndtere opgaven om udsatte børn, mens der er andre undersøgelser, der antyder, at på trods af, at uddannelsen forandrer sig hen imod et mere videnskabeligt paradigme, er der stadig mangler ved den måde pædagogerne opkvalificeres på, så de føler sig "klædt på" til at løse de senmoderne udfordringer.

Som vist i det danske Clearinghouse-review er der tre typer kompetencer, der skal være tilstede for at stimulere børns læring og kompetenceudviklinger, nemlig relationskompetence, regelledelseskompetence og didaktikkompetence. Undersøgelserne viser, at der savnes udvikling af kompetencer på disse specifikke områder, måske især de to sidstnævnte. Sådanne koblinger er ikke foretaget i studierne, der er gennemgået her. Men kortlægningen lægger op til at fortsætte med den type sammenhængende analyser for derved også at kunne pege på et behov for yderligere forskning, der bringer feltet videre.

Sammenholdes forskningskortlægningen for år 2008 med 2006- og 2007-kortlægningerne, ses det, at vi igen finder, at primærundersøgelsesresultater i nogle tilfælde styrker hinanden og i andre tilfælde "stritter i hver sin retning". Mens vi ofte kan henføre den sidste tendens til forskellige i forskningsmetoder og undersøgelsesspørgsmål, må vi dog omvendt stadig fastholde, at forskningen overordnet er optaget af at behandle spørgsmålet om professionens faglige identitet.

Sammenfattende kan det konstateres, at der er et stærkt behov for at gå videre med at udforske

- Baggrund for opbygning og udvikling af fagidentitet, hvordan denne udvikles, i hvilke sammenhænge og med hvilke konsekvenser for udfoldelse af det pædagogfaglige arbejde, og professionsidentiteten, herunder sætte særligt fokus på pædagoguddannelsen og dennes betydning for fremtidens pædagog.

- Pædagogisk udvikling, implementering af lovgrundlag, interventioner på efteruddannelsesområdet og disses effekter set i lyset af forudsætninger, teorier om organisatorisk arbejdspladslæring, samt rammebetingelser og - mere konkret - forudsætninger for udvikling af pædagogprofessionen.

En række opgaver som daginstitutionerne er stillet over for som følge af lovgivning og kommunale reformer ser ud til at kræve forandringer i traditionelle samarbejdsrelationer. Men det gælder også de overordnede forandringer i det pædagogiske arbejde og måder at tænke pædagogfaget på. Vi bør derfor sætte fokus på studier af forandringer *i og af* den pædagogiske faglighed.

4.4 Planer for førskolen: Stat og kommune

Blandt de undersøgelser, der indgår i dette års skandinaviske forskning om daginstitutioner, er der ikke mindre end 11, der handler om mere overordnede planer for daginstitutionernes udvikling. Det afspejler tilsyneladende en tendens i flere lande, hvor man for en række år siden har satset dels på en målretning af indsatsen i daginstitutionerne - fx en målretning, hvor læring spiller en større rolle i daginstitutionen - dels i nogen lande har søgt at fremme den øgede satsning på daginstitutionen ved at bedre det økonomiske grundlag.

4.4.1 Statslige og kommunale mål for indsatsen i daginstitutionerne

Eksempler på det første afspejles i slutevalueringen af den danske lov om pædagogiske læreplaner, der netop ser, på hvordan det er gået med målsætningerne i den lov om pædagogiske læreplaner, der blev vedtaget i Danmark i 2004 (Niras Konsulenterne A/S et al.), og i Skoleverkets anden evaluering af de svenske læreplaner, der indførtes tilbage i 1998 (Skolverket).

I en undersøgelse (Folke-Fichtelius) ses der på den historiske udvikling i den statslige regulering af førskolen fra 1940'erne og frem til i dag. Studiet analyserer, hvordan denne regulering langsomt, men sikkert etablerede førskolen som en selvstændig del af det samlede uddannelsessystem.

I undersøgelse (Pettersvold et al.) fokuserer på planerne for daginstitutionsudvikling i en enkelt kommune. I et forsøg på at opfylde et politisk ønske om pladsgaranti omorganiseres der internt i de enkelte daginstitutioner, således at der arbejdes med større børnegrupper, uden at der fuldt ud kompenseres personalemæssigt for dette - og samtidig investeres der i børnenes muligheder for at være ude. Resultatet er ifølge evalueringen dels at målsætningen om pasningsgaranti opfyldes, dels at den ændrede organisering fører til en mere fleksibel hverdag i daginstitutionerne, hvor der bl.a. bliver bedre mulighed for at personalet kan dække for hinanden i forbindelse med sygdom og andet fravær.

4.4.2 Øget satsning på daginstitutionen ved bedring af det økonomiske grundlag

Et eksempel på det andet er det svenske Skolverkets rapport om en vurdering af brugen af midler bevilget til en forstærkning af personaleressourcerne i daginstitutionerne (Skolverket). Her ses der nærmere på, hvordan de midler, der blev bevilget i årene 2005 og 2006 til en forøget kvalitet i daginstitutionerne, er blevet modtaget og anvendt af kommunerne. Der er tale om en statistisk analyse af betydningen af de øgede bevillinger for bl.a. udviklingen i antal børn pr. ansat fordelt på forskellige kommunetyper (land, by, storby). Det ses meget tydeligt i analysen, at de ønskede målsætninger om en øget kvalitet gennem en bedre personalenormering er opnået i den forstand, at kommunerne har anvendt de øgede midler til at ansætte mere personale.

En analyse ser nærmere på planerne for daginstitutionen (Håkonsen et.al.). Her gennemføres en økonomisk analyse - en budgetanalyse - af omkostningsforskelle mellem offentligt drevne og private daginstitutioner. Analysen påpeger en række forskelle i omkostningsniveau, og det konkluderes, at disse bl.a. skyldes en forskel i sammensætningen i personalegruppen, hvor de offentlige daginstitutioner i højere grad end de private har uddannet personale.

4.4.3 Organisatoriske ændringsforsøg i daginstitutionerne

En undersøgelse (Rasmusson) evaluerer en særlig form for organisation, nemlig et svensk forsøg med børnehuse, hvor der er mistanke om, at børnene har været udsat for fx seksuelle overgreb. Disse børnehuse er opstået ved en regeringsbeslutning som en udmøntning af samarbejdet mellem flere forskellige statslige myndigheder: anklagemyndigheden, rigspolitiet, socialstyrelsen og retsmedicinere. Evalueringen har derfor særlig fokus på, hvordan samarbejdet mellem disse myndigheder omkring børnehuse har fundet sted.

I en anden undersøgelse (Schanke) er der fokus på en anden type organisationsændring. Her ses der nærmere på et forsøg med at integrere daginstitutionen i den helbredsundersøgelse, der finder sted, når barnet er 2 år gammelt. Tidligere foregik undersøgelsen på den lokale helsestation, hvor børnene mødte op for at få foretaget undersøgelsen. Nu foregår undersøgelsen i daginstitutionen, hvor personalet fra helsestationen møder op. I undersøgelsen indhentes der både oplysninger fra personale i daginstitutionerne og personale på helsestationerne. De sidste giver udtryk for en oprindelig skepsis overfor de nye planer, men et efterfølgende positivt indtryk af ændringen bl.a. fordi den har betydet en langt bedre dialog med daginstitutionspersonalet om barnets hverdag og placering i børnegruppen. Dette kan have betydning for barnets sundhedsmæssige situation.

4.4.4 Udvikling af kvalitet i daginstitutioner

I rapporten fra evalueringsinstituttet EVA ses der nærmere på de projekter, der har søgt støtte fra en statslig pulje til udvikling af bedre kvalitet i dagtilbud. Et af de to temaer, der tages op til særlig behandling i rapporten, handler om "styrket ledelseskompetence". Hermed berøres endnu et emne af mere organisatorisk karakter nemlig de politiske myndigheders (stat og kommune) ønske om at styrke mulighederne for at opfylde de

mål, der sættes politisk på daginstitutionsområdet, ved at stille krav til og styrke de ledelsesmæssige kompetencer blandt daginstitutionsledere.

I en undersøgelse (Højer Mathiasen et al.) er et andet aspekt at styringen og udviklingen på daginstitutionsområdet i centrum - nemlig spørgsmålet om kvalitet. Der henvises som afsæt for undersøgelsen til overordnede politiske målsætninger om både at kunne måle og at kunne sammenligne kvalitet på tværs af institutioner. Og der gennemføres en kvalitativ undersøgelse med det formål at få afdækket, hvad der kunne være indholdet i et kvalitetsmål på daginstitutionsområdet.

I en undersøgelse (Østergaard Andersen et al.) tages endnu et emne som er meget relevant for den seneste udvikling omkring daginstitutionerne op - nemlig spørgsmålet om dokumentation og evaluering. Der er på dette område klare politiske krav og også mål og ønsker om, at en mere evidensbaseret tilgang til arbejdet på dagsinstitutionsområdet skal bidrage til udviklingen af kvalitet og til politisk målopfyldelse. Det understreges, at i de institutioner, der undersøges, beskrives dokumentation og evaluering som noget positivt, men at fænomenerne fortolkes og praktiseres meget forskelligt. Der er endnu langt til en entydig fastlæggelse af mål for og måling af børns kompetenceudvikling og læring.

4.4.5 Sammenfatning

Der har således over en årrække fundet en ændring sted af daginstitutionens rolle. Fra at være en institution primært med fokus på børnenes pædagogiske udvikling og børnenes leg er der tale om en udvikling i retning af, at daginstitutionen skal spille en mere målrettet rolle ikke mindst i forbindelse med børns læring - men også som nævnt her i forbindelse med børns sundhed.

Det er - sammenlignet med 2006- og 2007-kortlægningerne - særligt markant i 2008-kortlægningen, at disse målsætninger tilsyneladende nu har gjort sig gældende og været omsat i politisk handling så længe, at det nu er muligt at se nærmere på, hvordan det så er gået med udmøntningen af dem i daginstitutionerne.

4.5 Studier om børns praksis i førskolen (barn-barn-relationer)

Der er i alt 11 studier på dette område. Helt naturligt er der et vist overlap mellem disse og studierne der handler om leg, læring og omsorg (afsnit 4.1). Studierne fordeler sig med 6 svenske, 3 danske og 2 norske. Designmæssigt er der her 7 etnografiske, 3 aktionsforskning, 3 case-studier, 2 kilde/dokumentstudier, samt en forskningsoversigt. Summen heraf er mere end 11, da flere studier på én gang anvender mere end ét design.

Studierne kan indholdsmæssigt opdeles i tre grupper: Minoritetsbørn, køn, og aspekter af børns praksis i førskolen.

4.5.1 Minoritetsbørn

Denne kategori indeholder to danske studier, som dels behandler minoritetsbørns relationer til andre børn og voksne i daginstitutioner (Bundgaard & Gulløv) dels undersøger sprog og sprogudvikling hos et minoritetsbarn i en daginstitution (Karrebæk).

Bundgaard og Gulløv studerer påvirkning og konstruktion af kulturelle og sociale forskelle i hverdagslivet i danske daginstitutioner ud fra tre forskellige perspektiver: børn, forældre og de professionelle. I resultaterne af deres analyse peges der på, at ekskluderingsprocesser forbundet med minoritetsbørn allerede findes i daginstitutionen. Centrale træk i institutionens virksomhed (som sprog, fælles referencerammer, legerelationer) understøtter specifikke handlemønstre og negligerer eller undervurderer andre. Inklusions- og eksklusionsprocesser forekommer i alle typer situationer i samspillet mellem personale og børn og mellem personale og forældre.

Det andet studie (Karrebæk) har fokus på sprog og sprogbrug hos et minoritetsbarn i en daginstitution. Studiet peger på, at barnet, trods en positiv udvikling af kompetencen i dansk sprog, alligevel blev marginaliseret. Marginaliseringen indebærer, at barnet mere og mere trak sig ud af gruppeaktiviteter.

4.5.2 Køn

Der er to studier, som fokuserer på køn, udført af samme forsker (Hellman).

Det første handler om førskolebørns praksis og forhandlinger om, hvad der er "drenget" henholdsvis "piget" via særlige markører i et spil, Batman. Hellman konkluderer, at såvel personale som forældre kan støtte børnene i deres bestræbelser på at prøve forskellige måder at være "drenget" eller "piget", både ved at skabe en polarisering mellem kønsmønstre og ved at overskride kønsstereotype mønstre. Støtten kan gives til børnene ved at være lydhøre over for deres forhandling om kønsmønstre og for børnenes muligheder for at indtage eller praktisk anvende maskuline eller feminine positioner.

Det andet studie handler om at beskrive og forstå anvendelsen af ord som "baby" og lignende begreber i førskolen som markører og grænsesættere for såvel børn som voksne.

Hellman konkluderer, at ord altid indeholder mere end en neutral information, når det handler om, hvordan man forstår omverdenen. Derfor bør førskolepersonalets kundskab øges, hvad angår anvendelse af kønsspecifikke og vurderende ord i pædagogiske situationer. Ellers er der risiko for at anvendelse af disse ord øger kønsstereotype handlemønstre, og får børnene til at indtage kønsstereotype positioner.

4.5.3 Aspekter af børns praksis i førskolen

En gruppe danske forskere (Kamstrup Knudsen, Kampmann & Lindberg) har evalueret en model, der er udviklet for at modvirke og eliminere mobning i førskole og de første skoleår.

Resultatet af evalueringen peger på vigtigheden af at udvikle mere alderssvarende redskaber.

Institutionerne udvikler deres egen sociale praksis, som påvirker den generelle "metodepakke", skabt for at forebygge mobning. Det er vigtigt at bestræbe sig på at integrere den generelle metodiske tilgang, "metodepakken", med det, der karakteriserer den lokale praksis.

Barnet som subjekt og dets ligeværdighed tages op i en norsk undersøgelse (Östrem). Målet er at give et bidrag til diskussionen om børnehavens pædagogiske indhold og eti-

ske forankring. Forskeren når frem til den slutning, at hvis man gør brug af et etisk perspektiv, er der en tendens til, at dette får konsekvenser for, hvordan der arbejdes i førskolen, samt for de spørgsmål, som er centrale for at udvikle arbejdet der.

Synet på barnet som subjekt og aktiv udforsker af sin omverden findes også i en svensk afhandling (Olsson). I den undersøger børn, pædagoger, pædagogstuderende og forskere sammen eksperimenterende og lærende bevægelse i førskolens miljø. Det teoretiske grundlag for studiet kommer fra de franske filosoffer Deleuze og Guattari. I studiet konkluderes, at både den formaliserede pædagogiske virksomhed og forskningen kan drage fordel af arbejdsformer, som forener teori og praksis i bevægelse og eksperimentering. Børnenes medvirken i skabelsen viser også frem mod nye måder at evaluere og udvikle det pædagogiske arbejde på.

I et norsk studie (Frisch) undersøges børns tegning og pædagogernes rolle i børnenes tegneprocesser. Fokus er på, hvordan børn i 3-5 års alderen kan anvende forskellige hjælpemidler til at tegne noget, de ser som 'mig selv'. Resultaterne peger på en god integration mellem personalets vejledning og børnenes egen frihed til at udforme tegninger. Tegneprocessen blev i høj grad en lystfyldt udfordring for dem.

Barnets kognitive udvikling og "som om legens" mysterier er studeret i en svensk doktorafhandling (Jensen). Det viser sig her, at "som om leg" er et overordentligt komplekst fænomen. Der stilles høje krav til både den, der udfører, og den, der skal genkende handlinger i "som om leg". Legesignaler, som eksempelvis lydeffekter, er betydningsfulde for at kunne genkende noget som "som om leg".

Yderligere en svensk doktorafhandling (Emilsson) undersøger opdragelse udtrykt i hverdagens kommunikationshandlinger mellem lærere og børn i førskolen. Opmærksomheden rettes dels mod hvordan verden kommunikerer, dels mod hvilke værdier som fremtræder som ønskelige. Et markant resultat viser, at barnets indflydelse er afhængig af pædagogens kontrol.

Barnets indflydelse øgedes, når pædagogens kontrol var svag. Pædagogens interesse for at nærme sig barnets perspektiv, at skabe mening og dele en virkelighed, at give bekræftelse og respons, at være emotionelt nærværende samt at gå ind i en åben dialog med barnet, var væsentlige forudsætninger for barnets medvirken.

I en svensk oversigt om forskning vedrørende vilkår for yngre børns læring i førskole, børnehaveklasse og fritidshjem diskuterer forfatteren (Persson) indholdet af nyere svensk forskning på området. Persson mener, at hvis vi skal kunne forstå og forklare vilkårene for børnenes læring, så behøves studier om børn som lærende subjekter, læringens intension og objekt i institutionel, historisk og samfundsmæssig sammenhæng. Forfatteren peger også på tre samfundsstrukturelle vilkår som betydningsfulde for børnenes læring i de frivillige pædagogiske institutioner (førskolen og fritidshjem). Disse er: De frivillige institutioners position i uddannelsessystemet, deres institutionelle historiske tradition samt deres samfundsmæssige funktion og status. Persson peger også på, at dette forskningsfelt som helhed har en pluralistisk teoriudvikling, hvilket er lovende for den fortsatte forskning.

5 Perspektiver og implikationer

Som det fremgår af de foregående afsnit, er billedet af den skandinaviske forskning i institutioner for 0-6årige relativt stabilt. Vi kan ikke konstatere de store spektakulære forandringer. Det kan alt efter synsvinklen ses som en lettelse eller en skuffelse. Det er en fornøjelse for tredje år i træk at kunne konstatere, at der i stort omfang bedrives relevant og interessant forskning i de skandinaviske førskoleinstitutioner, og at denne forskning overordnet er af rigtig god kvalitet. Niveauet ligger stabilt på omkring 50 forskningsprojekter om året - flest i det største land, Sverige, færrest i det mindste, Norge - og i år måtte kun 2 studier ekskluderes fra den endelige beskrivelse på grund af lav kvalitet.

Til gengæld må vi som forfattere af forskningsoversigten affinde os med, at nogle af de *udviklingstendenser*, vi har forudset, og nogle af de *anbefalinger*, vi er kommet med, (endnu) ikke er realiserede.

Sidste år, dvs. i forlængelse af kortlægningen af 2007-forskningen, forudså vi et stærkere fokus på studier, der adresserede et "what works" spørgsmål, og en større vægt på interventions- og implementeringsstudier (programevalueringer). Vores antagelse var, at forandringerne i de skandinaviske velfærdsstater i retning af mere konkurrenceprægede velfærdsmodeller ville fremme interessen, dels for det mere direkte anvendelsesorienterede, dels for evalueringer af effekt og effektivitet af forskellige former for pædagogisk indsats i institutionerne.

Med hensyn til "what works" spørgsmålet er antallet af studier, der beskæftiger sig med dette, relativt stabilt. Og det er - hvad vi gerne vil fremhæve som et udviklingspunkt - meget få af den samlede mængde af studier, der arbejder på grundlag af en eksplicit "*teori om forandring*". Det vil sige ud fra en ekspliciteret antagelse om, at forandringer i bestemte forhold (rammevilkår, praksisformer, relationer, det fysiske rum, medier etc.) understøtter bestemte udviklings- og læringsmuligheder blandt børnene - og dernæst *undersøger* denne antagelses holdbarhed forskningsmæssigt.

Med hensyn til interventions- og implementeringsstudierne er der dog sket en vis forandring. 20 studier beskæftiger sig med "*Vurdering, evaluering, kvalitetssikring og -udvikling*". Det er det dobbelte af sidste år, men på niveau med 2006-tallene. I alt 9 studier beskæftiger sig med *organisations- og ledelsesspørgsmål* i bred forstand, og 6 studier adresserer eksplicit en *kvalitets- eller implementeringsproblematik*. Personale II, dvs. de medarbejdere, der ikke har direkte kontakt med børnene, herunder repræsentanter for de lokale myndigheder, er tilsvarende rykket frem i billedet. Denne forandring har dog ikke nødvendigvis sat sine spor på det metodiske plan.

5.1 Design

Sidste år efterlyste vi en stærkere satsning på de *mixede* designs, dvs. forskningsdesign, der kombinerer kvantitativ og kvalitativ metode. Vi efterlyste flere *komparative* undersøgelser, herunder gerne - men ikke nødvendigvis - eksperimentelle designs med kontrolgrupper til undersøgelse af bestemte interventionsformer, og vi efterlyste ikke

mindst flere *longitudinelle* undersøgelser med henblik på at kunne beskrive - ikke kun kortsigtede effekter - men også langsigtede virkninger, intenderede og ikke-intenderede konsekvenser af forskellige former for uddannelsespolitiske satsninger inden for førskoleområdet.

Vi vil gerne understrege, at vi på ingen måde stiller os negativt til anvendelse af *kvalitative metoder* inden for pædagogisk forskning. Tværtimod. Forskningsoversigterne fra de forløbne tre år rummer en omfangsrig række af fremragende forskningsprojekter, der altovervejende baserer sig på kvalitativ metode. Ikke mindst i år er der dukket projekter op, der på et meget avanceret teoretisk grundlag er i stand til at motivere og kvalificere et kvalitativt forskningsdesign metodologisk, herunder systematisk og sammenhængende begrunde valg af empiriske nedslag (case-valg, valg af informanter etc.) metodisk, teoretisk og paradigmatisk. Men vi vil også gerne bidrage til at diskutere kvaliteten og relevansen af de kvalitative metoder i forskellige sammenhænge.

Mest åbenlyst er det, at der i mange studier stadig er plads til forbedringer med hensyn til *metodebeskrivelser*. Selvom de kvalitative studier ikke arbejder med en antagelse om, at det er muligt prospektivt at designe et forskningsprojekt, der vil kunne gentages (replicability), forhindrer det ikke, at forskerne retrospektivt redegør for, hvad de faktisk har undersøgt, hvor og hvordan, så det bliver muligt for læseren at vurdere resultaternes status (plausability). At de kvalitative studier ikke arbejder med en ambition om at kunne generalisere, forhindrer tilsvarende ikke, at de kontekstualiserer og historiserer deres arbejde. Tværtimod. Ambitionen om at beskrive det unikke og specifikke fordrer netop specificeringer.

Når det kommer til interventions-, implementerings- og evalueringstudierne bliver det vigtigt at være særligt omhyggelig med forskningsdesign og metodevalg, fordi forskningen her bevæger sig ind på områder, hvor mange forskellige pædagogiske og politiske holdninger brydes, og hvor mange forskellige interesser strides om at sætte dagsordenen. Med hensyn til de kvantitative metoder vil vi gentage sidste års opfordring til, at den pædagogiske forskning eller uddannelsesforskningen inddrager forskerressourcer, der behersker mere avanceret statistisk analyse. Og med hensyn til de kvalitative metoder vil vi rejse spørgsmålet om, hvordan vi skal forstå den forskydning, vi i år kan konstatere væk fra de etnografisk inspirerede observationsstudier, der kræver forskerens tilstedeværelse sammen med børn og voksne i institutionens hverdag, i retning af "view-studier", hvor man via fokusgruppeinterviews eller spørgeskemaer skaffer sig viden om forskellige aktørers syn på eller vurdering af bestemte forhold i institutionen.

View-studierne kan fungere som en hurtig og god måde at skabe sig overblik over et forskningsområde på, men det er vigtigt at være opmærksom på, at de i sagens natur repræsenterer et "andenhånds billede" af institutionslivet og børnenes læring, og at de følgelig repræsenterer bestemte aktørers særlige fortolkninger og forventninger. For at forskning, der benytter sig af disse metoder, skal være troværdig, fordrer det derfor refleksion over konsekvenserne af de særlige aktørperspektiver, der er repræsenterede. Ganske som enhver form for forskning kvalificeres af overvejelser over konsekvenserne af forholdet mellem forsker og felt, herunder erkendelsesinteresse, teoretiske og metodologiske præferencer etc.

Her kan det muligvis også være relevant at diskutere forskningspolitik og forskningsfinansiering. 22 af de beskrevne studier er ph.d. afhandlinger, dvs. produceret af en enkelt forsker over en 3-5 årig periode. Det kan til dels forklare valget af de kvalitative

metoder, der er mulige at håndtere for en enkeltperson, dels forklare hvorfor en evt. omstilling til større, mixede, måske komparative designs ikke sker på et øjeblik. Tilsvarende er valget af views-studier helt forklarligt i lyset af den "lokale forskningsfinansiering", der bl.a. kommer fra kommunerne eller de faglige organisationer. I den sammenhæng bliver tidsfrister og ressourcerammer afgørende, hvilket gør "temperaturmålinger her og nu" nærliggende, og longitudinelle undersøgelser vanskeligere.

5.2 Barndoms- og barnesyn

Sidste år beskrev vi, hvordan synet på barndommen og barnet i disse år forskyder sig fra omsorg over leg til læring. Børneinstitutionernes funktion ses i stigende grad - ikke som en erstatning for familiens pasning, omsorg eller opdragelse - men som en del af uddannelsessystemet. Førskole! Barnekonstruktionen eller "det implicitte barn" er ikke længere "det hjælpeløse barn", "det vilde barn" eller "det kreative barn", men "det kompetente barn", og dets hovedopgave er ikke længere leg for legens egen skyld, men leg som middel til læring. Læreplaner, læse- og talefærdigheder kommer i centrum.

Dette mønster har ikke ændret sig i år. Og dog. Det er også muligt at se nogle nuancer eller modstridende tendenser, som muligvis vil blive forstærket i de kommende år. Den ene tendens, som kun meget svagt er til stede i dette års oversigt, er besindelsen på (før-)skolens *opdragelsesopgave*. Classroom management, lærerens evne til at sætte rammer og grænser for børnenes/elevernes handlinger og samhandling i læringsrummet, er tematiseret i Clearinghouse Reviewet (Nordenbo et al.), selvom konklusionerne primært sigter på lærernes kompetencer, ikke elevernes. Men temaet kan også findes i det dybtgående etnografiske studium af minoritetsbørn i en dansk daginstitution (Bundgaard & Gulløv), hvor det bl.a. beskrives, hvordan daginstitutionen - netop for ikke at forskelsbehandle - undlader at støtte nogle af minoritetsbørnene i at udvikle den selvdisciplin omkring højt læsning, der er forudsætningen for, at de senere kan koncentrere sig om selv at lære at læse.

Den anden tendens - eller konkurrerende dagsorden ift. lærings- og kompetencedagsordenen - kan benævnes den æstetiske og den etiske dagsorden. Her er det ikke kognitive og verbale færdigheder i snæver forstand, der er i centrum for opmærksomheden, men *det skabende barn* og *det barneskabte fællesskab*. Det vil sige tendensen genopliver så at sige dele af tidligere barnesyn, men med et mere konstruktivistisk eller socialkonstruktivistisk udgangspunkt. De æstetiske og etiske læreprocesser ses som aktivitet, interaktion og meningsskabelse af børn og mellem børn, og selvom disse processer defineres som læring, er deres endemål ikke endeligt fastlagte, og de er derfor heller ikke endeligt målelige. Kunstnerisk skaben og skabelse af demokratisk deltagelse ses som hverdagsvirksomhed og vision, men ikke som noget, der kan vejes. De professionelles opgave bliver derfor at facilitere, stimulere og initiere børnenes læreprocesser, men ikke at diktere dem.

5.3 Professionaliseringsprojektet

Også i år fortsætter tendensen til, at forskningen i 0-6 års institutionerne i stort omfang fokuserer ikke på børnene, men på det pædagogiske personale, som vi med en vis undren har kunnet konstatere de foregående år. 12 studier har "learners" som centrale

personer i undersøgelsen. 25 har pædagogisk personale/lærere. Begge dele er stabilt i forhold til de foregående år. Nyt er til gengæld, at interessen i år også retter sig mod ledelse og kommunal forvaltning. 15 studier i alt. At studierne interesserer sig for de professionelle, udelukker imidlertid ikke interesse for børnene. Som sidst er ca. halvdelen af de studier, der beskæftiger sig med de professionelle, beskæftiget med relationen mellem voksne og børn og dens konsekvenser for børnenes læring. Til trods for forskellighederne i studierne mht. metode, teorivalg og empiriske resultater, så peger de samlet på, at "førskolepersonalet" i hele Skandinavien står over for nye og store udfordringer i forbindelse med læringsopgaven, og at de efterspørger ny viden, mere uddannelse og bedre organisation og ledelse på deres arbejdspladser. Professionalisering af førskolens lærere og ledelse, forstået som udvikling af viden, kompetencer og professionel identitet eller legitimitet (professionsetos) er tilsyneladende en dagsorden, som der er bred opbakning til blandt såvel de professionelle selv som blandt forskerne. Om end der ikke nødvendigvis hersker enighed om, hvad en sådan professionalisering helt konkret skal indebære.

I den forbindelse bliver spørgsmålet om formidling af forskningen i 0-6års institutionerne relevant. Hvis den pædagogiske forskning skal bidrage til at kvalificere de valg, som de professionelle i praksis skal træffe på baggrund af deres viden, erfaring og sociale forpligtelse, så kræver det, at den forskningsbaserede viden er tilgængelig i en anvendelig form, og at de professionelle har de nødvendige forudsætninger for at anvende den. Det er stadig en udfordring såvel for professionernes bacheloruddannelser som for efter-/videreuddannelserne. Her er en forskningsoversigt (desværre) ikke tilstrækkelig. Da de færreste pædagogiske forskningsresultater - i modsætning til resultater fra f.eks. medicinsk forskning - lader sig formidle som beskrivelser af enkle kausalmechanismer (hvis a så b), men snarere har karakter af introduktion af nye forståelsesrammer, der muliggør nye handlinger, så kræver forskningsformidling en større indsats. Størsteparten af de studier, vi har behandlet de sidste 3 år, fortjener forskningsformidling i form af illustrative artikler eller lærebogsmateriale. Men også uddannelserne må fortsat påtage sig den opgave at give de studerende større kendskab til forskning og forskningsmetoder, herunder redskaber til at kvalificeret at vurdere kvaliteten og rækkevidden af, (hvad der giver sig ud for) forskningsresultater.

5.4 Implikationerne

Vi vil ikke her gentage de anbefalinger, der tidligere er ridset op i rapporten. Men vi vil resumere, hvad vi på baggrund af dette års forskningsoversigt ser som det helt centrale for udviklingen af den skandinaviske forskning i førskoleinstitutionerne:

- Mht. *forskningen* er der, som vi har beskrevet, stadig plads til forbedringer mht. design og metode og stadig brug for kvalificeret forskning i trivsel, læring og medborgerskab blandt børn. Men det kunne også være spændende at løfte blikket lidt fra den lokale skandinaviske velfærdssammenhæng og sammenholde den med barneliv i andre sociale og kulturelle kontekster globalt set.
- Mht. *forskningspolitikken* vil vi argumentere for det frugtbare i den diversitet, der i øjeblikket præger forskningsfinansieringen, og som muliggør mange forskellige former for forskningsprojekter. Men vi vil som sidste år også fastholde, at det

desuden er nødvendigt med større forskningspolitiske satsninger inden for området, hvis vi vil realisere ambitionen om "de store" mixede designs, komparative og longitudinelle studier.

- Mht. *forskningsformidlingen* bliver det spændende, hvorvidt de nye satsninger på *open access* til resultaterne fra al offentlig finansieret forskning vil bidrage til, at den pædagogiske forskning får større betydning for den pædagogiske praksis. Men som nævnt mener vi ikke, at en sådan formel adgang er tilstrækkeligt, den skal suppleres med de uddannelsesmæssige forudsætninger for at kunne bruges reelt.
- Mht. *forskningskortlægningen* vil vi nævne, at fordelene ved et standardiseret registerings- og vurderingssystem træder stadig tydelige frem for os, i og med at vi nu kan sammenligne over en treårig periode, beskrive stabilitet og forandringstendenser. Men vi vil stadig mene, at det er centralt, at sådanne systemer gøres så fleksible og dynamiske, at de kan rumme forskellighed og - som det helt centrale - opfange radikale forandringer og forskningsmæssige nybrud.

6 Appendiks 1: Et eksempel på en genbeskrivelse

6.1 EPPI-Centre data extraction and coding tool for education studies Version 2.0

Item_ID	ITT1835320
Item	Bundgaard, H. & Gulløv, E al (2008) Forskel og fællesskab : minoritetsbørn i daginstitution
Item type	Book, Whole
Author	Bundgaard, H. & Gulløv, E al
Title	Forskel og fællesskab : minoritetsbørn i daginstitution
Place of publication	København
Publisher	Hans Reitzels Forlag
Date of publication	2008
Administrative details	
Name of the reviewer	Details <i>Katrin Hjort</i>
Date of the review	Details <i>24th of august, 2009</i>
Study Aims and Rationale	
What are the broad aims of the study?	Explicitly stated (please specify) <i>To explore the impact and construction of cultural and social differencies on everyday life in Danish Kindergarten.</i>
What is the purpose of the study?	B: Exploration of relationships
Why was the study done at	Explicitly stated (please specify) <i>The contemporary focus on cultural integration and coher-</i>

that point in time, in those contexts and with those people or institutions?	<i>ence in Danish Society and the role of the school system in This context.</i>
Was the study informed by, or linked to, an existing body of empirical and/or theoretical research?	Explicitly stated (please specify) <i>Cultural studies, minority studies, school studies based on anthropological methodologies.</i>
Which of the following groups were consulted in working out the aims of the study, or issues to be addressed in the study?	Researchers (please specify) <i>The authors</i>
	Coding is based on: Authors' description
Do authors report how the study was funded?	Explicitly stated (please specify) <i>SHF, The Danish Research Council for the Humanities, now FKK Culture and Communication.</i>
When was the study carried out?	Explicitly stated (please specify) <i>2002-2005</i>
What are the study research questions and/or hypotheses?	Explicitly stated (please specify) <i>How does cultural and social composition influence the work of the pre-school institutions, the relations among the children and the cooperation between preschool and parents.</i>
Study Policy or Practice Focus	
What is/are the topic focus/foci of the study?	Equal opportunities (please specify) <i>The study aims to explore how cultural and social differentiation is reproduced and constructed in everyday practice in institutions in order to discuss the possibility of equal opportunities.</i>

	Teaching and learning (please specify) <i>The learning processes of children, parents and professionals linked to the question of cultural differences and differentiation.</i>
	Coding is based on: Authors' description
What is/are the educational setting(s) of the study?	Kindergarten
	Coding is based on: Authors' description
In which country or countries was the study carried out?	Explicitly stated (please specify) <i>Denmark</i>
Please describe in more detail the specific phenomena, factors, services or interventions with which the study is concerned.	Details <i>Everyday life in 2 kindergartens with a focus on 3 different perspectives: The children, the parents and the professionals.</i>
Actual sample	
Who or what is/are the sample in the study?	Learners
	Teaching staff
	Parents
What was the total number of participants in the study (the actual sample)?	Implicit (please specify) <i>All children, parents and professional staff connected to two preschools placed in areas with mixed social and cultural recruitment. Estimated: 100 persons.</i>
What is the proportion of those selected for the study who actu-	Explicitly stated (please specify) <i>minimum one. Concern not available.</i>

ally participated in the study?	
Which country/countries are the individuals in the actual sample from?	Explicitly stated (please specify) <i>All are living in Denmark but represent a broad variety of cultural and linguistic backgrounds: Danish, Portuguese, Bosnian, Turkish, American, Palestinian, Syrian, Icelandic etc.</i>
If the individuals in the actual sample are involved with an educational institution, what type of institution is it?	Other early years setting (please specify) <i>Kindergarten - Preschool, 0-6</i>
What ages are covered by the actual sample?	0-4
	21 and over
	Coding is based on: Authors' description
What is the sex of participants?	Mixed sex (please specify)
	Coding is based on: Authors' description
What is the socio-economic status of the individuals within the actual sample?	Explicitly stated (please specify) <i>Mixed</i>
What is the ethnicity of the individuals within the actual sample?	Explicitly stated (please specify) <i>Mixed</i>
What is known about the special educational needs of indi-	Implicit (please specify) <i>The study describes in details how everyday interaction in Kindergarten leads to the process of diagnosing special children as in need for special care or intervention.</i>

viduals within the actual sample?	
Please specify any other useful information about the study participants.	Details <i>Non</i>
Programme or Intervention description	
If a programme or intervention is being studied, does it have a formal name?	Not applicable (no programme or intervention)
Theory of change	Details <i>Non</i>
Aim(s) of the intervention	Not stated <i>No intervention</i>
Year intervention started	Details <i>Non rel.</i>
Duration of the intervention	Not applicable
Person providing the intervention (tick as many as appropriate)	Not applicable
Number of people recruited to provide the intervention (and comparison condition) (e.g. teachers or health professionals)	Not stated <i>Not rel.</i>
How were the people providing the intervention	Not stated <i>Not rel.</i>

recruited? (Write in) Also, give information on the providers involved in the comparison group(s), as appropriate.	
Was special training given to people providing the intervention?	No <i>Not rel.</i>
Results and conclusions	
How are the results of the study presented?	Details <i>As detailed presentation and analysis of observed significant patterns of interaction in kindergarten and as main conclusions and important issues for further discussion of integration of ethnical minorities in Danish society.</i>
What are the results of the study as reported by the authors?	Details <i>1. Processes of exclusion related to minority children take place as early as preschool. A lot of dominant features in institutions (language, common references, play relations, material conditions, social categories etc.) support special patterns of behaviour and neglect or underrate others. 2. Through many kinds of marking the minority children experience the risk of exclusion and seek the company of each other across different linguistic, ethnical or religious backgrounds. This feature is more dominant among boys than girls. 3. Inclusion and exclusion processes take place in all kind of situations in the interplay between children, between staff and children and between staff and parents.</i>
What do the author(s) conclude about the findings of the study?	Details <i>1. The present of the minority children at preschool do not automatically prepare them for reading and writing at school. As an example they do not automatically experience the meaning of reading books or develop the body discipline needed for reading. 2. The staff's efforts to eliminate or avoid marking of differences between majority and minorities create paradoxically new forms of marking of the minority children (and their parents) as "not informed about the rules for proper behav-</i>

	<p><i>our".</i></p> <p><i>3. The staff experiences a lot of powerlessness or impotence regarding the interaction with minority children and their parents and they sometimes exercise power in demonstrative ways to overcome these situations.</i></p>
Study Method	
Study Timing	Not stated/ unclear (please specify) <i>nor relevant</i>
when were the measurements of the variable(s) used as outcome measures made, in relation to the intervention	Not applicable (not an evaluation)
What is the method used in the study?	Ethnography
	Case study
Methods-groups	
If Comparisons are being made between two or more groups*, please specify the basis of any divisions made for making these comparisons	Not applicable (not more than one group)
How do the groups differ?	Not applicable (not in more than one group)
Number of groups	Not applicable (not more than one group)
If prospective allocation into more than one group, what was the unit of allo-	Not applicable (not more than one group)

cation?	
If prospective allocation into more than one group, which method was used to generate the allocation sequence?	Not applicable (not more than one group)
If prospective allocation into more than one group, was the allocation sequence concealed?	Not applicable (not more than one group)
Methods - Sampling strategy	
Are the authors trying to produce findings that are representative of a given population?	Explicitly stated (please specify) <i>Nor representative - case study</i>
What is the sampling frame (if any) from which the participants are chosen?	Not applicable (please specify) <i>Not applicable. Case study</i>
Which method does the study use to select people, or groups of people (from the sampling frame)?	Not applicable (no sampling frame)
Planned sample size	Not applicable (please specify) <i>case study</i>
How representative was the achieved sample	Not applicable (no sampling frame)

<p>(as recruited at the start of the study) in relation to the aims of the sampling frame?</p>	
<p>If the study involves studying samples prospectively over time, what proportion of the sample dropped out over the course of the study?</p>	<p>Not applicable (not following samples prospectively over time)</p>
<p>For studies that involve following samples prospectively over time, do the authors provide any information on whether, and/or how, those who dropped out of the study differ from those who remained in the study?</p>	<p>Not applicable (not following samples prospectively over time)</p>
<p>If the study involves following samples prospectively over time, do authors provide baseline values of key variables, such as those being used as outcomes, and relevant socio-demographic variables?</p>	<p>Not applicable (not following samples prospectively over time)</p>

Methods - recruitment and consent	
Which methods are used to recruit people into the study?	Explicitly stated (please specify) <i>Personal contacts to the institutions.</i>
Were any incentives provided to recruit people into the study?	Explicitly stated (please specify) <i>No</i>
Was consent sought?	Participant consent sought
	Parental consent sought
	Other consent sought <i>Staff and management</i>
Methods - Data Collection	
Which variables or concepts, if any, does the study aim to measure or examine?	Explicitly stated (please specify) <i>Social interaction between children, children and professional and professionals and parents. Inclusion and exclusion processes.</i>
Please describe the main types of data collected and specify if they were used to (a) to define the sample; (b) to measure aspects of the sample as findings of the study?	Details <i>Interaction observed. Interviews to explore how sense making are establish from different perspectives.</i>
Which methods were used to collect the data?	One-to-one interview (face to face or by phone)
	Coding is based on: Author's description

Details of data collection instruments or tool(s).	Explicitly stated (please specify) <i>Observation in the preschool for 6 month. Interviews with parents at the parents homes. Interviews with the staff in daily working situations. Anthropological methodology: note books and camera.</i>
Who collected the data?	Researcher
Do the authors' describe any ways they addressed the repeatability or reliability of their data collection tools/methods?	Details <i>Please edit</i>
Do the authors describe any ways they have addressed the validity or trustworthiness of their data collection tools/methods?	Details <i>not relevant</i>
Was there a concealment of which group that subjects were assigned to (i.e. the intervention or control) or other key factors from those carrying out measurement of outcome - if relevant?	No (please specify)
Where were the data collected?	Educational Institution (please specify)

Methods - data analysis	
What rationale do the authors give for the methods of analysis for the study?	Details <i>The aim to analyse complex and contingent processes explored from different perspectives.</i>
Which methods were used to analyse the data?	Explicitly stated (please specify) <i>Cultural analyses, symbolic interactionism.</i>
Which statistical methods, if any, were used in the analysis?	Details <i>No statistical analyses</i>
Did the study address multiplicity by reporting ancillary analyses, including sub-group analyses and adjusted analyses, and do the authors report on whether these were pre-specified or exploratory?	Not applicable
Do the authors describe strategies used in the analysis to control for bias from confounding variables?	Not applicable
For evaluation studies that use prospective allocation, please specify the basis	Not applicable (not an evaluation study with prospective allocation)

on which data analysis was carried out.	
Do the authors describe any ways they have addressed the repeatability or reliability of data analysis?	Details <i>Not relevant</i>
Do the authors describe any ways that they have addressed the validity or trustworthiness of data analysis?	Details <i>By quotations of field observations and transcripts of interviews and by carefully detailed analysis.</i>
If the study uses qualitative methods, how well has diversity of perspective and content been explored?	Details <i>Excellent</i>
If the study uses qualitative methods, how well has the detail, depth and complexity (i.e. the richness) of the data been conveyed?	Details <i>Excellent</i>
If the study uses qualitative methods, has analysis been conducted such that context is preserved?	Details <i>excellent</i>

Quality of study - reporting	
Is the context of the study adequately described?	Yes (please specify)
Are the aims of the study clearly reported?	Yes (please specify)
Is there an adequate description of the sample used in the study and how the sample was identified and recruited?	Yes (please specify) <i>not relevant - but the choice of the two institutions are carefully given reasons for.</i>
Is there an adequate description of the methods used in the study to collect data?	Yes (please specify) <i>Very. The methods are carefully described.</i>
Is there an adequate description of the methods of data analysis?	Yes (please specify) <i>Carefully selected quotations.</i>
Is the study replicable from this report?	No (please specify) <i>not relevant</i>
Do the authors state where the full, original data are stored?	No (please specify) <i>not stated</i>
Do the authors avoid selective reporting bias? (e.g. do they report on all variables they aimed to study, as specified in their	Yes (please specify) <i>Sensible reflection on own field participation</i>

aims/research questions?)	
Quality of the study - Weight of evidence	
Are there ethical concerns about the way the study was done?	No (please specify) <i>No interventions. Anonymity.</i>
Were users / relatives of users appropriately involved in the design or conduct of the study?	Yes, a little (please specify) <i>Consent was establish. Concrete participation in daily life activities was accepted.</i>
Is there sufficient justification for why the study was done the way it was?	Yes (please specify) <i>It couldn't been done otherwise.</i>
Was the choice of research design appropriate for addressing the research question(s) posed?	yes, completely (please specify)
Have sufficient attempts been made to establish the repeatability or reliability of data collection methods or tools?	No, none (please specify) <i>not relevant</i>
Have sufficient attempts been made to establish the validity or trustworthiness of data collection tools and	Yes, good (please specify)

methods?	
Have sufficient attempts been made to establish the repeatability or reliability of data analysis?	No (please specify)
Have sufficient attempts been made to establish the validity or trustworthiness of data analysis?	Yes, good (please specify) <i>By quotations and public analysis.</i>
To what extent are the research design and methods employed able to rule out any other sources of error/bias which would lead to alternative explanations for the findings of the study?	A little (please specify) <i>This kind of ethnographic studies cannot fully rule out the risk of errors or bias because of the use of the personal relations as a research tool but it is handle in a sense full way in this study.</i>
How generalisable are the study results?	Details <i>Case study. Cannot be generalised empirically on the basis of this study. The study is theoretically informed and informing and can lead to discussions of more general patterns in the interaction between minority children and parents and majority children and staff in Scandinavian institutions.</i>
In light of the above, do the reviewers differ from the authors over the findings or conclusions of the study?	Not applicable (no difference in conclusions)

Weight of evidence A: Taking account of all quality assessment issues, can the study findings be trusted in answering the study question(s)?	High trustworthiness
Weight of evidence B: Appropriateness of research design and analysis for addressing the question, or sub-questions, of this specific systematic review.	High
Weight of evidence C: Relevance of particular focus of the study (including conceptual focus, context, sample and measures) for addressing the question, or sub-questions, of this specific systematic review	High
Weight of evidence D: Overall weight of evidence	High
This section provides a record of the review of the study	
Sections completed	Section A: Administrative details
	Section B: Study aims and rationale

	Section C: Study policy or practice focus
	Section E: Programme or intervention description
	Section F: Results and conclusions
	Section N: WoE D: Overall weight of evidence this study provides to answer this review question?
	Reviewing record

6.2 SR6 Review specific keyword guideline

Data extracted by Katrin Hjort	
Actors	
Which actor(s)?	Children
Educational activities	
Main educational feature(s)?	Methods or techniques
Institution	
Main institutional aspect(s)?	Social system
The institution in Society	
Main aspect(s)?	Historical or cultural background and context
Age	
The age of the children studied?	0-3 Years
	0-6 Years

7 Appendiks 2: Abstract af 49 undersøgelser omtalt i kapitel 4

Björklund, E (2008) Att erövra litteracitet: små barns kommunikativa möten med berättande, bilder, text och tecken i förskolan. Göteborg: Göteborgs Universitet

1835774

Studiet har til formål at undersøge hvordan 1½-3-årige børn mestrer, udtrykker og praktiserer literacy i førskolen.

Studiet beskæftiger sig med følgende spørgsmål: Skaber og deltager børn i deres egne læseaktiviteter? Hvordan konstitueres de i disse aktiviteter? Mestrer og bidrager børn til literacy aktiviteter? I så fald med hvilke bidrag og hvordan ses mestringen? Influencer børns læseaktiviteter på andre børn på stuen i daginstitutionen? Hvordan kan dette eventuelt iagttages? Har børns berøring med literacy betydning på specifikke sociale, kulturelle og historiske sammenhænge i førskolen? Hvordan ses dette i så fald?

Studiet er et etnografisk feltstudie.

Der foretages observation af småbørns aktiviteter og sociale interaktion i forbindelse med historiefortælling, skrivning og læsning. På baggrund af udvalgte og analyserede cases viser undersøgelsen, at denne gruppe børn, både som individer, i barn-barn relationer og barn-voksen relationer, tager del i to typer af literacy aktiviteter: fortælling og legelæsning, samt ved at tegne og skrive.

Et interessant resultat er, at børn "læser" og skriver i nutid, og ikke i datid, som sædvanligt i legeaktiviteter.

Forfatterne konkluderer at pædagoger og lærere kan hjælpes til at støtte børn i forbindelse med literacy aktiviteter gennem disse nye forståelser.

Børn konstituerer sig selv som læsere og skrivere. Børn organiserer literacy bestemte steder. Børn foretrækker komplekse bøger. Børn danner viden gennem narrativer. Børn danner et manifest af literacy. Narrativer, læsning og skrivning eksisterer uden en egentlig orden/rangorden.

Undersøgelsen er finansieret af Vetenskapsrådet i Sverige og Lärarutbildningsnämnet ved Högskolan i Gävle.

Bundgaard, H. & Gulløv, E (2008) Forskel og fællesskab: minoritetsbørn i daginstitution. København: Hans Reitzels Forlag

1835320

Studiet har til formål at udforske relationer i forbindelse med social og kulturel uensartethed for institutionernes virke, samt betydningen heraf for børnenes indbyrdes relationer, for pædagogikken og for forældresamarbejdet.

Studiet er et etnografisk casestudie.

Der er foretaget observationer og uddybende interviews i to daginstitutioner i Danmark.

Studiet koncentrerer sig om en overordnet tematik med udgangspunkt i konkrete observationer, fx venskab, ansvar, kategorisering, udgrænsning og forvaltningsbureaucrati, og fremstiller en række vigtige emner til fortsat diskussion om integration af etniske minoriteter i Danmark.

Studiet fremstiller in- og eksklusionsprocesser relateret til minoritetsbørn, der allerede finder

sted i førskolen, i samspillet mellem børn, mellem pædagog og barn, og mellem pædagog og forældre. In- og eksklusionsprocesserne foregår pga. dominerende aspekter ved institutionslivet (sprog, fælles referencer, lege, sociale kategorier), som forstærker særlige adfærdsmønstre og forsømmer eller underminerer andre.

Studiet er finansieret af SHF, The Danish Research Council for the Humanities, nu FKK Culture and Communication.

Carlsson, M A; Pramling, N; Pramling Samuelsson, I (2008) Från görande till lärande och förståelse; En studie av lärares lärande inom estetik. *Nordisk Barnehageforskning* 1 (1) p. 41-51

1839885

Undersøgelsen sigter mod at udforske relationer mellem fænomener.

I forbindelse med et tidligere forsknings- og udviklingsprojekt, opstod ønsket om et studie i pædagogers ændrede måder at tale om småbørns æstetiske læreprocesser.

Der er tale om et aktionsforskningsdesign.

Data er indsamlet ved fokusgruppe interviews samt en-til-en interviews med førskolepædagoger. Informanterne blev interviewet ved projektets start og slutning.

Pædagogerne udtrykte en øget bevidsthed om deres rolle i børnenes æstetiske læring, samt hvordan de havde opnået en ny måde at tale om deres og børnenes læring på.

Studiet er finansieret af Vetenskapsrådet i Sverige.

Drugli, M. B.; Clifford, G.& Larsson, B. (2008) Teachers' Experience and Management of Young Children Treated Because of Home Conduct Problems: A qualitative study. *Scandinavian Journal of Educational Research* 52 (3) p. 279-291

1835304

Studiet har et deskriptivt sigte, nemlig at undersøge lærere og pædagogers håndtering af børn med adfærdsproblemer i skole og førskole.

Der blev gennemført interviews med lærere og pædagoger for at få beskrevet adfærdsproblemer, som de manifesterer sig i førskole og skolesammenhængen. Hvordan lærere og pædagoger håndterer disse, samarbejder med andre lærere, andre professionelle og forældre.

Undersøgelsen er gennemført som interviewstudie hvor der er arbejdes med aktørernes synspunkter.

Samplet omfattede 127 børn i 4 til 8 års alderen, der deltog i et kontrolleret interventionsstudie. Der blev gennemført kvalitative interviews med lærerne for 27 af disse børn.

I resultaterne peges der på:

Komplekse problemer: Hovedparten af børnene udviste et bredt spektrum af adfærdsproblemer. Mulige årsager til problemerne blev af lærere og pædagoger anført som om de har noget med barnet selv at gøre, eller det har noget med familien eller familiesituationen at gøre, eller det har noget at gøre med begge disse.

Ledelse i klasseværelset: Hovedparten af lærerne rapporterede at de selv måtte lede efter løsninger der virkede for et bestemt barn. Det var nødvendigt at følge barnet meget tæt, og at de var nødt til at vælge mellem, om de ville give støtte til barnet med adfærdsproblemer eller de

andre børn i klassen. De fleste pædagoger og lærere var ganske tilfredse med den måde de håndterede adfærdsproblemerne på.

Forældreinvolvering: Hovedparten af lærere og pædagoger beskrev relationen til forældre positivt. Kun få oplyste at de havde vanskeligheder med dette.

Hovedparten af lærerne og pædagogerne fandt at de fik rigtig god støtte fra kolleger, derimod var der ikke tilfredshed med samarbejdet med andre faggrupper som læger og psykologer.

Lærere og pædagoger var stærkt engageret i deres arbejde med børnene med adfærdsproblemer. De baserede imidlertid deres arbejde med disse børn på subjektive og individuelle perspektiver og præferencer. Lærerne og pædagogernes arbejde var ikke dybt forankret i evidensbaseret viden snarere i praksis forankret viden.

Eikseth, A G (2008) Ethiske perspektiver på læreres og førskolelæreres pædagogiske erfaringer. En etnografisk studie i lys av John Deweys filosofi. Trondheim: NTNU

1835510

Målet er at udforske relationer i forbindelse med lærere og pædagogers planlægning og udførelse af pædagogisk arbejde med 6-7-årige i børnehave og børnehaveklasse. Der ønskes indsigt i hvilke forskellige kategorier af praktisk viden, der anvendes af forskellige grupper af praktikere. Yderligere ønsker man at analysere hvilke faktorer, der påvirker deltagernes praktiske viden.

Undersøgelsen er et etnografisk case studie.

Undersøgelingsdesignet omfatter observationer i skoler med de involverede lærere og pædagoger samt en-til-en interviews med disse.

Undersøgelsen konkluderer, at lærerne fokuserer på børnenes sociale interesser og via tilsigtede dialoger anvender de disse interesser i deres praktiske pædagogiske arbejde.

Pædagogerne anvender ritualer for at opbygge tæt og pålidelig dialog med børnene.

Undersøgelsen er finansieret af både norske og svenske forskningsmidler.

Emilson, A (2008) Det önskvärda barnet. Fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan. Göteborg: Göteborgs Universitet

1835316

Afhandlingen har til formål at indsamle viden om relationer i forbindelse med *støtte/opdragelse udtrykt i hverdags kommunikationshandling mellem barn og lærer i den svenske førskole.

Afhandlingen består af 3 empiriske studier og omhandler; 1) hvordan fokus på småbørns deltagelse kan forstås som to forskellige læringssituationer. 2) hvordan småbørn kan udøve indflydelse i samlingsituationer relateret til lærerkontrol. 3) hvilken betydning læreren tillægger værdier, og hvordan disse værdier bliver kommunikeret til børnene.

Studiet er et case studie.

Studiets kvalitative data består af videoobservationer og interviews foretaget i 3 børnehaver. I alt har 46 1-3-årige børn og 10 pædagoger deltaget.

Det første studie viste at 'stærk klassifikation og snævre rammer' risikerer at begrænse børns deltagelse og at 'svag klassifikation og brede rammer' fremmer børns muligheder for deltagelse

på egne vilkår.

Andet studie pegede på at børns indflydelse i samlinger var begrænsede, men dog forekom på baggrund af børnenes egne valg og initiativer. Børnenes indflydelse afhang af lærerens kontrol. Analysen af det tredje moment fokuserer på værdier af omsorgsetisk, demokratisk eller disciplinerende karakter.

De opdragelsesaspekter, som gennem afhandlingens tre studier fremtræder som centrale for at hierarkiske magtstrukturer mellem pædagoger og børn kan ændres, er at nærme sig barnets perspektiv, emotionelt nærvær samt legeaktiviteter.

Afhandlingen er finansieret af Kalmar Universitet.

Eskebæk Larsen, M; Basse, L; Sehested, C (2008) Den levende bog rapportering og evaluerende undersøgelse. København: Danmarks Pædagogiske Universitet

1836025

Dette er en evaluerende undersøgelse af, om en målrettet litteraturformidlende og litteraturpædagogisk indsats ændrer læsevaner i hjem og dagtilbud.

Undersøgelsen er et case studie.

Evalueringen består af kvantitative og kvalitative data fra spørgeskemaer og gruppeinterviews med ansatte og forældre tilhørende det pågældende projekt.

Evalueringen viser, at pædagogers bevidsthed om og brug af litteratur er steget. Brugen af litteratur og læsning i børnenes hjem har været mindre påvirket af den pågældende indsats med at stimulere børns læsevaner.

Center for Børnelitteratur har udført denne evaluering af et pilotprojekt i forbindelse med Læselystkampagnen, finansieret af Kulturministeriet, Velfærdsministeriet og Undervisningsministeriet i Danmark.

EVA (2008) Sprogstimuleringsindsatsen for tosprogede småbørn. København: EVA

1835953

Evalueringsrapporten har til formål at give et overblik over sprogstimuleringsindsatsen og effekten af denne, samt at udbrede viden om god kommunal praksis på området.

Evalueringen er baseret på en række momenter:

- identifikation af hvordan praksis har udviklet sig siden 2002, med særligt henblik på hvordan det er gået med de dele af indsatsen som vejledningen fokuserede på
- indkredsning af hvordan de involverede i dag ville evaluere deres indsats på området
- vurdering af hvilke faktorer der henholdsvis hæmmer og fremmer indsatsen
- præcisering af parametre til at tydeliggøre indsatsen
- forslag til initiativer der kan støtte indsatsen, såvel som hypotesen om at der er en sammenhæng mellem svar og antallet af børn, der er i § 4a

Evalueringen er en kohorte studie baseret på spørgeskemaundersøgelser med skole- og dagtilbudsschefer og tosprogskonsulenter/pædagogiske konsulenter. Endvidere er der gennemført case studier af udvalgte kommuner.

Overordnet viser resultaterne, at ca. halvdelen af kommunerne har bevæget sig i den ønskede retning.

Evalueringsrapporten anbefaler seks områder som videre fokusområder: 1) flere studier til at bestemme effekten af indsatsen 2) Udvikling af kommunale administrative redskaber 3) Kritiske undersøgelse af kommunale procedurer 4) information til forældre for at forbedre kommunikationen mellem kommune og forældre 5) videreuddannelse af relevante ansatte og etablering og udvikling af projekter 6) forbedring af skoleovergangen.

Rapporten er udarbejdet på foranledning af Integrationsministeriet, Undervisningsministeriet, Indenrigs- og socialministeriet i Danmark.

EVA (2008) Tilgange til udvikling i dagtilbud. Første delrapport. København: EVA 1836015

Denne rapport er den første afrapportering i et treårigt evalueringsforløb gennemført i forbindelse med evaluering af puljen "Bedre kvalitet i dagtilbud".

I 2007 har der været to overordnede mål med evalueringen. Delrapporten kortlægger først den samlede pulje af bevilgede projekter på baggrund af projekternes ansøgninger. Kortlægningen identificerer fællestræk og afdækker projekternes faglige hypoteser om hvordan kvaliteten i dagtilbud kan forbedres.

Det andet mål for 2007 har været at etablere et evalueringsgrundlag for de kommende år og opstille de kriterier, som skal ligge til grund for en case-evaluering af en række udvalgte projekter i puljen.

Undersøgelsen er gennemført som en deskriptiv syntese undersøgelse, samt en forskningssyntese. Der anvendes også case-kontrollerede studier.

Data er indsamlet ved design med ikke-randomiserede grupper, fokusgruppe interviews, en-til-en interview, projekt ansøgninger, interviews med nøglepersoner.

De faglige hypoteser som er indeholdt i projekterne stemmer ikke entydigt overens med forskningsresultater.

Rapporten er finansieret af Danmarks Evalueringsinstitut.

Folke-Fichtelius, M (2008) Förskolans formande: Statlig reglering 1944-2008. Uppsala: Uppsala Universitet 1835314

Afhandlingen udforsker hvilken betydning førskolen har for det svenske samfund.

Afhandlingens deskriptive formål er, at studere hvordan bestemmelser for den svenske førskole historisk har taget form, hvilke rammer disse bestemmelser lægger for, hvordan førskolen er som social institution. Desuden undersøges hvilken rolle den statslige regulering tildeler førskolen sammenlignet med andre former for dagtilbud for småbørn. Yderligere analyseres det hvilke principper, disse reguleringer baseres på.

Afhandlingen tager afsæt i et nyt forslag om muligheden for at førskolen kan danne en ny frivillig skoleform og reguleres af skolevæsenet i en ny skolelov.

Studiet er et tekstanalyserende historisk kildestudie.

Data består af offentlige dokumenter fra 1944-2008 omhandlende førskoler.

Der anvendes desuden data i form af offentligt tilgængelige statistikker.

Analysen viser at økonomiske såvel som lovgivningsmæssige og ideologiske regulerende midler

anvendes i udformningen af rammerne for førskolen. Disse rammer viser sig som markører, der afgrænser børnehaven i forhold til andre samfundsinstitutioner. Børnehavens identitet er via disse markører blevet konstrueret som en fuldtidsinstitution, autoriseret til at yde både dannelse og omsorg.

Med forslaget om at omdanne førskolen til en frivillig ny skoleform, udfordres den forståelse af førskolen, som hidtil er etableret i det svenske samfund.

Studiet er finansieret af forskningsbevilling fra Uppsala Universitet.

Frisch, N S (2008) Når øyet styrer hånden: om mestringsprosesser i barnehagen. *FORMakademisk* 1 (1) p. 85-95

1835535

Denne undersøgelse udforsker relationer i forbindelse med børnehavepersonalets rolle i børns tegneprocesser.

Følgende problemstilling udforskes: Hvordan tilrettelægger pædagogen tegneprocesser så at børn i 3-5 års alderen kan bruge forskellige hjælpemidler, når de tegner en form de ser? og hvordan bruger børn i 3-5 års alderen disse hjælpemidler?

Tre repræsentative tegneprocesser gennemført i løbet af temaarbejdet "Mig selv" analyseres med teoretiske analyseredskaber fra bl.a. sociokulturel teori.

Studiet er et casestudie.

Data indsamles ved observation, spørgeskemaer, tegninger.

Undersøgelsen belyser, hvordan direkte visuel perception kan tilrettelægges i tegneprocessen og dermed være styrende i barnets tegneprocess og for tegningens udformning. Barnet har haft mulighed for visuelt at kontrollere tegningen op i mod en model.

Resultaterne ses som et bidrag i en didaktisk diskussion om varieret tilrettelæggelse af tegneprocesser i børnehaven. Det konkluderes, at der er brug for denne slags fokus på børns tegneprocesser.

Gjems, L (2008) Voksnes samtalestøtte i barnehagen. *Norsk pedagogisk tidsskrift* 92 (5) p. 364-375

1835540

Studiet har et deskriptivt formål, og undersøger hvilke former for samtale, der findes i børnehaver, og hvorvidt disse former åbner og er befordrende eller lukker for børns lingvistiske og kognitive udvikling.

Hypotesen er, at barnets lingvistiske udvikling påvirkes af de muligheder barnet modtager fra voksnes assistance i samtalen og af de initiativer, de selv og de voksne tager, samt den respons barnet får fra den/de voksne.

Kvaliteten af samtaleassistancen er afhængig af tre forhold:

- 1) voksnes initiativ
- 2) samtalens funktioner som afhænger af den voksnes intentioner med samtalen
- 3) tilpas magt- og autoritetsforhold i samtalen mellem barn og voksen.

Studiet er et observationsstudie i et etnografisk perspektiv.

Der er foretaget observationer og lydoptagelser af samtaler mellem børnehavepædagoger, pædagogmedhjælpere og 3-6-årige børn.

De tre førnævnte temaer analyseres, og viser at initiativ tages lige ofte af voksne og børn.

Funktioner i samtalen var som oftest at give respons til børnene, forklare og give instruktioner, stille uddybende spørgsmål og at opretholde ro og orden. Forskeren fandt, at der blev anvendt en overvægt af lukkede spørgsmål.

Fire ud af ti samtalsituationer defineres af den voksne. I alt stod de voksne for de fleste af ytringerne og børnene for noget færre. De voksne stillede få åbne spørgsmål, børnene havde svært ved at udtrykke sig selv, men blev inviteret til at svare på ja-nej spørgsmål. De voksne udnyttede i vid udstrækning deres magt til at definere samtalsindhold og form.

Forfatteren konkluderer, at eftersom børn lærer sprog gennem deltagelse i sprog handlinger, kan deres muligheder for kognitiv og lingvistisk udvikling i værste fald være reduceret i børnehaven, idet for mange samtaler ikke indeholder de aspekter, som er med til at udvikle børns sprog.

Grimsath, G; Nordvik, G; Bergsvik, E (2008) The Newly Qualified Teacher: A Leader and a Professional? A Norwegian Study. *Journal of In-service Education* 34(2) p.219-236

1835328

Dette design er deskriptivt og udforsker relationer i forbindelse med det første år som nyuddannet pædagog.

Studiet har to foci: 1) hvordan betragter nyuddannede pædagoger deres kompetencer i hverdagen i (før)skoler? 2) hvordan betragter ledere de nyuddannede pædagogers kompetencer?

Studiet er et menings- og holdningsstudie.

De nyuddannede pædagoger blev udvalgt fra en gruppe der selv var interesseret i at deltage.

Ledere blev valgt ud fra kriterier om institutions størrelse, geografisk område, og at lederne havde nogle års erfaring med nyuddannede pædagoger.

Dataindsamlingen bestod af verbale tekst fra 30 logbøger fra 7 nyuddannede pædagoger, samt face-to-face semistrukturede interviews med ledere.

Pædagoger og ledere var bl.a. enige i følgende forhold: Nyuddannedes identitet er svag, professionel autoritet vanskeliggøres af pædagogernes unge alder, den teoretiske uddannelse kan ikke direkte transformeres til praktisk aktivitet, assistenter har samme arbejdsopgaver som det uddannede personale. Studiet beskriver, at støtte fra erfarne pædagoger er essentiel for nyuddannede pædagoger, hvorfor ledere må fokusere på at skabe mulighed for nyuddannedes sparring og samarbejde med erfarne pædagoger.

Gustafsson, K. & Mellgren, E. (2008) Yrkesroller i förskolan. En utvärderingsstudie av en fortbildning initierad av Kommunal och Lärarförbundet. Göteborg: Göteborgs Universitet

1835310

Studiet har en deskriptiv form og undersøger implementeringen af et af regeringen fremsat dekret til nye måder at organisere førskoleaktiviteter på. På baggrund af pædagogers deltagelse i

workshop om dette forslag er tre områder i fokus:

- distribution af ansvarlighed i arbejdsgruppen
- førskole opgaver og kvalitet
- hvordan deltagelse i workshoppen opleves

Studiet er et casestudie.

Dataindsamling er udført som semistrukturerede fokusgruppeinterviews med 75 informanter fra tre udvalgte kommuner i Sverige.

I rapporten fremtræder et billede af hvordan kommuner, pædagoger og ledere på workshoppen reagerer på regeringens dekret, men også hvordan diskussionen var svær at flytte ud til de enkelte institutioner. Der foreslås et aktionsforskningsprojekt som opfølgning på den videndannelse, der er påbegyndt i institutionerne efter deltagelse i workshop.

Håkonsen, L; Lunder, T E (2008) Kostnadsforskjeller i barnehagesektoren. Telemark: Høgskolen i Telemark

1835561

Dette studie har en deskriptiv karakter.

Studiet vurderer omkostningsdifferencer mellem børnehavesektoren, med særlig vægt på forskelle mellem kommunale og private børnehaver i Norge.

Dette er et kortlægningsstudie.

Dataindsamling består af omkostningsdata indhentet fra Norske kommuner, spørgeskemaer og anden dokumentation.

Studiet viser, at private børnehaver gennemsnitligt er billigere end kommunale børnehaver, hvilket er i overensstemmelse med tidligere resultater. Analysen vurderer hvori eventuelle forskelle består, og hvilke årsagssammenhænge der skaber disse forskelle.

Resultaterne fra analyserne bliver diskuteret i lys af dagens finansieringsmodel for børnehaver og mulige fremtidige ændringer af denne.

Undersøgelsen er finansieret af Kunnskapsdepartementet i Norge.

Hellman, A. (2008) Kan Batman vara rosa? - färg, rörelser och röst som markörer då förskolebarn "gör" kön In: Nordberg, A. Maskulinitet på schemat. Stockholm: Liber p. 74-92

1845084

Dette studie har som overordnet formål både at beskrive og udforske relationer.

Der fokuseres på førskolebørns praksis og "forhandling" i forbindelse med "at gøre dreng" og "at gøre pige" gennem bestemte markører i helte-lege (Batman).

Studiet er et etnografisk studie.

De indsamlede data er både verbale- og observationsdata. De verbale data stammer fra dialoger mellem børn og en-til-en interviews.

Køn gøres/praktiseres på bestemte måder ved at lege Batman. Børnenes bevægelse og kropstryk, stemmer og farver er signifikante markører af køn. Gennem brugen af disse markører lærer børnene, hvad det vil sige at være henholdsvis dreng og pige, at være drenget eller piget.

Batmanrelaterede lege reproducerer ikke blot, men udfordrer også stereotype kønsopfattelser. Gennem legen forvandler, ændrer og overskrider børnene kønnenes positioner. Konsekvenserne af ikke-stereotype praksisser af køn afhænger af situationen, fx af hvem der deltager, eller hvilke normer for køn, der er dominerende.

Kropsmarkører af køn synes at have afgørende betydning for lege, hvor kroppen er vigtig.

Ved at tage vare om børns forhandlinger og muligheder for at praktisere både maskuline og feminine positioner, kan pædagoger og forældre støtte børn i at udforske forskellige måder 'at gøre dreng og pige', både ved polarisering af kønnene og overskridelse af stereotyper.

Studiet finansieres af Vetenskapsrådet i Sverige.

Hellman, A. (2008) Sluta gnälla som en bebis och va' en stor kille nu!- Ålder, kön och normalitetsskapan. In: Nordberg, A. Maskulinitet på schemat. Stockholm: Liber p. 57-71

1845083

Studiet er deskriptivt og relationsundersøgende.

Undersøgelsen koncentrerer sig om en antaget mangel på empati hos drenge i førskole, hvor dette ses som mulig forklaring på svenske drenges tendens til at underpræstere i svenske børnehaver.

En diskrepans opstår i denne forbindelse, idet empati på den ene side udvikles gennem udtryk af og forståelse for egne og andre emotioner, mens drenge på den anden side, særligt i konfliktsituationer, bliver opfordret til at kontrollere deres følelser og opføre sig som 'rigtige drenge'.

Der arbejdes med at beskrive og forstå brugen af ord som 'baby' og andre aldersrelaterede termer i børnehaver, for at markere grænserne mellem børn og voksne, og mellem polariteterne 'at opføre sig som en baby' og at være 'en rigtig dreng'.

Studiet har et etnografisk design.

Undersøgelsen bygger på data fra observationer i form af dialoger mellem børn, samt på face-to-face interview.

Undersøgelsen viser, at det for yngre børn er vigtigt at slippe for at blive kaldt 'baby'. For de yngste er det et mål at være en af de store, da det at være stor har afgørende betydning for in- og eksklusion.

Det beskrives ydermere, hvordan både børn og voksne bruger termen 'baby' som en markør for uønsket adfærd, hvorimod termerne 'stor dreng' og 'stor pige' markerer den ønskelige adfærd.

Processen fra at være 'baby-et' til at være 'stor' er ofte baseret på forventninger til kønsstereotype handlinger.

Forfatterne konkluderer, at ord altid er mere end neutral information. Brugen af specifikke udtryk har effekt på individets forståelse af verden. Personalet i førskolen bør derfor kende til hvordan kønsneutrale og aldersrelaterede udtryk som 'baby' anvendes i pædagogiske sammenhænge.

Undersøgelsen gennemførtes med midler fra Vetenskapsrådet i Sverige.

Højer Mathiasen, S; Bjørn Madsen, L; Heslop, S L (2008) Kvalitetsmåling i et kvalitativt perspektiv en undersøgelse. København: Krevi

1836058

Der granskes i perspektiver på og metoder til evaluering af kvaliteten i daginstitutionerne.

Hvordan opfatter forskellige interessenter kvalitet i daginstitutioner og hvilke kvalitetssikrende metoder foretrækker de?

Undersøgelsen er et metodisk studie og er designet som både kortlægningsstudie, casestudie og menings- og holdningsstudie.

Fokusgruppeinterview og face-to-face interviews benyttes som undersøgelsesmetode, ligesom der foretages dokumentanalyser.

Resultaterne viser, at interessenterne er enige mht. kvalitetsforståelserne i daginstitutioner, men er uenige mht. spørgsmålet om hvilke metoder, der synes at kunne kvalitetsvurdere på området.

Loven peger på centralt definerede og standardiserede målinger af kvantitativ tilgang, med henblik på at synliggøre daginstitutionernes kvalitet og den lokale politik.

Personalet peger på kvalitative metoder, lokale beskrivelser og refleksioner i arbejdet med at udvikle institutionspraksis.

En kombination af kvantitative og kvalitative metoder er nødvendig i evalueringen af daginstitutionspraksis. Udfordringen ligger i at udvikle forskningsmetoder, der muliggør kontekstualiserede og dialogiserede evalueringer.

Holst, J (2008) Danish Teachers' Conception of Challenging Behaviour and DAMP/ADHD. *Early Child Development and Care* 178 (4) p.363-374

1835329

Undersøgelsen udforsker relationer og har samtidig karakter af forskningssyntese.

Hensigten er at forklare diskrepansen mellem danske børn, der reelt er diagnosticeret med ADHD/DAMP, og den procentdel af børn, der af Lægemiddelstyrelsen og The Danish ADHD Association angiveligt vil blive diagnosticeret og medicinsk behandlet for denne lidelse.

Designet består af systematisk review og menings- og holdningsstudier.

Semistrukturerede one-to-one interviews er foretaget med pædagoger, børnehaveklasselærere og 1. klasselærere fra tre demografisk forskellige områder i Danmark. Alle informanter arbejder med 5-7-årige *med generelle adfærdsvanskeligheder.

Resultaterne fra de kvalitative studier bekræfter studiets oprindelige hypotese eller formodning: At pædagoger og lærere i Danmark er tilbageholdende mht. at diagnosticere og sikre medicinsk behandle 5-9-årige børn. Denne tilbageholdenhed kan bl.a. forklares med mangel på information og viden, diagnostisk forvirring begrundet i en turbulent historie mht. diagnosticering af MBD (minimal brain damage), DAMP, ADHD og hyperaktivitet (ICD-10 WHO klassifikation) og den relativt afslappede holdning til børns adfærd i skolen og førskolen.

Holtedahl, G (2008) Situationsinnramming av pedagogisk praksis i barnehagen. *Nordisk Pedagogik* 28 (1) p. 52-61

1835306

Undersøgelsen sigter mod at udforske relationer og diskutere mulighederne for fortolkning af børnehavepersonalets handlinger. Hvordan påvirker den situationelle indramning tolkningen af børnehavepersonalets arbejde?

Studiet er etnografisk.

Studiet er designet som et observationsstudie med fire måneders feltarbejde i en børnehave.

Forskningsresultaterne fremstilles som en diskussion af, hvordan børnehavepersonalets handlinger kan tolkes i forskellige situationer. Improvisation, der kommer fra andre personalegruppers feedback, spiller en vigtig rolle for en ung børnehavepædagogos arbejde med børnene.

Jensen, M (2008) Kognitiv utveckling och låtsaslekens mysterier. Göteborg: Göteborgs Universitet

1835319

Der er tale om udforskning af relationer forbundet med børns kognitive færdigheder i relation til leg.

Studiet omhandler hvilke kognitive færdigheder et barn må være i besiddelse af for at kunne lege. Studiets overordnede forskningsspørgsmål omhandler sammenhænge mellem børns kognitive færdigheder og deres deltagelse i leg.

Undersøgelsen er designet som etnografisk aktionsforskning.

Data er indsamlet i fire børnehaver, og omfatter eksperimenterende testdata og observationer foretaget med i alt 45 børn i alderen 2-5.

Børn påvirkes af adskillige faktorer, når de leger - legesignaler i form af lyde, smil og latter, og legeobjekter, antallet af aktører, m.v.

Leg er et særligt domæne, hvor regler og love kan brydes, og 4 årige forstår bedre reglerne end 3 årige. Til sammenligning har 5 årige børn i forhold til yngre børn, nået et kognitivt niveau, hvor de både kan udføre og kende lege med høj redundans - mange forskellige indikationer - og indgår dermed i legen med en højere grad af kognitiv forståelse end det yngre barn.

Undersøgelsen er finansieret af Göteborgs Universitet.

Kamstrup Knudsen, R; Kampmann, J; Lindberg, S. (2008) Fri for Mobberi. Delrapport 1, 2 og 3. Roskilde: Roskilde Universitetscenter

1836069

Forskningsprojektet er gennemført med tredobbelt sigte: Deskription, 'what works', samt metodeudvikling. Forskningsspørgsmålene er:

Hvordan kan mobningsfænomenet forstås blandt 3-8 årige?

Hvad er de pædagogiske og organisatoriske konsekvenser af 'fri for mobberi' i de involverede institutioner?

Udvikler, og i bekræftende fald hvordan, aktørerne medejerskab til projektet?

Udvikles der relationer mellem skole og førskole, når det handler om at arbejde med 'Fri for mobberi'?

Undersøgelsen er gennemført med elementer hentet fra etnografien og aktionsforskning. Der er suppleret med (aktør)holdningsundersøgelse.

Dataindsamlinger er gennemført ved:

Face-to-face eller telefonisk semistrukturerede interview med pædagoger og forældre. Fotografibaserede interviews, hvori børnenes tegninger indgår, samt interviews der foregår ved at gå rundt med barnet.

Ustrukturerede observationer i løbet af de tre dage, hvor forskerne besøgte institutionerne for at interviewe.

Fra resultaterne kan der peges på:

Projektets redskaber og materialer anvendes meget og entusiastisk i institutionerne. Pædagoger og lærere rapporterer øget refleksion i deres pædagogiske arbejde med at undgå mobning. De rapporterer også om mere omsorg mellem børnene.

Forældrene så antimobning som en opgave for dem at håndtere i hjemmene. De værdsatte den ekstra information fra institutionerne i forbindelse med projektet, men så gerne dem selv i en mere aktiv rolle i sagen.

Organisatorisk blev der identificeret tre former i forbindelse med 'ejerskab':

- 1) Den velordnede centrale kontrol (af myndighederne), lokale idealister samt professionelle mekanismer.
- 2) Ejerskab for projektet er gået fra Red Barnet til den lokale kommune, og videre til den enkelte institution. Det er en svaghed ved projektet, at forældrene ikke er tilstrækkelig involveret.
- 3) Det mellemkommunale og kommunale samarbejde er blevet vurderet positivt af det pædagogiske og administrative personale. I implementeringshenseende synes der således at være noget at lære af projektet.

Projektet er støttet af Red Barnet (Danmark), Mary fonden, BUPL, SL' research and development.

Karrebæk, M.S. (2008). At blive et børnehavebarn: en minoritetsdrengs sprog. København: Københavns Universitet

1835966

Dette studie beskæftiger sig med udforskning af relationer i børnehaven.

Sprog ses som det primære medium for social praksis, og afhandlingen kan derfor læses som et studie i sproglig socialisering. Afhandlingens formål er at give ny indsigt dels i den sprogbrug, børnehavebørnene anvender i legeaktiviteter, dels i tilegnelse af dansk som andetsprog i børnehaven. Afhandlingen skal endvidere bidrage til diskussionen af, hvordan sociale, sproglige og kommunikative faktorer hænger sammen, og hvordan disse faktorer tilsammen kan medvirke til, at børn ikke trives i børnefællesskabet.

Det er en etnografisk studie.

Data består af observationer optaget på video og audio. Afhandlingen præsenterer et længde-snitsstudie af en treårig dreng med minoritetsbaggrund i de første ni måneder af hans børnehavetid. Der anvendes en kombination af etnografiske (fx deltagerobservation), lingvistiske (fx

konstruktionsgrammatik) og samtaleanalytiske (fx konversationsanalyse) metoder.

Afhandlingens analyser påpeger, at der ikke nødvendigvis er et 1-til-1-forhold mellem sproglig og social udvikling. Positiv social placering kan til tider opnås på trods af lille sproglig indsats, men samtidig hænger den positive, fremadskridende sproglige udvikling ikke altid sammen med en generel, positiv social udvikling. Fokusbarnets tilegnelse af dansk som andetsprog var i undersøgelsesperioden fremadrettet, men han blev i stigende grad marginaliseret og trak sig fra gruppeaktiviteterne. Således opnår barnet ikke nødvendigvis en mere inkluderet position i børnenes praksisfællesskab. En mere fordelagtig placering i legeaktiviteter med større sproglig erfaring, og større sproglig erfaring kan endog måske have den modsatte effekt.

Studiet er finansieret af Københavns Universitet.

Kofoed, J; Olesen, J; Aggerholm, K (2008) Flere end to slags børn en rapport om køn og ligestilling i børnehaven. København: Learning Lab Denmark

1836077

Denne undersøgelse udforsker på én gang relationer, der har karakter af forskningssyntese, som fokuserer på udvikling af metoder, og som har et deskriptivt sigte.

Formålet med studiet er: At undersøge i hvilken udstrækning stereotype kønsroller dominerer danske børnehaver, og hvordan de manifesteres i interaktioner mellem børn og børnehavepædagoger.

Studiet koncentrerer sig om tre analytiske perspektiver:

- 1) børnehaven som institutionel ramme for 'forhandling af køn'
- 2) produktion og reproduktion af kultur for børn og børnekultur som rammer for børns egne narrativer og selvkonstruktioner
- 3) konkrete barn-barn og barn-voksen interaktioner.

Studiet har et etnografisk design.

Flere metoder anvendes til dataindsamling: Feltobservationer nedskrives i notesbøger, og der udføres en-til-en interviews med børn og personale i de tre institutioner.

Forfatterne demonstrerer, hvordan særlige definitioner af køn fordrer eller forhindrer barnets adgang til bestemte identiteter, aktiviteter og muligheder for læring.

Afhandlingen anbefaler en revurdering af arbejdet med læreplaner for børnehavebørn, med henblik på refleksion angående muligheder for at støtte aktiviteter, identiteter og fællesskaber for alle typer 'piget-' og 'drengethed'.

Ligestillingsministeriet finansierede dette studie.

Lygseth, E J (2008) Erfaringer med bruk av TRAS-observasjoner i barnehagen. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 92 (5) p. 352-363

1835609

Studiet sigter både deskriptivt og mod at udforske "what works".

Undersøgelsen ser på, hvordan norske børnehaver anvender TRAS (Tidlig Registrering av Språkutvikling), og hvorvidt dette stemmer overens med de nationale rammer for dette arbejde.

Undersøgelsen er designet som et casestudie.

Der er foretaget one-to-one interviews i dataindsamlingsprocessen.

Brugen af TRAS er pålagt børnehaverne af kommunerne og personalet har modtaget undervisning i brugen af TRAS. TRAS er tidskrævende, og det kræver personalets tilvænnning af få systemet integreret i dagligdagen.

På trods af det tidsmæssige aspekt viser undersøgelsen, at TRAS betragtes som et godt pædagogisk moment i forbindelse med børnenes sprogudvikling.

TRAS kan være pædagogisk anvendelig, såfremt personalet forstår det teoretiske afsæt og har modtaget træning i at bruge dette observationsredskab. Det er væsentligt, at der bruges tid på at anvende TRAS, og uddannelse af personalet er af afgørende betydning.

NIRAS Konsulenterne A/S; Danmarks Evalueringsinstitut; UdviklingsForum I/S; Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut (2008) Evaluering af loven om pædagogiske læreplaner. Slutevaluering. København: NIRAS, AKF, Udviklingsforum, EVA

1836097

Studiet er en evaluering af gennemførelsen af lov om læreplaner i daginstitutionerne. Der er fokus på disse tre temaer: Den kommunale ramme for arbejdet med læreplaner, daginstitutionens arbejde med læreplaner herunder arbejdet med dokumentation og evaluering, samt effekter af arbejdet med læreplaner.

Undersøgelsen er gennemført med et design, der omfatter flere momenter: Holdninger/meninger hos aktører, etnografisk tilgang, case studies.

Informanter i undersøgelsen har været administrative chefer i den kommunale administration, daginstitutionsledere, samt forældrerådsformænd i daginstitutionerne.

Med henblik på at beskrive arbejdet med og virkningen af læreplanerne er der indsamlet svar fra spørgeskemaer og interviews. Desuden er der indsamlet feltobservationsnoter og lokalt udformet dokumentation. Der er desuden data fra fokusgruppeinterview.

På baggrund af evalueringens resultater anbefales det:

At lovgivningen forbliver uændret. Imidlertid behøver institutionerne mere instruktion og supervision i, hvordan begrebet 'systematisk evaluering' skal forstås og praktiseres.

At kommunerne anvender læreplanerne bedre til at skabe dialog med institutionerne og forældrene og som et redskab til at implementere en kommunal politik på daginstitutionsområdet.

At både kommuner og institutioner koncentrerer sig mere om børn med specielle behov i forbindelse med læreplanerne.

At institutionerne anvender læreplanerne bedre til at skabe dialog med forældrene.

Evalueringen er finansieret af Ministeriet for familie- og forbrugeranliggender i Danmark.

Nordenbo, S E et al. (2008) Lærerkompetencer og elevers læring i førskole og skole et systematisk review. København: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning
1836099

Studiet har til formål at undersøge, hvilke dimensioner af det pædagogiske personales manifesterede kompetencer i førskolen og skolen, der gennem effektstudier kan påvises at bidrage til læring hos børn og unge.

Studiet er et systematisk review.

Forskning, der er udkommet i perioden 1980-2007, danner grundlag for reviewet.

Reviewet viser, at der er publiceret 70 undersøgelser om sammenhængen mellem manifesterede lærerkompetencer og elevlæring.

Resultaterne af litteraturgennemgangen påviser, at konceptet 'kompetence' består af tre forskellige dele, der bidrager til læring hos børn og unge. Disse tre kompetencer er:

- 1) Relationskompetencen. Læreren skal i relation til den enkelte elev besidde kompetencen til at indgå i en social relation.
- 2) Regelledelseskompetencen. Læreren skal i relation til hele klassen (alle elever) besidde kompetencen til at lede klassens undervisningsarbejde.
- 3) Didaktikkompetencen. Læreren skal i relation til undervisningens indhold besidde kompetence på både det didaktiske område i almindelighed og i de specifikke undervisningsfag.

Opgaven er finansieret af Kunnskapsdepartementet, Oslo.

Obitz Mathiessen, P (2008) Mellem fastholdelse og forandring. Om Pædagogernes identitetsstrategier i mødet med de pædagogiske læreplaner i daginstitutionen. København: Learning Lab Denmark

1836106

Undersøgelsen har et deskriptivt sigte og behandler det pædagogiske personales håndtering af egen professionel identitet.

Projektet er en analyse af pædagogers håndtering af deres egen fagidentitet i relation til kravet om læring. Det stiller spørgsmålstegn ved, hvordan den professionelle konstruerer identitet i relation til kravet om læring, herunder hvilke barrierer og potentialer, der ligger i at forene arbejdet med et læringsaspekt med oplevelsen af ens egen pædagogiske identitet?

Studiet er udført med et etnografisk design.

Der er kvalitative data fra observationer. Desuden er foretaget fokusgruppeinterview i to daginstitutioner.

Forfatterne konkluderer, at udvikling af professional identitet er en kompliceret proces, og at der er behov for yderligere forskning af problemstillingen.

Studiet er finansieret af BUBL's støtte og udviklingsfond, samt af DPU.

Olsson, L (2008) Movement and Experimentation: Gilles Deleuze and Felix Guattari in Early Childhood Education. Umeå: Umeå Universitet

1835315

Studiet har til formål at udforske nye måder integrationen af forskning og undervisning kan foregå på, med hensigten at øge børns læring i førskolen.

Formålet er derudover at bidrage til læring i førskolen ved at konstruere problemstillingen, hvorledes arbejdet med bevægelse og eksperiment med subjektivitet og læring kan udformes i den tidlige barndom.

Udover at belyse sammenhænge, er studiets fokus ydermere at udvikle metoder og bidrage med viden om 'hvad der virker'.

For at arbejde teoretisk og praktisk med bevægelse og eksperiment mhp. at øge børns læringsmulighed, beskæftiger studiet sig med følgende teser:

- Fokus må være rettet mod processer i stedet for produkt eller outcome. "Mikropolitisk-" og "segmenteringskoncepter" byder sig til her.
- Forskere må forlade den kritiske distance-position og indse samt redegøre for deres egen produktivitet og opfindsomhed. Koncepterne "transcendental empirisme" og pædagogisk dokumentation som "events" byder sig til her.
- Dualismen samfund/individ må udfordres. Koncepterne "utætte strukturer" og "samling af ønsker" byder sig til her.

Studiet er en kvasiekperimental- og aktionforskningsundersøgelse.

Der er foretaget kvalitative case studier. Alle børn i samme aldersgruppe i den specifikke børnehave er involveret. Dataindsamlingen er baseret på fotografier, observationer og feltnoter, der beskriver børnenes arbejde, deres interaktion, engagement og opdagelser gennem eksperimenter.

Resultaterne præsenteres i form af udvalgte eksempler, i billeder eller i tekstform.

Undersøgelsens resultater bekræfter de indledende teoretisk baserede teser, bl.a.:

- Gennem mikro-politik og segmentering er det muligt at behandle bevægelser i subjektivitet og læring som allerede tilstedeværende.
- Ved at behandle den pædagogiske dokumentation som events, er det muligt at udvikle en alternativ videnskabelig og pædagogisk- metodologisk fremgangsmåde, som vil være i stand til at indfange bevægelser i subjektivitet og læring.
- Gennem konceptet 'samling af ønsker' er det iøjnefaldende, at børn konstant er optaget af 'forskellige ting'. Den konstante beskæftigelse kunne tolkes som den ubevidste produktion af nye realiteter.
- Der vil altid være utætheder i den samfundsmæssige struktur. Prædeterminerede koncepter af modernitet og moderne/postmoderne kompetencer vil bestandigt fortsætte med at blive udfordret.

Studiet konkluderer, at ved at søge i "utætheder" i de etablerede samfundsmæssige strukturer, er det muligt på en produktiv måde at tage magten i betragtning. Magten i dag virker gennem ønsker og affekter.

Undersøgelsen er finansieret af 'Nationelle Forskerskolan i Pedagogisk Arbete', Sverige.

Persson, S (2008) Forskning om villkor för yngre barns lärande i förskola, förskoleklass, och fritidshem. Stockholm: Vetenskapsrådet

1835307

Sigtet har været at kortlægge og analysere svensk forskning om betingelser og rammer om

børns læring i førskolen.

Studiet er gennemført ved at finde og analysere forskningsrapporter fra den svenske forskning på feltet.

Der er tale om en forskningskortlægning som dækker perioden 1990-2007.

Den største del af den gennemgåede forskning har et kvalitativt design og studerer få institutioner. Teorier og teoriudvikling fra forskningen har samlet set et pluralistisk perspektiv. Rapporten afsluttes med en kritisk diskussion med forslag til fremtidig forskning. Der peges på tre vigtige rammer om børns læring: førskolens placering i uddannelsessystemet, de institutionelle, historiske traditioner som påvirker pædagogernes praksis, samt den samfundsmæssige funktion og status af førskolen.

Projektet blev finansieret af Vetenskapsrådet i Sverige

Petersen, K (2008) En empirisk undersøgelse og analyse af pædagogstuderendes faglige viden rettet mod arbejdet med socialt udsatte børn i daginstitutioner. København: DPU

1836066

Studiet er deskriptivt, idet det søger den viden som pædagoger har/får om socialt udsatte børns opvækst.

Undersøgelsen har survey-karakter.

Der er foretaget fokusgruppintervjuer og anvendt spørgeskemaer til pædagogstuderende.

Undersøgelsen peger på behovet for at styrke det pædagogiske personales viden om socialt udsatte børn. Dette gælder både den viden, de får i deres grunduddannelse og den de erhverver, mens de udøver deres erhverv.

Petersen, K E (2008) HPA-Projektet Daginstitutioners betydning for udsatte børn en forskningsoversigt. København: DPU

1836111

Undersøgelsen sigter mod at etablere oversigt over forskningen om daginstitutioners betydning for socialt udsatte børn.

Undersøgelsen har fundet sted i form af en systematisk forskningsoversigt, hvori indgår studier i form af forskningsrapporter, der behandler daginstitutionens betydning for socialt udsatte børn.

Resultaterne af analysen af den internationale forskning viser, at deltagelse i daginstitution har en supplerende eller kompenserende effekt i forhold til indsatsformer tilrettelagt for socialt udsatte børn. Disse resultater er i overensstemmelse med den øvrige forskning inden for området, idet der generelt peges på udsatte børns begrænsninger socialt, emotionelt og læringsmæssigt sammenlignet med andre børns opvækst. I relation til udvikling af udsatte børns læringsmæssige og sociale kompetencer viser en gennemgang af de inddragede studier, at der er betydningsfulde fund ved den pædagogiske indsats, der peger i retning af at kunne medvirke til at øge udsatte børns kompetenceudvikling: at daginstitutionen, modsat pasning i hjemmet, generelt har signifikant betydning for socialt udsatte børns kompetenceudvikling. Dernæst viser det sig, at gode kvalitetsinstitutioner, der rummer god normering, har vægt på personalets uddannelse såvel som tilrettelagte læreprogrammer, har effekt. Endelig peges der på, at samspillet mellem det enkelte barn og voksen er betydningsfuldt for barnets udvikling, samt at pædagogiske læreprogrammer som tager udgangspunkt i barnets selvstændighedsudvikling, modsat

en mere stimulus-respons baseret tilgang er væsentlige.

Projektet er finansieret af socialministeriet.

Pettersvold, M; Aagre, W (2008) Rett til en barnehageplass - med krav til god kvalitet? En evaluering av Ski kommunes helhetlige strategi for full barnehagedekning. Tønsberg: Høgskolen i Vestfold, Avdeling for lærerutdanning

1835632

Ski Kommune har udviklet en helhedsorienteret strategi for fuld børnehavedækning, hvor både kvantitet, kvalitet og omkostningseffektivitet er centrale principper. Projektet, der er deskriptivt, sigter mod at evaluere anstrengelserne på at etablere fuld børnehavedækning i kommunen. 6 spørgsmål er i fokus for evalueringen:

- Modellens vigtigste elementer
- Relationen mellem den kommunale ledelse og ledelsen på den enkelte institution.
- Identifikation af de centrale forandringer i den nye model.
- Forandringer i det pædagogiske personales roller i den nye model.
- Forandringer i det ikke-pædagogiske personales roller i den nye model.
- Relationer mellem det fysiske miljø og det pædagogiske arbejde.

Undersøgelsen er gennemført som aktør holdnings/meningsundersøgelse samt som analyse af nedskrevne kommunale dokumenter.

I undersøgelsen indgår alle børnehaver i kommunen.

Der er gennemført kvalitative interviews med ledelserne face-to-face. Desuden er der gennemført fokusgruppintervjuer og foretaget observationer. Der blev afholdt et aftenseminar med ledelserne.

Resultaterne viser at kommunens model har et godt pædagogiske potentiale, kombinationen af små børnegrupper som en del af store børnegrupper er vellykket. Modellen gør børnehavernes arbejde mindre påvirket af sygdom hos personalet. Andre kommuner, som måtte ønske at anvende modellen, bør gennemtænke den grundigt i forhold til deres specifikke omstændigheder.

Projektet er finansieret af Ski Kommune i Norge.

Pramling Samuelsson, I & Carlsson, M A (2008) The Playing Learning Child: Towards a pedagogy of early childhood. *Scandinavian Journal of Educational Research* 52 (6) p. 623-641

1835305

Dette studie er en teoretisk artikel, der har til formål først at gennemgå baggrunden for og karakteren af barnets leg og læring i børnehaven og de tidlige skoleår. Dernæst at udbygge de seneste års forskningsresultater om børns læring i førskolen og sammenholde disse med curriculum i de tidlige skoleår. Til slut er studiets hensigt at bidrage med anbefalinger om en bæredygtig pædagogik i fremtiden, der ikke adskiller leg fra læring.

Studiet er et review over eksisterende forskning med en hensigt om at udvikle en udviklingspæ-

dagogisk teori.

Studiet konkluderer, at leg og læring kan blive integreret og blive anvendt i form af udviklingspædagogik i førskolen.

Rasmusson, B (2008) "Det är ju inget dagis precis-": barns och föräldrars upplevelser av kontakter med barnahus : delrapport 6 i utvärderingen av nationell försöksverksamhet med barnahus 2006-2007. Lund: Lunds Universitet

1835834

Studiet er en delrapport af evalueringen af den svenske "Barnahus" (Barnets hus), som er et opholdssted for børn og unge. Opholdsstedet, hvor børn og unge får rådgivning omkring den kriminalitet, de har været udsat for (f. eks. seksuelle overgreb eller vold). Evalueringen er gennemført af forskere ved retssociologisk enhed og socialhøjskolen, Lunds Universitet.

Studiet har til formål at belyse sammenhænge og finde viden om, hvordan børn og unge på bedst mulig vis kan beskyttes, når der foretages undersøgelser om den kriminalitet, de har været udsat for. Bl. a. er følgende spørgsmål omdrejningspunktet i studiet:

- Hvad indtræffer, når barnet og/eller forældrene møder de respektive autoriteter i og udenfor 'barnahuset'?
- Hvordan kan konceptet "Barnets perspektiv" fortolkes og indarbejdes i Barnets hus' arbejde?
- Hvordan, hvornår og hvem tager hensyn til barnets interesser?

Undersøgelsen består af interview med børn, unge og forældre som har været i kontakt med eller direkte været berørt af 'barnahusets' virksomhed

Resultaterne af undersøgelserne viser, at der er forskellige opfattelser af Barnahuset hos børn og unge. Navnet 'Barnahus' associeres med barnlighed hos nogle, hos andre er stedet associeret med tryghed, dvs. et sted, hvor man kan få hjælp. Forældrene har derimod et udelukkende positivt indtryk af stedet. Det er vanskeligt for børnene at forstå meningen med og konsekvenserne af politiafhøringen. Studiet konkluderer, at tidlig støtte og hjælp er altafgørende for børnene og deres familier. Forældrene har et ønske om at være til stede ved politiafhøringerne. Forældrene finder det vanskeligt at forstå meningen og konsekvenserne af de forskellige undersøgelser og eksaminationer. Der er behov for støtte rettet mod forældrene.

Studiets overordnede konklusioner omhandler den væsentlige rolle Barnahuset spiller ved at sikre børnenes rettigheder og øge deres velvære. Relevante forbedringer må fokusere på en mere eksplicit, ekstern kommunikation af arrangementets funktion (et nyt navn er nødvendigt) og mission. Et bedre systematisk, internt evalueringssystem og endelig en fortsat forbedring af samarbejdet mellem de forskellige autoriteter (politi, sociale arbejdere, skole).

Evalueringen er bestilt af Socialministeriet i Sverige

Roth, A-C V & Månsson, A (2008). Individuella utvecklingsplaner för yngre barn i Sverige; Ett kritiskt ämnesdidaktiskt perspektiv. *Nordisk Barnehageforskning* 1 (1) p. 25-39

1839884

Studiet har til formål at analysere målene og indholdet af de individuelle udviklingsplaner (IDP) i førskolen (børn under 6 år) og i førskoleklasserne (6-årige børn).

Studiet undersøger bl.a., hvilket indhold, der vælges og sammensættes i udviklingsplanerne for børnehave- og førskoleklassebørn, hvorledes indholdet transformeres mellem stat og individ, samt hvorledes indholdet er konstrueret i forhold til rum, alder, køn og etnicitet.

Dataindsamling består af bl.a. udviklingsplaner og skolemateriale.

Studiet påviser tre kendetegnende spor eller normaliseringer (afhængigt af rum og institution)

- 1) akademisk fag - regulerede normale børn - fra et relativt homogent bydistrikt.
- 2) socialt og monolingvistisk regulerede multikulturelle børn - fra et relativt heterogent bydistrikt.
- 3) Primære behov - regulerede monokulturelle børn, fra en landkommune.

Hyppigst fremkommende fag i IDP ved 'akademisk fag - regulerede normale børn' er fagene svensk, matematik, sport og sundhed/motoriske aspekter samt billeder og musik. Mål for den sociale udvikling er viden om sig selv, empati, ansvarlighed og samarbejde.

Reguleringerne ved socialt og monolingvistisk- regulerede multikulturelle børn sker på baggrund af køn og alder. Det bestræbes i højere grad at regulere pigerne socialt end drengene i førskolen, hvorimod drenge i modsætning til pigerne modtager flere sociale reguleringer i førskoleklasserne.

Den institutionelle kontekst synes at udøve større indflydelse end det nationale curriculum.

Svensk er et fag i alle distrikter og kommuner, hvorimod det multikulturelle indhold er helt fraværende. Der er en etsprogsnorm.

"Normaliteterne", der udtrykkes i udviklingsplanerne, rejser spørgsmålet om, hvorvidt planerne snarere begrænser end udvider børns muligheder for at blive aktører i samfundet.

Forfatterne stiller spørgsmålstejn ved, om disse standardiserede udviklingsplaner kan medvirke til at danne kritiske og kreative samfundsborgere.

Studiet er finansieret af Skolverket i Sverige.

Rönnerman, K. (2008) *Medvetet Kvalitetsarbejde. En opfølgning av kursen Q i förskolan och dess inverkan på förskollärares handlingar i praktiken*. Göteborg: Göteborgs Universitet

1835312

Det overordnede formål med studiet er at evaluere effekterne af deltagelse i kursusaktiviteten: "Kvalitetsarbejde gennem aktionsforskning i förskolan". Kurset er udviklet indenfor rammerne af projektet "Q i förskolan", som Myndigheden for skoleudvikling gennemførte i årene 2004 - 2006 sammen med Lærerforbundet og Göteborgs Universitet. Undersøgelsen bestræber sig på at påpege væsentlige elementer ved kurset, der er af betydning for förskolens udvikling og kvalitet.

Spørgsmål til informanterne omhandler, i hvilken udstrækning aktionsforskningen bliver anvendt, om specifikke momenter ved kurset bliver anset som afgørende for en videreførelse, samt hvordan förskolelærerne betragter udviklingen af egen profession i tiden efter deltagelsen i kurset.

En webbaseret enquete blev besvaret af 74 förskolelærere i foråret 2008. Resultaterne er deskriptivt afrapporteret med citater fra förskolelærernes besvarelser.

Resultaterne viser, at 80 % af förskolelærerne fortsat anvender aktionsforskningen i förskolen. Værktøjer, lærerne er blevet introduceret for på kurset, bidrager med en mere systematisk fremgangsmåde i kvalitetsarbejdet. Det er evident, at værktøjerne ydermere bidrager med viden om den enkelte elev og giver indsigt i, hvilke ændringer, der skal implementeres for at opfylde kravene i "läroplan". Denne indsigt er objekt for diskussion og refleksion blandt kollegerne - og forbedringer sker på basis af aktionsforskningen. Förskolelærerne finder former og strategier, hvorved de kan fortsætte deres arbejde. Förskolelærerne får en øget bevidsthed og styrke, og betragter sig som stærke i rollen som den professionelle. Studiet angiver afslutningsvist nogle punkter for en fortsat udvikling af kvaliteten i förskolen gennem aktionsforskning.

Antagelig finansieret af offentlige midler (Myndigheten för skolutveckling) i samarbejde med Lærerforbundet, Myndigheten för skolutveckling og Göteborgs Universitet.

Samuelsson, S; Byrne, B; Olson, R K.; Hulslander, J; Wadsworth, S; Corley, R; Willcutt, E G.; DeFries, J C (2008) *Response to Early Literacy Instruction in the United States, Australia, and Scandinavia. A behavioral genetic analysis. Learning and Individual Differences* 18 (3) p. 289-295

1835332

Studiet har til formål at undersøge genetiske og miljømæssige virkninger på de tidlige læse- og skrivefærdigheder hos tvillinger fra børnehaveklassen frem til afslutningen af 1. klasse. USA, Australien og de skandinaviske lande sammenlignes med henblik på at klarlægge eventuelle forskelle i læse- og skrivefærdigheder på tværs af landene.

Studiet er en kohorteundersøgelse. Spørgeskemaer udfyldes af alle tvillingepar født i de deltagende lande. Databasen, bestående af tvillingernes individuelle data, benyttes i dataindsamlingen. Databasen opdateres løbende, da nybagte tvillingeforældre opfordres til at indsende data over deres nyfødte tvillinger til databasen.

Resultaterne præsenteres i form af kommentarer til statistiske analyser. De statistiske resultater indikerer, at mønstre af genetiske og miljømæssige påvirkninger varierer afhængigt af uddannelseskonteksten. Dog synes genetik i stigende omfang at forklare de individuelle forskelle,

når intensiteten af den tidlige undervisning øges. De longitudinale analyser viser en kontinuitet i genetikken mellem børnehaveklasse og 1. klasse på tværs af lande for både læsning og skrivning.

Undersøgelsen er tilvejebragt med støtte fra The Research Council of Norway, The Swedish Research Council, Riksbankens Jubileumsfond og The Knut and Alice Wallenberg Foundation, Stavanger University College, Australian Research Council, og National Institutes of Health.

Schanke, T; Andersen, T (2008) Evaluering av 2-årskontakten i barnehagene i Hamar kommune. Lillehammer: Østlandsforskning

1835643

Dette studie er en evaluering af den norske kommune, Hamars, forsøgsordning vedrørende flytningen af de 2-åriges helbredstjek fra sundhedscentret til børnehaverne. Evalueringen søger at besvare spørgsmålet om, hvorvidt standarden af helbredstjekket i børnehaverne er i overensstemmelse med standarden i sundhedscentret.

Østlandsforskningen har evalueret ordningen. Evalueringen er baseret på dokumentanalyse og fokusgruppinterviews med pædagogiske ledere i børnehaver, personalet i sundhedscentrene og forældrene.

Resultaterne viser, at børnehavemedarbejderne har en oplevelse af at mangle sundhedscentrets tillid overfor deres evalueringspraksis i børnehaverne. Det manifesterer sig ved sundhedscentret bestandige kontrol af blanketter og mange spørgsmål. Sundhedscentret anerkender børnehavernes fordele qua medarbejdernes daglige kontakt med børnene. Forældrene har ikke mulighed for at sammenligne evalueringspraktikkerne, da kun to af de deltagende forældre har erfaringer med den tidligere ordning. Studiet konkluderer, at der er et behov for en klargøring af rollerne hos henholdsvis medarbejderne i børnehaverne og sundhedscentret i forhold til 2-års sundhedsundersøgelsen.

Undersøgelsen er finansieret af Hamar kommune i Norge.

Sheridan, S; Pramling Samuelsson, I & Johansson, E (2008) Barns tidiga lärande. Resultatdialog. Stockholm: Vetenskapsrådet

1835309

Studiet har til formål at undersøge, hvordan forskellige læringsrammer i førskolen indvirker på børns evner og erfaringer.

Studiet kan designmæssigt karakteriseres under begreberne; metodologisk studie, kohort studie og views study.

De data, som ligger til grund for undersøgelsen, er indsamlet ved hjælp af video-observation, en-til-en interview samt spørgeskema.

Resultaterne fra studiet peger på, at der pågår store ændringer i børns evne til at erfare og deltage i forskellige opgaver i løbet af de tre første år. Herudover viser studiet, at der er en positiv sammenhæng mellem før-skolens generelle kvalitet og de evner og færdigheder børn opnår til at løse problemer og deltage i det pædagogiske arbejde.

Studiet er finansieret af det svenske Skolverket.

Skolverket (2008) Personalförstärkningar i förskolan: utvärdering av statsbidrag fördelat under åren 2005 och 2006. Stockholm: Skolverket

1835712

Studiet har til formål at følge op og evaluere på det statstilskud, som blev tildelt førskolen i årene 2005 og 2006 med henblik på at forøge antallet af ansatte og dermed tilvejebringe forudsætningerne for at styrke kvaliteten i førskolen.

Studiet er designet som et review studie.

Studiet er baseret på kvantitative data fra alle kommuner i Sverige.

Resultaterne fra undersøgelsen viser, at langt de fleste kommuner har taget imod statstilskuddet. Cirka halvdelen af de kommuner, som har modtaget dette tilskud, har anvendt midlerne til at øge antallet af ansatte og dermed reducere antallet af børn pr. voksen. En tredjedel af kommunerne har anvendt midlerne til børn med særlige behov, mens de resterende kommuner har kombineret disse to anvendelsesmuligheder. Studiet konkluderer således, at statstilskuddet har haft den ønskede effekt.

Studiet er finansieret af det svenske Skolverket.

Skolverket (2008) Tio år efter förskolereformen: nationell utvärdering av förskolan. Stockholm: Skolverket

1835714

Studiet har til formål at følge op på resultaterne fra den første nationale evaluering ("Förskola i brytningstid", 2004) og undersøge før-skolereformens implementering og konsekvenser knapt ti år efter introduktionen af læreplaner. Studiet er beskrivende i sit sigte, men søger også at identificere sammenhænge og effekter.

Studiet kan designmæssigt placeres under begreberne; tværsnitsundersøgelse, dokumentundersøgelse, views study samt case study.

Undersøgelsens data er indsamlet ved hjælp af spørgeskema, en-til-en interview og indhentning af eksisterende dokumenter fra institutioner og kommuner.

Studiet viser, at læreplanerne generelt har haft en stærk indvirkning og bidraget til både udvikling og mere dybdegående arbejde med læreplanens forskellige områder. Endvidere har den pædagogiske dokumentation bidraget til at både førskole aktiviteter og børnenes udvikling er blevet mere synlig. Omvendt viser studiet også, at reformen har medvirket til at førskolen har fået en mere skoleforberedende funktion, hvor den pædagogiske opgave er blevet snævrere med et større fokus på sprogudvikling. Børns udvikling, præstationer og evner bliver i det hele taget målt og vejret i langt større grad, hvilket næppe har været reformens intention.

Evalueringen er finansieret af det svenske Skolverket.

Storjord, M H (2008) Barnehagebarns liv i en samisk kontekst en arena for kulturell meningskaping. Tromsø: Universitetet i Tromsø

1835935

Studiet har til formål at beskrive og undersøge, hvorledes børnehagebørns liv udfolder sig i samiske børnehaver. Der sættes i undersøgelsen fokus på kulturel meningskabelse, socialisation, identitet og sprog. Følgende spørgsmål belyses i undersøgelsen: Hvad karakteriserer en samisk børnehage som institution? Hvordan konstruerer børn barndomspraktikker? Hvordan praktiserer

personalet social praksis? Hvad er forældrenes mening om samiske børnehaver?

Studiets design er karakteriseret som et etnografisk, dokumentbaseret views study.

Data er indsamlet ved hjælp af observation samt registrering af mundtlig kommunikation mellem børn. Endvidere er der trukket på forskelligt foreliggende skriftligt materiale.

Studiet viser, at den samiske børnehaver er en vigtig arena for socialisering og spiller en central rolle for de samiske børns identitetsudvikling. Dog kan forfatteren også konstatere, at børnehavernes samiske profil ikke er til stede i det omfang, som er lovmæssigt påkrævet. De samiske børnehaver har nogle signifikante karakteristika såsom samisk sprog og overførsel af traditionel viden, men det er grundlæggende ikke samisk, men norsk kultur som er dominerende. Forfatteren peger på, at der er behov for mere forskning inden for området.

Studiet er finansieret som et ph.d. stipendiat ved Sami College Kautokeino

Taguchi, H L (2008) An "Ethics of Resistance" Challenges Taken-for-Granted Ideas in Swedish Early Childhood Education. *International Journal of Educational Research* 47 (5) p. 270-282

1835333

Studiet har til formål at undersøge magtrelationer, modstand og emancipation blandt børn og lærere i den svenske førskole. Undersøgelsen er metodologisk i sit sigte. Det teoretiske udgangspunkt for studiet er feministisk poststrukturalisme.

Studiet er designet som et etnografisk feltstudie.

Data er indsamlet ved hjælp af observation og fokusgruppeinterview.

Studiet illustrerer, hvorledes dekonstruktive samtaler og en modstandsetik kan forstærke læreres opmærksomhed på forskellige teoretiske perspektiver samt deres forståelse af, hvorledes deres egne antagelser og værdier kan indvirke på børns læring. Det konkluderes, at det er såvel muligt som ønskværdigt for førskolelærere at sætte spørgsmålstejn ved egne ideer og praktikker og konstant søge at udfordre det, der umiddelbart opfattes som værende universelt eller normalt.

Tellgren, B (2008) Från samhällsmoder till forskarbehörig lärare: Kontinuitet och förändring i en lokal förskolläraryrkesutbildning. Örebro: Örebro Universitet

1835318

Studiet har til formål at belyse de bærende forestillinger i en lokal førskole uddannelse fra 1900-tallets begyndelse til nogle år ind i 2000-tallet. Studiet fokuserer på, hvorledes disse forestillinger er blevet henholdsvis forandret og fastholdt i mødet med andre læreruddannelsestraditioner og i mødet med den traditionelle akademiske verden. Studiet tager sit teoretiske udgangspunkt i et sociokulturelt perspektiv.

Studiet er designet som et view-studie.

Studiet bygger på interview med 22 lærere og vejledere i kombination med pædagogisk arkivmateriale.

Resultaterne viser blandt andet at der er sket store forandringer i den kollektive hukommelse om den lokale førskolelæreruddannelse i løbet af 1900-tallet og ind i 2000-tallet. På baggrund af interviewdata samt arkivmateriale identificerer forfatteren i alt syv epoker, som beskriver

denne udvikling.

Studiet er gennemført inden for forskningsprojektet "När praktikgrundad kunskap möter högskolan - kontinuitet och förändring i lärarutbildning", med Agneta Linné och Boel Englund som vetenskapliga ledare.

Dette projekt er finansieret af Vetenskapsrådet.

TMC og UdviklingsForum. (2008) Myter og realiteter om forældresamarbejdet i dagtilbud. København: TMC & Udviklingsforum

1835959

Studiet fokuserer på samarbejdet mellem forældre og pædagoger, pædagogmedhjælpere og dagplejere. Mange fagblade og aviser beskriver samarbejdet som mere konfliktfyldt end tidligere, men der har ikke tidligere eksisteret faktisk viden om, hvorvidt dette reelt er tilfældet. Studiet er deskriptivt i sit sigte.

Studiet er designet som en landsdækkende repræsentativ tværsnitsundersøgelse.

Studiets informanter består af forældre og personale. Data er indsamlet ved hjælp af spørgeskemaer, fokusgruppintervju samt en-til-en interview.

Studiet viser, at samarbejdet mellem forældre og personale overordnet set er velfungerende. Dog identificeres i studiet også en række områder, hvor dette samarbejde kan forbedres såsom: afklaring af gensidige forventninger, yderligere efteruddannelse af personale samt yderligere forskning inden for området.

Studiet er finansieret af fagforeningen FOA

Westberg, J (2008) Förskolepedagogikens framväxt: Pedagogisk förändring och dess förutsättningar, ca 1835-1945. Uppsala: Uppsala Universitet

1835313

Studiet har til formål at beskrive og forklare gennemgribende pædagogiske ændringsprocesser i den svenske førskole historie. For at undersøge og forstå sådanne processer, sætter undersøgelsen særligt fokus på følgende fem områder: debatten, indkomstkilder, virksomhedsrummet, idéspredningsprocesser samt kommunalisering.

Studiet er designet som et kildestudie.

Der er til grundlag for studiets analyser indsamlet forskelligt skriftligt materiale såsom protokoller, årsrapporter og avisudklip.

Studiet konkluderer, at transitionen fra uformel læring til førskolepædagogik har fundet sted via en udvalgs- og tilpasningsproces. Studiet kaster herunder lys på forholdet mellem uddannelsesmæssige forandringer og generelle sociale strukturer, og viser at sociale konditioner har en vis indflydelse på førskolens uddannelse, om end de ikke kan forklare de ændringer af pædagogiske metoder, som har fundet sted.

Studiet er gennemført inden for rammerne af BASTU-projektet, som er finansieret af den uddannelsesvidenskabelige kommission og den nationale forskningskole for uddannelseshistorie.

Østergaard Andersen, P; Hjort, K; Skytthe Kaarsberg Schmidt, L (2008) Dokumentation og evaluering mellem forvaltning og pædagogik. København: Københavns Universitet

1836081

Formålet har været at undersøge betydningen af dokumentation og evaluering for daginstitutionsoverområdet

Forskningsdesignet inkluderer casestudier samt kortlægningsstudier.

Data indsamles ved fokusgruppeinterviews og one-to-one interviews med ledere og personale i daginstitutioner i tre kommuner. Desuden udføres observationer, og policy på feltet analyseres.

Dokumentation og evaluering ses som neutrale redskaber, der dels kan være med til at synliggøre det pædagogiske arbejde - og dermed føre til en større samfundsmæssig anerkendelse af den pædagogiske faglighed og profession - og dels kan føre til øget faglig bevidsthed og mere refleksion hos den enkelte pædagog.

Rapporten er resultatet af et forskningsprojekt, som er udført i samarbejde mellem Københavns Universitet (KU), DPU og BUPL.

Østrem, S (2008) Barns subjektivitet og likeverd: et bidrag til en diskussion om børnehagens pædagogiske indhold og etiske forankring. Oslo: Oslo Universitet

1835699

Studiet har til formål at etablere en teoretisk position, som indbefatter en etisk ambition om at sikre barnet som subjekt og give barnets subjektposition gyldighed. Studiet fokuserer på børnehaven som samfundsinstitution og læringsarena.

Studiet inddrager teorier om selvet af Charles Taylor og Seyla Benhabib samt Foucaults diskursteorier.

Studiets design er karakteriseret som både etnografisk, dokumentbaseret og metodologisk.

Den anvendte forskningsmetode er observation samt dokumentanalyse.

Studiets forfatter konkluderer, at der er analytisk grundlag for argumentet om at betragte børnehaven som en læringsarena. Når der tages udgangspunkt i et etisk perspektiv, har det ikke alene konsekvenser for, hvorledes spørgsmål angående børnehaven besvares, men også for hvordan sådanne formuleres. Spørgsmålet vedrørende børnehaven som institution bliver et spørgsmål om, hvorvidt samfundet kan skabe en arena for implementering af tanken om barnets deltagelse i en historisk og social kontekst. Videre bliver spørgsmålet vedrørende børns læring et spørgsmål om, hvordan vi som samfund - og voksne - kan hjælpe børn til at finde vej i deres komplekse eksistens og nå til en meningsfuld fortolkning af deres erfaringer.

8 Samlet oversigt over kortlagte undersøgelser

- Björklund, E (2008) Att erövra litteracitet : små barns kommunikativa möten med berättande, bilder, text och tecken i förskolan. Göteborg: Göteborgs Universitet
- Bundgaard, H & Gulløv, E (2008) Forskel og fællesskab : minoritetsbørn i daginstitution. København: Hans Reitzels Forlag
- Carlsson, M A; Pramling, N; Pramling Samuelsson, I (2008). Från görande till lärande och förståelse; En studie av lärares lärande inom estetik. *Nordisk Barnehageforskning* 1 (1) p. 41-51
- Drugli, M B; Clifford, G & Larsson, B (2008). Teachers' Experience and Management of Young Children Treated Because of Home Conduct Problems: A qualitative study. *Scandinavian Journal of Educational Research* 52 (3) p. 279-291.
- Eikseth, A G (2008) Etske perspektiver på læreres og førskoler læreres pedagogiske erfaringer. En etnografisk studie i lys av John Deweys filosofi. Trondheim: NTNU
- Emilson, A (2008) Det önskvärda barnet. Fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan. Göteborg: Göteborgs Universitet
- Eskebæk Larsen, M; Basse, L; Sehested, C (2008) Den levende bog rapportering og evaluerende undersøgelse. København: Center for Børnelitteratur, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet
- EVA (2008) Sprogstimuleringsindsatsen for tosprogede småbørn. København: EVA
- EVA (2008) Tilgange til udvikling af dagtilbud. Første delrapport i evaluering af "Ansøgningspuljen til bedre kvalitet i dagtilbud". København: EVA
- Folke-Fichtelius, M (2008) Förskolans formande: Statlig reglering 1944-2008. Uppsala: Uppsala Universitet
- Frisch, N S (2008) Når øyet styrer hånden : Om mestringsprosesser i barnehagen. *FORMakademisk* 1 (1) p. 85-95
- Gjems, L (2008) Voksnes samtalestøtte i barnehagen. *Norsk pedagogisk tidsskrift* 92 (5) p. 364-375
- Grimsath, G; Nordvik, G; Bergsvik, E (2008) The Newly Qualified Teacher: A Leader and a Professional? A Norwegian Study. *Journal of In-service Education* 34(2) p.219-236
- Gustafsson, K & Mellgren, E (2008) Yrkesroller i förskolan. En utvärderingsstudie av en fortbildning initierad av Kommunal och Lärarförbundet. Göteborg: Göteborgs Universitet
- Håkonsen, L; Lunder, T E (2008) Kostnadsforskjeller i barnehagesektoren. Telemark: Høgskolen i Telemark i TF-rapport nr. 243
- Hellman, A (2008) Kan Batman vara rosa? - färg, rörelser och röst som markörer då förskolebarn "gör" kön In: Nordberg, A Maskulinitet på schemat. Stockholm: Liber p. 74-92
- Hellman, A (2008) Sluta gnälla som en bebis och va' en stor kille nu!- ålder, kön och normalitetsskapanden. In: Nordberg, A Maskulinitet på schemat. Stockholm: Liber p. 57-71
- Højer Mathiasen, S; Bjørn Madsen, L; Heslop, S L (2008) Kvalitetsmåling i et kvalitativt perspektiv -en undersøgelse af perspektiver på kvalitet og kvalitetsvurdering på dagtilbudsområdet. København: Krevi

- Holst, J (2008) Danish teachers' conception of challenging behaviour and DAMP/ADHD. *Early Child Development and Care* 178 (4) p.363-374
- Holtedahll, G (2008) Situasjonssinnramming av pedagogisk praksis i barnehagen. *Nordisk Pedagogik* 28 (1) p. 52-61
- Jensen, M (2008) Kognitiv utveckling och låtsaslekens mysterier. Göteborg: Göteborgs Universitet
- Kamstrup Knudsen, R; Kampmann, J; Lindberg, S (2008) Fri for Mobberi. Delrapport 1, 2 og 3. Roskilde: Roskilde Universitetscenter
- Karrebæk, M S (2008). At blive et børnehavebarn: en minoritetsdrengs sprog interaktion og deltagelse i børnefællesskabet. København: Københavns Universitet
- Kofoed, J; Olesen, J; Aggerholm, K (2008) Flere end to slags børn en rapport om køn og ligestilling i børnehaven. København: Learning Lab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet
- Kuisma, M; Sandberg, A (2008) Preschool teachers' and student preschool teachers' thoughts about professionalism in Sweden. *European Early Childhood Education Research Journal* 16 (2) p. 186-195
- Kvistad, K (2008) Selvinsikt - selvtillit og selvstendighet -Hvordan bli tryggere og tydligere i egen yrkesrolle som pedagogisk leder? Kompetansebygging av og med pedagogiske ledere i kommunale og private barnehager i Stjørdal kommune 2005-2007. Trondheim: Dronning Mauds Minne, Høgskole for førskolelærerutdanning
- Lygseth, E J (2008) Erfaringer med bruk av TRAS-observasjoner i barnehagen. *Norsk pedagogisk tidsskrift* 92 (5) p. 352-363
- NIRAS Konsulenterne A/S; Danmarks Evalueringsinstitut; UdviklingsForum I/S; AKF (2008) Evaluering af loven om pædagogiske læreplaner. Slutevaluering. København: NIRAS, AKF, Udviklingsforum, EVA
- Nordenbo, S E et al. (2008) Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2006 i institutioner for de 0-6 årige. København: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning (Der ikke er genbeskrevet)
- Nordenbo, S E et al. (2008) Lærerkompetencer og elevers læring i førskole og skole et systematisk review. København: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning
- Obitz Mathiessen, P (2008) Mellem fastholdelse og forandring. Om Pædagogernes identitetsstrategier i mødet med de pædagogiske læreplaner i daginstitutionen. København: Learning Lab Denmark, DPU
- Olsson, L (2008) Movement and experimentation in young children's learning: Deleuze and Guattari in Early Childhood Education. Umeå: Umeå Universitet
- Persson, S (2008) Forskning om villkor för yngre barns lärande i förskola, förskoleklass, och fritidshem. Stockholm: Vetenskapsrådet
- Petersen, K E (2008) En empirisk undersøgelse og analyse af pædagogstuderendes faglige viden rettet mod arbejdet med socialt udsatte børn i daginstitutioner. København: DPU I: Nørholm, M., Studier af pædagogisk praksis -pædagogisk sociologi Bind IV
- Petersen, K E (2008) HPA-Projektet Daginstitutioners betydning for udsatte børn en forskningsoversigt. København: DPU
- Pettersvold, M; Aagre, W (2008) Rett til en barnehageplass - med krav til god kvalitet? En evaluering av Ski kommunes helhetlige strategi for full barnehagedekning. Tønsberg: Høgskolen i Vestfold, Avdeling for lærerutdanning

- Pramling Samuelsson, I & Carlsson, M A (2008) The Playing Learning Child: Towards a pedagogy of early childhood. *Scandinavian Journal of Educational Research* 52 (6) p. 623-641
- Rasmusson, B (2008) "Det är ju inget dagis precis..." : Barns och föräldrars upplevelser av kontakter med barnahus : Delrapport 6 i utvärderingen av nationell försöksverksamhet med barnahus 2006-2007. Lund: Lunds Universitet
- Roth, A-C V & Månsson, A (2008) . Individuella utvecklingsplaner för yngre barn i Sverige; Ett kritiskt ämnesdidaktiskt perspektiv. *Nordisk Barnehageforskning* 1 (1) p. 25-39
- Rönnerman, K (2008) Medvetet Kvalitetsarbete. En uppföljning av kursen Q i förskolan och dess inverkan på förskollärares handlingar i praktiken. Göteborg: Göteborgs Universitet
- Samuelsson, S; Byrne, B; Olson, R K; Hulslander, J; Wadsworth, S; Corley, R; Willcutt, E G; DeFries, J C (2008) Response to early literacy instruction in the United States, Australia, and Scandinavia. A Behavioral-Genetic analysis. *Learning and Individual Differences* 18 (3) p. 289-295
- Schanke, T; Andersen, T (2008) Evaluering av 2-årskontakten i barnehagene i Hamar kommune. Lillehammer: Østlandsforskning
- Sheridan, S; Pramling Samuelsson, I & Johansson, E (2008) Barns tidiga lärande. Resultatdialog. Stockholm: Vetenskapsrådet
- Skolverket (2008) Personalförstärkningar i förskolan : Utvärdering av statsbidrag fördelat under åren 2005 och 2006. Stockholm: Skolverket
- Skolverket (2008) Tio år efter förskolereformen : Nationell utvärdering av förskolan. Stockholm: Skolverket
- Storjord, M H (2008) Barnehagebarns liv i en samisk kontekst en arena for kulturell meningsskapning. Tromsø: Universitetet i Tromsø
- Taguchi, H L (2008) An "Ethics of resistance" challenges taken-for-granted ideas in Swedish early childhood education. *International Journal of Educational Research* 47 (5) p. 270-282
- Tellgren, B (2008) Från samhällsmoder till forskarbehörig lärare: Kontinuitet och förändring i en lokal förskollärarytbildning. Örebro: Örebro Universitet
- TMC & UdviklingsForum. (2008) Myter og realiteter om forældresamarbejdet i dagtilbud. København: TMC & Udviklingsforum
- Westberg, J (2008) Förskolepedagogikens framväxt: Pedagogisk förändring och dess förutsättningar, ca 1835-1945. Uppsala: Uppsala Universitet
- Østergaard Andersen, P; Hjort, K; Skytthe Kaarsberg Schmidt, L (2008) Dokumentation og evaluering mellem forvaltning og pædagogik. København: Københavns Universitet
- Østrem, S (2008) Barns subjektivitet og likeverd : Et bidrag til en diskusjon om barnehagens pedagogiske innhold og etiske forankring. Oslo: Oslo Universitet.